

ÖZGÜR BİR DÜNYA İÇİN DİRENEN

KASABALILAR

Sait Almış
Mehmet İnanç Turan

Ethi

Cık

ÖNSÖZ

*Ne alnımızda bir ayıp
Ne koltuk altında
Saklı haçımız
Biz bu halkı sevdik
Ve bu ülkeyi.
İşte bağışlanmaz
Korkunç suçumuz...*

Ahmet Arif

Rakamlar, aylar, yıllar kendi başına hiçbir anlam taşımazlar; ama olaylarla birleştikleri zaman bir içerik, bir anlam kazanırlar. 12 Eylül 1980, Türkiye işçi sınıfına karşı kanla yazılmış bir tarihtir. Bu tarihten sonra yaşanan acıların miktarı onun kırmızı rengini gösterir:

”1 milyon kişi gözaltına alındı, 1 milyon 683 bin kişi fişlendi, açılan 210 bin davada 230 bin kişi yargılandı, 7000 kişi için idam istendi, 517 kişiye ölüm cezası verildi, 259 kişinin idam dosyası Meclis’e gönderildi, 17’si devrimci 50 kişi idam edildi, 17 yaşındaki Erdal Eren’i idam ettiler, binlerce kişiye müebbet hapis cezası, on binlerce kişiye çeşitli hapis cezaları verildi. 30 bin kişi faşizmin takibinden kurtulmak için ülkesini terk etti, 14 bin kişi vatandaşlıktan çıkarıldı, 388 bin kişiye pasaport verilmedi, 30 bin kişi sakıncalı olduğu için işten çıkarıldı, 171 kişinin işkenceden öldüğü belgelerle kanıtlandı, işkence sonucu ölen diğer yüzlerce insan resmî kayıtlara giremedi, binlerce insan gördüğü işkenceler sonucu sakat kaldı, binlerce insan yaşadığı şokun etkisiyle psikolojik sorunlar yaşadı, yüzlerce insan akıl sağlığını kaybetti, yüzlerce insan intihar etti, içerde ve dışarıda 300 kişi kuşkulu şekilde öldü, binleri bulan faili meçhullerin ve kayıpların listesi tutulamaz oldu, ülkenin dört bir köşesini cezaevleriyle donattılar, siyasi tutsakları düşünmeyen, inançsız, kimliksiz, değersiz kişiler haline getirmek için akıl almaz işkence ve baskı yöntemleri uyguladılar. Metris, Mamak, Diyarbakır gibi büyük cezaevleri işkencecilerin sayısız yeni işkenceyi denediği işkence yuvaları haline getirildi, özellikle Diyarbakır Cezaevi’nde yaşananlar tam bir vahşetti, 14 kişi cezaevindeki uygulamaları protesto etmek için yaptıkları açlık grevlerinde yaşamını yitirdi. Ülkenin değişik cezaevlerinde onlarca insan uygulamaları protesto etmek için kendini yakarak yaşamına son verdi, 300 gazeteci saldırıya uğradı, 3 gazeteci öldürüldü, gazeteciler hakkında toplam 4000 yıl hapis cezası istendi, 13 büyük gazete için 303 dava açıldı, gazetecilere toplam 3315 yıl 6 ay hapis cezası verildi, gazeteler 300 gün kapatıldı, 49 ton gazete, dergi ve kitap sakıncalı olduğu için imha edildi, 23667 derneğin faaliyeti durduruldu, 937 film sakıncalı bulunduğu için yasaklandı.”

Yukarıdaki tabloya bakıldığında 12 Eylül 1980 darbesinin bir vahşet dönemi yarattığı görülüyor. Türkiye devrimci hareketi burjuvazinin dayattığı bir "barbarlık çağından" geçti. Acılar gördü, katliam-ölüm gördü; ama işkencecilerin aklının alamayacağı ölçüde direndi. Bu kitap barbarlık tarihindeki isyandan bir sayfa taşıyor. Aynı zamanda direnenlerin bizde uyandırdığı tarif edilmez bir hüznü ve umudu!

* * *

Marx bir keresinde kapitalizmi şöyle anlatmıştı:

"Ensonu, insanın devredilemez sandığı her şeyin değişime, alışverişe konu olduğu ve devredilebilir olduğu bir dönem gelmiştir. Bu, o ana dek ifade edilen ve aktarılan ama asla değişilmeyen; verilen ama asla satılmayan; edinilen ama asla satın alınmayan -erdem, sevgi, inanç, bilgi, vicdan, vb.- kısaca her şeyin ticarete girdiği dönemdir. Bu, çürümüşlüğü genelleştiği, her şeyin para ile elde edilmesinin evrenselleştiği ya da ekonomi politik diliyle konuşacak olursak, manevî ya da maddî her şeyin pazarlanabilir bir değer durumuna geldiği, en gerçek değerinden kıymetlendirilmek için pazara getirildiği dönemdir."

Anılarını anlattığımız insanlar, kapitalizmin değer yasalarının kendilerine işlemediğini gösteren, kapitalizme teslim olmayan, her şeyin satılık olduğu bu dünyada kendisini satmayan, değişime konu olmayan insanlardır. Geçmiş tarihleriyle, nostaljiyle yaşayan insanlar değil onlar. Bugün de kapitalizme karşı insanî bir dünyanın yaratılabileceği umudunu taşıyanlardır.

"*Özgür Bir Dünya İçin Direnen Kasabalılar*" da anlatılanlar, işkence odalarında, hapishanelerde baş eğmeyen binlerce insanın direniş ve hüznünün küçük bir parçasıdır. Umut, onların her türlü eziyet ve işkenceye karşın karartılmayan inançları ve cesaretlerindedir.

Yenilmek önemli değildir; onursuz biçimde yenilmektir korkunç olan. Onlar insanlık rütbesini hem dün, hem bugün koruyan insanlardır. 12 Eylül'ün yenemediği insanlardır. Biz "insan olması engellenmiş insanlara" gerçek insanın nasıl olması gerektiğini gösterenlerdir.

Özgürlük hareketinin kahramanları vardır. İşte, anlatılan bu hikâyeye ufacık bir kasabadan çıkmış büyük yürekli kahramanların hikâyesidir.

* * *

Bu kitap 12 Eylül 1980 barbarlık döneminde başını eğmeyen insanlardan beşinin gerçek yaşam öykülerinden oluşuyor.

Bu insanlarla yapılmış söyleşileri yazı diline çevirdik; onların ağzından özü bozmadan yazdık. Türkiye özgürlük hareketine, bu harekete katılacak insanlara miras olsun istedik. Geleneği olmayan bir hareket kökü olmayan bir ağaç gibidir. Kökün ne olduğunu göstermek istedik. 12 Eylül 1980'in işkence tezgâhlarında, hapishanelerde direnen, darağaçlarında boynu bükük ölmeyenlere ödememiz gereken sınıfsal bir borçtur bu! İnsanlık borcudur.

Okuyunca göreceksiniz; dünyanın bütün cesareti bu insanların yüreklerindedir. Dünyanın güneşin çevresinde döndüğü ne kadar bilimsel bir gerçekse, insanlığın kurtuluşunun da

özgürlük savaşçılarının ellerinde olduğu o kadar gerçektir. Özgür dünyanın yüz akı olan bu insanların önünde eğilmek gerekiyor.

Bize direnen bir gelenek bıraktıkları için!

Hüznün batağında yok olmadıkları için!

Onurlarını ve inandıkları insanî toplumu, acılara ve işkencelere satmadıkları için!

Yaşadıklarından pişman olmadıkları için!

Hâlâ özgür bir dünya istedikleri için!

Ve hâlâ “bir ağaçlar, bir de özgürlük savaşçıları ayakta öürler,” dedikleri için!

NECDET AYMA

Nüfus Cüzdanı Kopyası

-Ömür boyu hapse mahkûm oldu

-13 yıl 8 ay hapis yattı

RESİMLER

İLK GENÇLİK, İLK DEVRİMCİ YILLAR

Turgutlu'nun yerlisi, bir esnaf ailesi içinde büyüdüm. İlkokul ve ortaokulu kasabada okudum. Ortaokul sıralarında kitap okumaya merak saldım. Aziz Nesin okumaya başladım. O zaman Dinçay isimli bir hocamız vardı. "Talat Aydemir Olaylarından" dolayı ordudan atılmış, çok harika bir insandı. O sevdirdi bize Aziz Nesin'i ve diğer toplumcu yazarları.

Ortaokul üçüncü sınıfa geldiğimizde ben, Nurettin Gürateş, Ayı Bahri ve Kani altı kişilik bir öğrenci ekibi oluşturmuştuk. Deniz Gezmiş ve arkadaşları asıldığında biz dersleri boykot ettik. Günlerden cumartesiydi, o zamanlar cumartesi günleri de yarım gün okul vardı. Bu protesto sırasında Hatice öğretmen adlı, sevdiğimiz bir öğretmenimiz vardı, çok tatlı şeker bir kadındı. Biz dersi boykot ettik dışarı çıktık, sınıfı da dışarı çıkardık.

O sırada müdür geldi, "ne arıyor bunlar dışarıda," dedi. Biz, "Deniz Gezmiş ve arkadaşları asıldı, o yüzden dersleri boykot ediyoruz," derken, Hatice öğretmen fırladı hemen, "çocuklara ben izin verdim, bahçede ders yapıyoruz," dedi. Eğer o dönem Hatice öğretmen bizi korumasaydı, daha o yaşta içerdeydik. 12 Mart sanıkları olarak biz de yargılanacaktık belki de. O boykottan sonra gurubumuz daha da kalabalıklaştı.

74'te *Halk Kültür Derneği*'ni kurduk. Dernekte Tahir, Cumali, Zeki, Hayri Bökü, ben ve bir de Ağuş ağamız vardı başı çeken. Ağuş ağa Turgutlu devrimci tarihinde çok fazla bilinen bir adam değil, o zaman kırk yaşlarında olan harika, yiğit bir insandı. En büyüğümüz oydu.

Dernekte eğitim çalışmaları başladı, gittikçe daha çok okuyan bir gençlik olmaya başladık. Nurettin Gürateş en çok okuyan arkadaşımızdı. Babası eski *TÖS*' lü ve Köy Enstitüsü çıkışlı bir öğretmendi. Alevi kökenliydi. Orhan Kemal'in, Yaşar Kemal'in yayınlanmış bütün eserlerini okuyorduk. Kitaplar elden ele dolaşıyordu.

Çok ciddi bir okuma seferberliği vardı. Evlerde okuma geceleri düzenledik. O dönemde kitapçı Halil'in rolünü de unutmamak lazım. Kitapçı Halil o dönemin zor koşullarında bütün yasak yayınları getirirdi. Bütün sol yayınları oradan, çoğu zaman para vermeden alır, okurduk.

Daha dernek yokken, ev toplantılarında ve bazen hükümet parkı denilen Kukili'nin parkında toplanırdık. 74'te dernek kurulduktan sonra fırıncıları örgütlemeye başladık ve Gıda-İş'i

örgütledik. Gıda-İş'in örgütlenme çalışmaları bize çok şey kazandırdı. Ramazan bayramının birinci günü greve götürdük işçileri.

Bu arada Mehmet Salim Sanal (Mim) ile birlikte Turgutlu Lisesi'nden kovuldum. Manisa Lisesi'ne gittik. Orada Muzaffer Beken, Recep Eraslan, Oğuz Bilgin ve Kuri gibi devrimci arkadaşlarla bir grup oluşturduk. O zaman siyaset, örgüt ayrımı yoktu. Herkes devrimci, sosyalist ve demokrattı.

Bu arkadaşlar *Manisa Gençlik Kültür Derneği*'ni kurdu. Hepimizin lakapları da vardı. Osman elektrikçi, Oğuz Bilgin yumurtacı, ben limon sattığımdan limoncu diye anılıyorduk.

Manisa'da liseyi bitirdikten sonra üniversiteye giden arkadaşlarla İzmir' de bir ekip olduk. Güzelyalı'da Pusmaz apartmanında bir öğrenci evinde kalıyorduk. Turgutlu'dan üniversiteye giden öğrenciler olarak sık sık bir araya geliyorduk.

Turgutlu'daki dernek çok hızlı büyüdü. Halk geceleri düzenlemeye başladık. Oldukça yaygın bir örgütlenme içindeydik. Hem üniversitede okuyor, hem de halk içinde örgütleniyorduk.

Özellikle *İZYOD* adlı *İzmir Yükseköğrenim Öğrenci Derneği*'nde devrimci örgütlenme hızla yayılıyordu. Biz Turgutlu'dan İzmir'de yapılan mitinglere, gösterilere katılıyorduk. Otobüsler dolusu insanlarla, köylülerle, gençlerle, kadınlarla tiyatroya gidiyorduk. Yerel halkın içindeydik. Soyut, halktan kopuk bir örgütlenme değildik. Bu faaliyetler için paramız da yoktu. Arkadaşlar fabrikalarda çalışıyordu, ben limon satıyordum. Derneğin kirasını böyle karşılıyorduk.

O zamanlar Dostlar Tiyatrosu, Ankara Sanat Tiyatrosu sık sık İzmir'e gelirdi. *Havana Duruşması*'nı, Gorki' nin *Ana* oyununu seyrettik. Eski Elhamra Sarayı denilen sinema salonunda olurdu bütün tiyatro gösterileri, tiyatro salonunun yarısını biz doldururduk. Kimler yoktu ki, şapkalı, sarıklı, çarıklı, mesli köylülerden, onbeş yaşında ki genç kızlardan altmış yaşındaki köylü kadınlara kadar her kesimden insan vardı. Acayip güzel bir örgütlenme. Bana göre gerçek örgütlenme buydu. Turgutlu çapında önderlik, liderlik yapan insanlara herkesin güveni vardı. Bu insanlar, "bizim başımızı belaya sokmaz," diye düşünüyorlardı.

Turgutlu'da yazı yazılmamış duvar bırakmadık. Tabii ondan sonraki süreçte devasa bir güç olmaya başladık. Kerim Yaman'ın Akhisar'da yapılan cenaze törenine kalabalık bir grup olarak katıldık. Tarla sinemasında, 1500 -2000 kişinin katıldığı halk geceleri düzenledik. Bu gecelerden birinde Ahmet Arif'in "Akşam Erken İner Mahpushaneye" şiirini okudum, ertesi gün göz altına alındım. O sıralar kiremit fabrikasındaki işçiler ayaklandı, ben de onların direnişine destek veren devrimciler arasındaydım ve tekrar göz altına alındım. İşçiler fabrika patronunun arabasını devirdiler, karakolun önünde. Sonra kalabalık karakolu bastı. Karakol basılacaksa böyle basılmalıydı. Halk kendiliğinden karakolu bastı ve beni karakoldan çıkardılar. Hiçbir soruşturmaya tabi tutulmadım.

Turgutlu' da bu güzel gelişmeler olurken, ülkede de devrimci dalga yükseliyor, çeşitli siyasetler ve örgütlenmeler ortaya çıkıyordu. O günlerde başka yerlerden devrimci gençler gelmeye başladı kasabaya.

Bizler de arayış içine girdik. Ankara'ya gittik. *Kurtuluş'* tan Mustafa Kaçar, İlhami Sayın ve Mahir Sayın'la görüştük. "Bize bir örgüt lazım," diye düşünüyorduk. Çok ciddi bir gücüz, yığınlarla bağımız çok güçlü ama örgütümüz yoktu.

Kasabalı gençler, herhangi bir hesap kitap, kariyer hesabı olmadan bağlanmıştı birbirine. 75 yılına gelindiğinde *Türkiye Devriminin Acil Sorunları* diye bir broşür çıktı, onu okuyoruz sabahlara kadar, üzerinde tartışıyoruz. Ankara'ya Gürateş hocayla beraber gittik, Ankara'da bizi kasabalı gözüyle karşıladılar. Ankara büyük bir merkez, çok bilinçli devrimciler var, saygı duyuyoruz. Ama oturup konuştuğumuzda, bizden çok da fazla bir şey bilmediklerini görüyoruz.

Bu arada TSİP kuruldu, bir grup arkadaş, Hayri Bökü, Ahmet Kuş ve birçok arkadaş TSİP'e katıldı. İlk ayrılık gerçekleşmiş oldu. Ama bu ayrılıklar kasaba özelinde hiçbir zaman mutlak ayrılık anlamına gelmedi. Hiçbir dönem selamı sabahı kesmedik, birbirimize hasım olmadık.

Bir grup arkadaşımız Diyarbakır'a gitti. Bizim arkadaşlarımız donanımlı gittikleri için her yerde ön saflarda yer aldı. Nurettin Gürateş, Diyarbakır Eğitim Enstitüsü'nde öğrenci liderliğine yükseldi.

Bu arkadaşların getirdiği bir örgütlenme arayışı içindeyiz, ama bizim örgütün adı filan yok. Herhangi bir merkezi örgütlenmeye bağlı değiliz. Bu arada *Acilciler* adlı örgütlenme adına Engin Erkiner geldi. *Acilcilerle* görüşmeye başladık.

Mehmet Ör, Zeki Buluk, Necati Baysal, ben, Nurettin Gürateş, Erol Özcan ve Mehmet Salim Sanal olmak üzere yedi kişi toplandı, "bir örgütlenme lazım, bu faaliyetin adını koymak lazım," dedik. O zamana dek hiçbir örgüte bağlı değiliz. Herkesle barışız, öyle sınırlanmış bir tavrımız yok. *Eylem Birlikçilerle*, *Kurtuluşçularla*, *Acilcilerle* hepsi ile görüşüyoruz. Hepsi ile tartışıyor, eylem birliği yapıyoruz. Ama yavaş yavaş Adana Kadırlı ve Diyarbakır'da başlayan örgütlenme, İzmir ve Manisa'da yankı buldu. *Devrimci Kurtuluş'* ta yer aldı.

PROFESYONEL DEVRİMCİLİK

76'da faşistlerle girilen bir meydan kavgası sonucu kaçak duruma düştüm. Artık profesyonel devrimci olmuştum. Biz profesyonel devrimciliği yanlış yorumladık. Kaçak adama," sen profesyonel devrimcisin," dedik. Aslında böyle bir devrimcilik tanımı olamazdı.

O yıllarda mensubu olduğum siyasî hareket savunduğu silahlı propaganda politikası gereği ve örgütün maddi gereksinimlerini karşılamak için "kamulaştırma" adı altında silahlı soygun eylemleri gerçekleştiriyordu. Bu eylemler için devrimci insanlar içinde buldukları toplumsal çevreden alınıyor, böylece kitlesel bağları koparılıyor ve sadece silahlı bir militan haline getiriliyordu. Örneğin Nurettin Gürateş Nasrettin Hoca köyünde öğretmenlik yapmaktayken silahlı soygun eylemine katılmıştı. Bu eylem sonucunda da bir daha öğretmenliğe dönememiş, illegal yaşama mahkûm olmuştu. İlegalite anlayışı böyle olmamalıydı.

Bu konuda bir başka örnek ise Mustafa Şahin'dir. Kırk yaşlarında, çok okuyan entelektüel bir devrimciydi. Sivri söylemler yerine sessizce örgütlenme çalışmaları yapan, çevresinde sevilen

sayılan bir konumdaydı. Tekel soygununda bisikletiyle polis çemberinin içine girmiş, soygun paralarını bisikletinin selesinde kaçırmayı başarmış, kimse de ondan kuşkulananmamıştı. İşte gerçek illegal çalışma böyle olmalıydı.

Eylemden sonra Salihli' ye geldik. Amacımız oradan Uşak'a geçmek. Otobüs beklerken, bir cip geldi önümüzde durdu, “buyurun cipe!” dediler. Bedo ve Hoca beni dışarı itekliyor, kaçayım diye. Çünkü arandığımı biliyor. Ben ise, “cipin içine bineyim, oradan kaçma fırsatım olur, şimdi kaçarsam çok kolay avlarlar,” diye düşünüyorum. Benim derdim cipe binmek, onlar ise kaçmamı istiyor. Sonunda polis arabasına bindik, Salihliden, Turgutlu Emniyetine oradan da sorgusuz sualsiz Manisa Emniyeti ve savcılığa çıkarıldık. Bedrettin Şırnak ve Nurettin Gürateş savcılıkta serbest bırakıldı, ben Manisa cezaevine kondum.

MANİSA CEZAEVİ: İLK MAHPUSLUK, İLK FİRAR

Firarda gözüm yok

Namussuzum yok

Yok pişmanlık bir halim

Ahmet Arif

Manisa Ağır Cezaevinde sekiz ay kaldım. Benim yakalanmamdan kısa bir süre önce, Turgutlu'da on beş kişi yakalandı. Hepsi de, henüz reşit olmayan, sakalı bile çıkmamış ergen delikanlılardı. Ben ise en büyükleriydim. Yaşım 22.

Manisa cezaevi o dönemde Ege bölgesinin en gaddar hapisanesi, iflah olmayanları, ağır suçluları oraya gönderiyorlar. Devasa bir kapı beni karşıladı. Kapının sağ tarafında bir çocuk koğuşu var. Beni çocuk koğuşunun önünde bir bölüme aldılar. Tam o sırada bir mahpusu falakaya yıkıyorlardı. “Kedili çuval” denilen meşhur işkence yöntemi uygulanıyor o zaman Manisa cezaevinde. Mahkûmu arkadan kelepçeliyorlar, ayaklarını da bağlıyorlar ve iki kedi ile beraber çuvalın içine atıyorlar ve başlıyorlar sopayla vurmaya. Çuvalın içindeki insanı, bir yandan canı yanan kedi tırmalıyor, ısırıyor, bir yandan da sopa darbeleri canını yakıyor, öyle ölenler varmış.

Başgardıyan, “uslu durmazsan senin akıbetin de böyle olur, girersin kedili çuvala,” dedi. Bana gözdağı vermek için düzenlenmiş bir dayak töreni olduğunu anladım. İşi baştan sıkı tutmak istiyorlardı. Ben de öyle yaptım. “Beni o çuvala soktuğunuz zaman, sakın sağ çıkarmayın,” dedim. “Öldürürüm hepinizi,” dedim. Boş bir meydan okuma, kof bir cesaret değildi benimkisi. Kendime ve arkadaşlarıma o kadar çok güveniyordum ki, benim arkam boş değil mesajı veriyordum. Gerçekten çok bağlıydık birbirimize. Bu güven, bu bağlılık taşra delikanlılığıyla sosyalist kültürü birleştirmenin verdiği bir güvendi. Öylesi bir güvenle meydan okudum, daha ilk dakikada kafadan tokuştuk.

Sonra içeri aldılar. Avni adlı mahalleden tanıdığım hapçı, esrarcı, psikopat biri karşıladı beni. “Hoş geldin, burayı tanımak için üç gün bahçeye çıkmayacaksın,” dedi. Gerçekten de üç gün

dışarı çıkmadım. Yaptığım tek iş etrafı gözlemkti. Oturdum hep çevremde olup bitenleri izledim. İnsanlarla selamlaşmak dışında bir şey konuşmadım.

Üç gün sonra bahçeye çıktım. İlk dikkatimi çeken sandalyelerin küçük ve plastik oluşuydu. Fazla yer kaplamaması için küçük, kavgada kullanılmaması diye de plastikten yapılan sandalyeler konmuştu bahçeye. Ama bu sandalyelerin sonradan öğrendiğim iyi bir tarafı daha vardı, bunlardan çok kolay ve hızlı bir şekilde kalkmak mümkündü. Bu özelliği kavga anları için önemliydi. İkili,üçlü voltalar atılıyor, ben de oturup seyrediyordum. Bizim çocuklar da volta atıyordu. “Biz bu cezaevinde bir güç olmalıyız, hâkimiyet kurmamız lazım, idare ali kıran baş kesen, istediği saatte istediği işi yapıyor,” diye düşünüyordum.

O ilk günlerden birinde Tavukçu Hüseyin’le, Helikopter Vahit adlı adi suçlu, yaşlı iki mahkûmla tanıştım. Onlarla yakınlaştım. Aslında benim derdim adamlarla arkadaş olmak değil. Ben yakalandığım ilk dakikadan itibaren kaçmayı düşünüyorum. Bu “arkadaşlar” cezaevleri ve kaçış konularında tecrübeli. Onlardan öğrenmem gereken çok şey var. Vahit hep hapisanelerden firar etmiş, adı da bu yüzden Helikopter Vahit olmuş. Balyanın içinde kaçmış, sahte tahliyeyle kaçmış, duvardan atlamış kaçmış, her türlü kaçış yolunu biliyor. Kabasında tüfek mermisi duruyor, “jandarma ateş ettiği zaman, arkasını vererek yatacaksın yere, insanın leğen kemiği çok sağlamdır, kurşunu arkandan yedin mi bir şey olmaz,” diyor.

Ben bu adamlarla muhabbeti ilerlettim. İşte A tipi cezaevi, B tipi cezaevi, E tipi cezaevleri var, şurada şu tip cezaevi, burada bu tip cezaevi var diye tüm cezaevlerinin krokilerini çıkardılar bana. “Çizin,” diyordum, çiziyorlardı. Her gün adamlarla iki saat ders çalışıyordum. O yüzden daha sonra gittiğim cezaevlerinde acemilik çekmedim.

Cezaevlerinin bilinmezliği, gizemi korkutur insanı. Ama cezaevinin yapısını biliyorsan, seni nereye götüreceklerini biliyorsan korku olmaz. Gittiğin yeri bilmezsen korkarsın, çekinirsin ve adamlar ilk dakikada üstüne çullandığında çökertirler seni. Bu adamlardan öğrendiklerim sayesinde, gittiğim her cezaevini sanki orada kalmış kadar bilir oldum. Bunun psikolojik üstünlüğünü yaşadım her seferinde.

Kafam hep kaçış planları ile meşgul. Adliyeden kaçışın imkânsız olduğunu biliyorum. Bir yandan hapisane içinde etkili olma, diğer yandan da gardiyanları ele geçirme planları yapıyordum. Çünkü mahkûmlardan ve gardiyanlardan yardım almadan kaçmak mümkün olamazdı.

Bir gün koğuştan dışarıya bakıyordum, lise yıllarımdan tanıdığım bir pavyon kadını vardı, onu gördüm. İşaret ettim, perşembe günü görüşe geldi. Kafam hep kaçış planları ile meşgul olduğundan, planımda ondan da yararlanabileceğimi düşündüm. Evi tam cezaevinin karşısındaymış, nöbetçi askerlerin röntgenciliğinden şikayet ediyordu. “Şikâyet etme,” dedim, “her hafta gel, sana belli bir ücret vereceğim, sen askerlerin dikkatini çekmeye devam et.” Her gece saat üç gibi evine geliyor, on,onbeş dakika soyunarak askerleri meşgul ediyordu. Orta yerde henüz bir kaçış projem yoktu, ama bütün amacım ilerde mutlaka gerçekleştireceğim kaçış planının bir bölümünü şimdiden sahneye koymaktı.

* * *

Bizim gruptan İbrahim Karabulut ile iyi ilişkiler kurdum. İbo dürüst, dost canlısı bir adam. Sağ kolum gibi oldu zamanla, çok yardımını gördüm onun. Bu arada o dönem birlikte hapis yattığım Osman Gün, Muzaffer Beken, Hazma Kopal, Nurettin Gürateş, Remzi Erdurak, Sabri Atlı, Yılmaz Özkızılcık, Mehmet Ör, Zafer Başsivri ve Ender Öndeş'i de sevgiyle anmadan geçemeyeceğim.

Bizim kasabalı çocukların bir kısmı tahliye oldu, azalmaya başladık. Bu arada İGD' li bir genç geldi öbür koğuşa. Suçu, yılbaşında babasının arabasıyla bir adama çarpmış ve adam ölmüş. O da korkmuş kaçmış. Tesadüfe bakın, ölen adam İGD ile kanlı bıçaklı olan *Halkın Kurtuluşu* grubundanmış. Yine tesadüfe bakın ki, o genç ben Turgutlu'dan Manisa Lisesi'ne gelip gittiğim yıllarda bindiğimiz trenin kondüktörünün oğlu çıktı. Ona baba derdik, bizden para istemez, idare ederdi. Biz de yol parasını sigaraya verirdik. Benden oğlu için yardım istedi, biz de o gence sahip çıktık.

Bu trafik kazasını siyasi mesele yaptılar. “Böyle saçma şey mi olur, adam kasıtlı vurmamış, bu bir trafik kazasıdır,” dedik. Çocuğa sahip çıkmak istedik. O dönemde, siyasîlerin olmadığı hapisanelerde, her türlü ahlâk dışı davranış biçimleri çok yaygındı. Bu ahlâk dışı davranışların başında da cinsel taciz geliyordu. Bir gün öbür koğuştan bir haber geldi, sözünü ettiğim İGD li gence cinsel taciz planlamışlardı. Kılıçları kuşandık, doğru öbür koğuşa baskın verdik. Gence, “hemen topla eşyalarını, bizim koğuşa geliyorsun,” dedim ve bizim koğuşa aldık onu. Kimse karşı koyamadı. Bu olay cezaevinde prestijimizi arttırdı.

* * *

Yine o günlerde bir hırsız geldi, “ağabey ben bu akşam kaçacağım,” dedi. “İyi oğlum, yolun açık olsun,” dedim. Hep beraber TV seyrediyoruz. Karşı bir çocuk koşa koşa geldi, gardiyanın kulağına bir şeyler fısıldadı, gardiyan da fırladı gitti. Kaçmaya çalışan mahkûmu yakaladılar, hemen falakaya yatırdılar.

Hırsızlıktan, adi suçlu ama bize güvenmiş, “ben bu akşam kaçacağım,” demiş. Ona sahip çıktık, kazan kaldırdık o gün, burada işkence yapamazsınız diye. Başladık marşlar söylemeye, tabii gardiyanlar alışkın değil, böyle marş söyleyerek, slogan atarak isyan edilmesine. Çünkü Manisa Cezaevi'nin siyasi bir geleneği yok. Ezdirmedik çocuğu. Bu arada savcı geldi, ona “Burada işkence yapılamaz, dayağı kaldıracaksınız,” dedik.

Ertesi gün bütün koğuşı topladık; “mahkûm mahkûmu işpiyon etmez, mahkûmun Manısalısı, Akhisarlısı, Karslısı olmaz, birlik olmalıyız,” dedik. İşpiyoncu mahkûmu da cezalandırdık. Cezaevinde egemenlik kurmuştuk artık.

Karşı bir başgardiyan vardı, bizim hâkimiyetimizi kırmak için, Karşı mahkûmları kışkırtıyor, bize tezgâh kuruyorlardı. Bir gün mahkemededen geldik. İbo, “koş, Sabri'yi dövüyorlar,” dedi. Tabii biz hemen fırladık, tam kapıdan içeri gireceğim, gardiyan, “bırak elindeki bıçağı,” diye bağıyor. Bende bıçak filan yok, o da biliyor. Kışkırtma hepsi. Şöyle bir baktım Karşılar sağlı sollu sıralanmışlar, hepsinin eli cebinde, orta yerde iki kişi Sabri'ye saldırıyor. Sabri ocağa kaçmış.

Adımımı atsam beni şişleyecekler, tezgâhın farkında olan tüm eski mahkûmlar kenardan izliyorlar olayı. İbo benim arkamda, tam yürüyordu üzerlerine, durdurdum onu. Başgardiyanı tokatlamaya başladım. Hem onu tokatlıyor, “hem de bizim sorunumuz idareyle, gardiyanlarla, bizim mahkûmlarla sorunumuz olmaz,” diye bağıryordum. “Gel lan buraya,” dedim Sabri’ye. Bir tokat da ona attım. “Utanmıyor musun lan arkadaşlarla kavga etmeye, arkadaşlar onun adına özür dilerim sizden, arkadaşımız yanlış yapmış, bizim mahkûmlarla işimiz olmaz,” dedim.

Başgardiyana kaçtı. Tezgâh bozuldu. Ortalık yatıştı. Biz koyduk bıçakları belimize, doğru Karşlıların koğuşuna gittik. Koğuş ağalarını aldım karşıma, “niye tezgâh kurdunuz bana?” dedim. “Bir adım daha atsaydın öldürmüştük seni, ama sen bozdun oyunu,” dedi. Oturduk, “bak kardeşim bu arkadaşınız ispiyonculuk yaptı, biz de buna şahit olduk, bundan dolayı cezalandırdık onu, Karşlı olduğu için değil,” dedim. “İspiyoncu ispiyoncudur, Karşlı da olsa Kasabalı da olsa cezalandırılır, devrimci geleneğimiz bunu uygun görüyor,” dedim. Böylece Karşlılara da otoritemizi kabul ettirmiş olduk.

İdare bir süre sonra içeriye bir çuval hap soktu. Akhisarlılarla Karşlılar birbirine girdi. Olayları engellemek için araya girdik. O arada bir mahkûm bana bıçak salladı, ben kenara çekilince Sabri’nin baldırına saplandı bıçak. İki gün bekledik, hapların etkisi geçsin diye. Hapların etkisi geçti. Herkesi topladık, hapyı, esrarı yasakladık. Hapishane içinde hâkimiyetimizi tam oturtuktan sonra firar organizasyonuna başladım.

* * *

Bu arada Karşlı gardiyanlarla yerli gardiyanlar arasındaki sorunları çözdük, onlarla ilişkileri ilerletmeye başladık. Onların içinden güvenilir ilişkiler çıkarmaya çalışıyoruz. İbrahim Karabulut’la birlikte planlıyorum her şeyi. O zamanlar içerde yemek pişirebiliyoruz, gözümüze kestirdiğimiz gardiyanlar nöbetçi olduğunda, onlara para veriyoruz, “tavuk alın, pişirin beraber yiyelim,” diyoruz. Biz derdimiz tavuk yemek değil. Biz iki kişi, bu altı gardiyana nasıl enterne ederiz hesabını yapıyoruz. Bir hafta kokoreç aldırıyoruz, bir hafta köfte ekmek aldırıyoruz. Bu yemekleri adet haline getiriyoruz.

Sıra geldi silah edinmeye. Recep Eraslan’ın kardeşi İsmail’e ve köylüm Fikret’e iki silah, iki kasap bıçağı ve iki kutu mermi aldırıyoruz. Silahları içeri nasıl sokacağımızı da planlıyoruz. Görüşlerde alıştırma yapıyoruz, eşyalarımızı arattırmıyoruz. Genelde içeri giren eşyalar Adidas çantalarla geliyor. Biz cezaevinde iyice hâkimiyet kurduğumuz için, her şey istediğimiz gibi gidiyor, görüşlerde pürüz çıkmıyor.

Silahlarımız bir çanta içinde geldi. Çantayı ben aldım. Bizim ekip sıraya dizilmiş. Çaktırmadan, daha önce antrenmanlarını yaptığımız şekilde alacağız çantayı içeri. Ben çantaya hevesli değilmişim gibi davranıyorum, çantayı aşağıdan İbo aldı. Gardiyan, “ne var onun içinde,” deyince, “çamaşır var.” dedik. Ben, “götür İbo çantayı derken,” gardiyan, “dur şuna bir bakayım,” dedi. “Neyine bakacaksın lan!” dedim, “görmüyor musun, çamaşır var içinde,” diye bir tekme attım çantaya. İbo çantayı aldı götürüyordu, görüş yerine geri dönmek için Sabri’ye verdi çantayı. O ana kadar sorun yoktu. Sabri çantayı kaptığı gibi koşmaya başladı, paniklemişti. O koşunca, gardiyanlar da arkasından koştu, gardiyanlar

Sabri' yi yakalayıp çantayı alamadılar, ama hemen görüşü kapattılar, koğuşu bastılar. Çantayı buldular, “kimin bunlar? dediler, “benim,” dedim. Savcı geldi. “İnsanları öldürerek mi kaçacaksın buradan?” dedi. “Hayır, öldürmeden, silah olmadan da kaçılır buradan,” dedim. “Göt ister buradan kaçmaya,” dedi. Ben de, “devrimcilerde göt var, bunu göreceksin,” dedim. Beni hücreye attılar.

Hücreler on tane yan yana sıralanmış tabutluktu. Bir insanın ancak sığabileceği kadar bir oda, eski hapisane olduğu için duvarında prangalar var. Eskiden bir de bu prangalara vurulurlarmış, şükür diyesi geliyor insanın. Ayağını uzatmak mümkün değil. On hücrenin sonunda bir tane tuvalet ve onun önüne de maltaya kadar ara bir koridor, maltada da bir kapı var. İki gün beni o hücrede tuttular, üçüncü gün, “beni buraya sokamazsınız,” diye isyan ettim. Bu arada Karslı bir gardiyan geldi, “tek kurtuluşun, senin burası,” dedi. Burası derken, arkası diğer gardiyanlara dönük, bana tavandaki mazgalı gösteriyordu.

Bu Karslı gardiyan içeriye esrar sokuyormuş. Bir gün Manisalıları onu ihbar edeceğiz dediler. Ben de onu ikaz ettim. “Bak, içeriye esrar getiriyormuşsun, başın belaya girecek, seni götüne kadar arayacaklar, getirme,” dedim. “Yok abi getirmiyorum,” dedi. “İyi, benden uyarması, sen bilirsin,” dedim. Ertesi gün geldi, “Allah razı olsun,” dedi, nerdeyse elimi ayağımı öpecek. Uyarım sonucu yakalanmaktan kurtulmuştu. İşte bana kaçış yolunu bu nedenle işaret ediyordu.

Hemen kaçış planı yapmaya başladım. Öncelikle bir demir testeresi gerekiyordu, mazgal demirlerini kesip çatıya çıkmam için. Koğuşla bağlantı kurdum, bu kez kurye Ender Öndeş' ti. Demir testeresi yine Adidas çantanın tabanındaki zulada, yine aynı şekilde örgütlenme ile sekizinci günü elime ulaştı. Ama testereyi ortasından kırmışlardı.

Dokuzuncu gün, İbo' ya, “ bu akşam firar edeceğim, ne kadar hapçı, psikopat varsa hepsini tek tek buraya getir,” dedim. Bir kutu aspirin aldırıp kantinden, aspirin yazısını çizerek sildim tek tek, hepsini kâğıdın üstüne sıraladım. Mahkûmlar geliyor, “arkadaşlar, kapalıya girdim diye bana dışarıdan göndermişler, harika Avrupa mal. Aç ağzını,” diyorum. Adam mazgaldan açıyor ağzını, ben ağzına bir tane beyaz, arkasından hemen bir bardak su, yoksa aspirin olduğunu anlayacak. Yirmi, yirmi beş kişiye hap içirdim. Bu arada hepsine, “benim kafam kıyak, beni rahatsız etmeyin,” diyorum. Çünkü bu tarafa gelirlerse, beni tavandaki mazgalı keserken görebilirlerdi.

Müzik çaldırıyor arkadaşlar, hoparlörden bangır bangır ses çıkıyor. Demiri keserken çıkan ses duyulmasın diye. Gündüzden bir de sandalye unutmamasını tembih ettim İbo' ya. Saat dokuzda çıktım sandalyenin üstüne, başladım operasyona. Kırk beş dakika içinde, üç mazgal demirini, ikişer parça kesip cebime koydum. Bir yandan müzik çalıyor, bir yandan da televizyonda “Yankesici Kız” filmi oynuyor. Hayatımda unutmayacağım yerli filmlerden biridir, Filiz Akın' ın oynadığı o film. Bütün hırsızlar, üçkâğıtçılar film kendilerine hitap ettiği için, onu seyrediyorlar. Psikopatlar da kapı altında müzik dinliyorlar, kafalar kıyak, uçmuş vaziyette.

Üç demiri çıkardım, indim aşağı, aldım kalemi kâğıdı, “devrimcilerde göt var ben kaçıyorum, sen de bunları münasip yerine sok,” diye not yazdım savcıya. Kâğıdı demirlere sardım, duvarın dibine koydum. Demirleri kesmeyi bitirdikten sonra testereyi bırakmak için

uzanıyorum, testere avucumda kalıyor, testerenin kırık ucu avucumdan girip el sırtından çıkmış, ben o heyecanla hissetmemişim. Asıldım, çıkardım testereyi ama oluk gibi kan akıyor. Kan ziyan olmasın diye, “tek yol devrim, kurtuluşa kadar savaş,” yazdım duvara kanımla. Mazgaldan çatıya saat dokuzu yirmi geçe çıktım.

Çatıya çıktım, başladım kedi gibi dolaşmaya. Çatının bir ucuna gittim baktım iki tane nöbetçi, daha önce bir tane nöbetçi vardı. Bütün kulübelerde nöbetçiler ikiye çıkartılmış. İnmenin imkânı yok. Döndüm geldim orta yerde bir göçük var, çatıların birleştiği yer, orada oturdum sigara içiyorum. Hava da soğuk, Şubat’ın 22 - 24 ü falan olması lazım, 1977 yılı.

Bu sırada eşim Gülo da kadınlar koğuşunda yatıyor. Gülo benim eşim. Cezaevleri kapılarında beni bekleyen onurlu bir kadın. 18 yaşında tanıdım onu. Hârîka bir kızdı. Hâlâ hârîkadır. Ben çatıda dolaşırken, kadınlar koğuşunda bir mahkûm, “çatıda iki ayaklı kediler dolaşiyor galiba,” diyor. Siyasî mahkûm Şeniz Aytok da “sana ne iki ayaklı, dört ayaklı kedilerden, yat uyu,” diyor.

Tek umudum tanıdığım pavyon kadınıydı. Baktım kadın geldi, ışığı yaktı, bu köşede iki jandarma, ortada iki jandarma, sağ köşedeki kulübede iki jandarma olmak üzere toplam altı jandarma toplanmış, pencereye bakıyordu. Önceden hazırladığım mizansen işe yaramıştı. Altı tane jandarmanın sigaralarının ateşini görüyorum, sarktım ve aşağıya atladım. Ayağımda daha önceden abime yaptırdığım kauçuk ayakkabılar olduğundan ses çıkarmıyorum. Tel örgünün altından geçerek cezaevinin dışına çıktım. Sokağın ortasına kadar emekledim, kalktım şapkayı taktım kafama, sarhoş taklidi yaparak jandarmalara el sallayıp iyi akşamlar dedim. Arkamdan bir güç beni itiyor, koş diyor, diğer taraftan mantığım sakın ha Necdet, koşma diyor. Yani insanı arkasından görünmeyen bir el, bir güç iter mi? Sürekli koşma isteği var ama koşamıyorum.

Önüme çıkan ilk sokağa saptım, girdiğim sokak hem çıkmaz sokak, hem de askerlerin kulübesinin façasıymış. Durdum orada, işiyormuş gibi yaptım, tekrar yürüdüm çıktım sokaktan. Köşeyi döndükten sonra adımlarım hızlanmaya başladı. Saat üç buçukta ayağım yerdeydi, dörde yirmi beş kala da sokaktaydım.

Örgütle bağlantımda bir sorun oluyor, buluşma yerinde kimseyi bulamıyorum. Gidecek bir yerim yok, elektrik idaresinde tahsildar olarak çalışan dayımın evine gitmeye karar verdim. Dayımın evi dağın yamacında bir yerde, ahşap bir kapısı var, kapıyı çaldım saat dördte. Dayımda silah olduğunu biliyorum, gecenin saat dördünde hırsız sanıp beni vurmasın diye, kapıyı çalıp duvarın kenarına geçiyorum. “Kim o?” dedi, “benim, Ayma!” dedim. Kapıyı açtı, “ne yaptın?” dedi. “Kaçtım,” dedim. “İyi, gel içeriye,” dedi, o arada yenge uyandı. O da aynı soruyu sordu, “saldılar yenge, gidecek yerim yok buraya geldim,” dedim. “Allah cezayı vermesin, bu saatte salarlar mı adamı? Kaçtın mı?” dedi, “kaçtım,” dedim.

Dayım çıkardı, benim cebime beş lira para koydu. Savuşturmaya çalışıyordu, korkusundan.”Bana araba lazım, benim İzmir’e gitmem lazım,” dedim. “Ben gelirim tanırılar, ertesi gün içeri alırlar, oğlumu vereyim, onunla gidin araba bulmaya,” dedi. Şimdi iş adamı oldu, o zamanki suç ortağım, on yaşındaydı. Başladık taksi aramaya, koca Manisa’da bir tane kiralık taksi yok. Dolaş babam dolaş, valiliğin önünden geçiyoruz, “bekçi hop,” dedi,

bekçiye posta attım. Saat beş buçuğa kadar araba aradık yok. Altıda benim demirleri kestiğim yere çöp almaya geliyorlar. Altıda anlaşılacak kaçtığım, benim altıdan önce Manisa dışına çıkmam lazım.

Beş buçukta bulabildik bir araba, garajda bir taksici, uyandırdık adamı. Köse Metin adlı bir taksici. “İzmir’e bizi kaç götürürsün,” dedik, “on liraya götürürüm,” dedi. Adam bütün cebini boşalt dese hepsini vereceğim ama pazarlık ediyorum, şüphelenmesin diye. Dayıoğluna, “dayıma selam söyle, merak etmesinler, dedem iyileşecek,” deyip vedalaşıyorum.

Bindim taksiye, yola koyulduk. Tam Manisa’nın çıkışında polisler arabaları çeviriyor. “Eyvah polisler!” dedi şoför. “Niye eyvah diyorsun, normal çevirme işte”, diyorum. “Ne ruhsat var ne de ehliyet,” dedi. Yanaştık. Polisler tanıyor Köse Metin’i: “Abi müşteri çıktı, İzmir’e gidiyorum, ehliyeti ve ruhsatı geçen gün sizin ekipler aldı,” diye yalvarıyor polislere. Polis eğildi bana baktı, “in bakayım aşağı,” dedi. Arayın üstünü. Aradılar. “Nereye gidiyorsun bu saatte?” dediler. “Karaoğlanlı köyünden geliyorum,” dedim, hiç düşünmeden, gayri ihtiyari. “Dedem ağır hasta, İzmir’den halamı alıp gelmem lazım, ölmeden görsün dedemi, vebali bende kalmam,” dedim. “Geç arabaya,” dedi.

Ben gittim doğru trafik polisinin arabasına oturdum, otomatik silahın hemen yanı başına. Polislerden biri, “Neden buraya bindin?” dedi. “Komiserim taksiyi alıkoydunuz, siz götüreceksiniz herhalde, o yüzden bindim,” dedim. Ben bilinçli salaklık yapıyorum ki adamlar üstüme gelmesin diye. “Sen manyak mısın lan, devletin arabası bu,” dedi polis. Abi, “bir ihtiyarın gönlünü edeceğiz. Bir an önce beni götürün İzmir’e, bak vebali bende kalacak sonra, onun günahlarını ben ödeyemem,” dedim. “Ulan sen manyak mısın? İn arabadan aşağı, bu polis arabası,” dediler.

Neyse indim polis arabasından, tam ayrılacağız, işlemler tamamlanırken, daha önce cezaevine ziyaretime gelen babamın kasabalı bir arkadaşı durdu arabasıyla. Adam şöyle kafasını çevirip baksa, “sen ne arıyorsun burada?” dese, her şey bitecek. Komiserin karşısında şapka elimde büzülüyorum. “Komiserim, ben suçlu değilim,” dedim. “Tamam, tamam bin arabaya yürü git,” dedi. Bir taraftan da, “bizim arabaya binmiş, biz götürecekmışiz, ne aptal adamlar var memlekette,” diye söylendi.

Bindim Köse Metin’in arabasına. “Metin sana bir onluk daha, beni gün doğmadan Hatay Üçyol’ a ulaştır,” dedim. Amacım bir an önce Bornova’yı geçip İzmir’e girmek, polis şehir girişini kesebilir diye korkuyorum. Bornova’yı geçtim mi sorun yok. “Tamam abi,” dedi, bastı gaza, çevirme de yok, sıyrdık. Hatay Üçyol’ da Nokta durağında indim taksiden.

Halama gittim. Halam, “bende kalamazsın, üst katta polis oturuyor,” dedi ve beni tanıdığı bir eve bıraktı. Birkaç gün orada saklandıktan sonra, Adana’ya gittim.

GÜRATEŞ'İMİZİ YİTİRDİK

Çukurovam,

Kundağımız, kefen bezimiz

Kanı esmer, yüzü ak.

Sıcağında sabır taşları çatlar,

Çatlamaz ırgadın yüreği.

Ahmet Arif

Nurettin Gürateş benim çocukluk, ilk gençlik arkadaşım ve yoldaşımdı. Lise yıllarından sonra bölgelerimiz farklı da olsa aynı devrimci mücadele içinde birlikteliğimiz devam etti. O liseden sonra Diyarbakır Eğitim Enstitüsü'ne girdi. Çok okuyan ve zeki bir insandı, devrimci gençlik hareketleri içinde sivrildi.

Nurettin Gürateş içimizde en entelektüel, en kalemine hâkim, düşüncelerini çok çabuk kâğıda aktarabilen, çok da düzgün aktarabilen, teorisyenimiz gibi bir şeydi. Çok donanımlı bir insan ve alabildiğine de mütevâzı bir adamdı. Aynı zamanda bizim örgütün ekonomi işlerine de o bakıyordu. Çok alçakgönüllüydü, yani bir insan ancak bu kadar alçakgönüllü olabilir.

O dönemde Bedrettin Şırnak Tarsus bölge sorumlusuydu. Bedo yiğit bir devrimciydi. Örgütü ve yoldaşları için gözünü kırpmadan canını vermeye hazırdı. Nitekim işkencede direnerek can verdi.

Bir gün benim gibi kaçak olan Necati Baysallı ile birlikte Tarsus'a Bedo' nun yanına gittik. Bir örgüt evine yerleştik. Bedo iki yoldaşı ile birlikte eyleme çıktı. Neco ile ben evde kaldık. Polis peşlerine düşmüş, evin önüne kadar geldi. Bedo polisleri evden uzaklaştırmak için kendini öne attı ve çatışarak polisleri evden uzaklaştırdı. Biz evi terk ettik. Bedo' nun kurtulmuş olmasına pek ihtimal vermiyorduk.

Adana'ya döndüğümüzde Bedo' yu Hoca ile otururken bulduk. O da bizden ümidi kesmiş vaziyette Adana'ya dönmüş. Birbirimizi sağ görünce çok sevindik. Gürateş hocanın gözleri parlıyordu. Bizi Adana' nın en lüks pastanesi olan Sun Pastanesi'ne götürdü ve spongile ısmarladı. Bizlerin eyleminden ve yaşıyor olmamızdan çok mutlu olmuştu. Hocanın mutluluğu gözlerinden okunuyordu.

O gün tutturdu, “benim de silahlı propaganda eylemlerinde bulunmam gerekir” dedi. Karşı çıkmama karşın dinlemedim. Hoca ekibini saptadı; Yumurta, Arap Ali ve Mahmut hoca. Bedo da, ben de ısrarla karşı çıkıyorum, illa da silahlı eyleme gireceksen bari ekibi değiştir, Bedo ile ben gireyim ekibe diye, ama kabul ettiremedik.

Yıl 1979. Hoca giriştiği eylemde polisle çatışıyor ve bir kurşun yiyor sol boşluğuna, ama öldürücü bir darbe değil. Polisler hocayı ayaklarından sürüyerek Saydam Caddesi'ne çıkarıyorlar ve arabaya bindirip hastahaneye götürüyorlar.

Hoca hastahanede sorgulanıyor. Sorguya vali geliyor, vali ile tartışıyorlar. Vali Hocanın yakasından tutup silkelemek istiyor, o da valiye bir tokat atıyor. Ankara'dan bir ekip geliyor,

yarasını kalemle kurcalıyorlar. 48 saat boyunca işkence yapıyorlar, ondan sonra zaten güçten düşüyor. Öleceğini hissettiği anda hemşireyi çağırmış, “ben Nurettin Gürateş’ im, Turgutluluyum, babam Kemal Gürateş, ölürsem haber verirsiniz,” demiş. Akabinde de ölmüş.

Biz de bu arada hastanenin etrafında dolaşıyoruz, bir ekiple alacağız onu, yarası öldürücü değil çünkü. Bir şekilde sağ çıkacağına inanıyoruz, onu mahkûm koğuşuna aldıklarında kaçıracağız hastaneden, kararlıyız.

Sonra ölüm haberi geldi, toplandık, on bir kişiyiz. En çok da ben üzülmüştüm, çünkü benim beraberliğim çok uzun yıllara dayanıyor Nurettin Gürateş’ le. Ortaokul ikinci sınıftan bu yana beraberliğimiz vardı.

Herkes üzgün, herkes duygusal. Hoca’ nın kaybı şok etkisi yaratmış. İntihar saldırısı gibi saçma öneriler dile geliyordu. Ben, “hoca bir ideolojinin adamıydı, ideolojik olarak önemli bir unsurumuzu kaybettik, biz intikam örgütü değiliz, bu işkencecilerden hesap soracağız, ama hesap sormanın yolu iktidarı almak için güçlü bir örgütlenmeden geçiyor,” dedim. O gün beni pasifizizmle suçlayanlar bile sonradan hak verdiler bu sözlerime.

YENİDEN ESARET, YENİDEN DİRENİŞ

ADANA EMNİYETİ

Hoca öldü. Kaçak yaşamım Adana’ da devam ediyordu. Bu süreçte iyi bir örgütlenmeye sahip olduk Adana’da, bunda hocanın etkisi çok büyük oldu. Ve birdenbire büyüdük, kitleselleştik. Biz dar bir örgütlenmeye alışkıydık, kitleselleşen örgütü kontrol edemez olduk.

Bu kontrolsüz büyüme nedeniyle *Dev-Yol*’la sürtüşmeler başladı. Sürtüşmeler karşılıklı silahların çekileceği noktaya geldiğinde müdahale ettim. “Devrimcilerin birbiri ile kavga etmesini kabul etmediğimi, böyle bir şey olursa örgütten ayrılabilceğimi,” söyledim. Restim etkili oldu. İlişkileri düzeltme kararı aldık.

“Tamam,” dedi arkadaşlar, “senin kararın geçerli.” Gittim Gâvur Ali’yi buldum. Gavur Ali daha sonra Çanakkale’ de örgüt içi bir çatışmada öldürüldü. Onun aracılığı ile Behçet Dinlerer’e, “bizden ne isterseniz isteyin, kabul ediyoruz, yeter ki devrimciler birbirine silah çekmesin, birbiriyle dövüşmesin,” diye mesaj gönderdim. Behçet de daha sonra Ankara’ da, 12 Eylül işkencehanelerinde can veren yiğit bir devrimciydi.

Bu sorunları halletmek için *Dev-Yol*’ la bir toplantı yapma kararı aldık. Bedo, Neco ve ben, Behçet’lerle görüşmek üzere Yurt Mahallesine, toplantıya giderken bir yığın asker çıktı karşımıza, kımıldamayın dediler. Meğerse az önce orada *Dev-Yol* ile polis arasında çatışma olmuş, askerler hemen silahlara sarıldı. Dağıldık, çatışmaya girdik.

Kırkbeş dakika kadar çatıştık. Sonunda mermim bitti, “tamam, atıyorum silahı,” dedim. Yaklaşık üç dört dönümlük bahçeydi çatışma alanı. O mesafeyi santim santim sürükleyerek ve döverek göturdüler. Bayılmışım. Son olarak karın boşluğuma inen bir tekmeyle hatırlıyorum.

Sivil bir polis telsizin dibiyle kalbime vurduğunda gözlerim açıldı, kendime geldim. Ondan sonra emniyete götürdüler, başladım kan kusmaya. Bu arada Bedo ile Necati kaçmayı başarmış, yakalanmamışlar.

*Sen bağrımı amansızca zorlayan siyahlık
unutma
öldürmekten daha kuvvetlidir ölebilmek.*

Nihat Behram

Kan kusuyorum, anadan üryan soydular ve beton zemine yatırdılar. Psikolojik olarak çökertmeye çalışıyorlar. Ölümü orada gördüm ilk kez, o yüzden ölümden korkmadım hiçbir zaman. Beyaz bir çukurun içerisine, sonsuz bir çukurun içine iniyorum, gidiyorum dibe. Hayır diyorum ölmeyeceğim, Cevahir'i göreceğim, o zaman kızım Cevahir annesinin karnında, sekiz aylık. Bir lastikle yukarıya çekiliyorum sanki, yukarı çıkıyorum, biraz duruyorum yukarıda, yine boşluğa düşüyorum.

İki gün böyle ölümle dans ederek geçti. Bu arada sürekli soğuk su dayıyorlar ağızma. “İçmeyeceğim, beni öldüremeyeceksiniz şerefsizler,” diye bağıryorum. Üç gün sonra kendime geldim. Kendime geldiğimde beni sorguya aldılar. Sorgu, hayatımda duymadığım en galiz küfürlerle ve meydan dayağı ile başladı. Ellerim arkadan kelepçeli ve gözüm bağlı. Adımı soruyorlar, “Mustafa,” diyorum. Her türlü işkence yönteminin üzerimde denendiği işkence seansları sabaha kadar sürüyor, sabah bırakıyorlardı.

Saat dokuz buçuk onda, bir pantolon giydirip, Emniyet müdürü Cevat Yurdakul'un karşısına götürdüler. “Mustafa oğlum, gerçek kimliğini söylesene, kimliğin sahte,” diyor. “Yok, benim kimliğim, sahte mahte değil,” diyorum. Bastı zile, “alın bunu konuşurun,” diyor. Günün sorgusu başlıyor yine küfürlerle, dayakla.

İşkencenin dokuzuncu günü yine Cevat Yurdakul'un karşısına çıkardılar beni. Bu arada bir şeyler değişiyor, polisler abi demeye, tedavi uygulamaya başlıyorlar. Cevat Yurdakul, “ne oldu Mustafa'nın durumu, konuşmadı mı daha?” dedi. Komiser, “efendim bu adam, Filistin'de eğitim görmüş, bir şey yapamıyoruz, her şeyi denedik olmadı,” dedi. “Çık dışarı,” dedi komisere, “oradan bize iki tane çay gönder.” Silahlı Kuvvetler sigarasından verdi bir tane yaktım, iyi geldi. Kuşkulaniyorum bir yandan da, “ince ayar yapacak galiba,” diye düşünüyorum.

“Git şu pencereden bak,” dedi. Şöyle bir baktım peder aşağıda, kapıda. “Tanıyor musun o adamı,” dedi, “yoo, tanımıyorum,” dedim. “İyi be, babanı da tanımıyorsan artık,” dedi, çıkardı fotoğraflarımı, önüme attı, “arşive baksalar fotoğraflarını görürler, kim olduğunu anlarlar,” dedi. “Ee Necdet Ayma,” “ne yapacağız seninle?” dedi. “O senin kuruntun, benim Necdet Ayma'yla alakam yok, o adamı tanımıyorum,” dedim. “Ulan oğlum, o yaşlı adama da dayak yedirme, alacaklar gelecekler, oğlum diye sarılacak sana, o zaman ne yapacaksın?” dedi. Doğru söylüyordu. “Bak, burada direnen bir Nurettin Gürateş vardı, bir de sen çıktın bunlara pes dedirttiren. Şu ekibin çözmediği adam yoktur. Bu sonucu bekliyordum, bu

adamlar benim karşıma gelip biz bu adamı çözemeyiz dedikleri anda, sen kazandın,” dedi. Başladı ağlamaya, “Allah aşkına Necdet Ayma olduğunun altına imzayı at, seni derhal cezaevine göndereceğim, kayıt altına aldıracağım, yoksa özel ekip gelecek, Nurettin Gürateş gibi seni de öldürecekler,” dedi.

Adam ağlıyor, hüngür hüngür ağlıyordu koca adam. “Tamam,” dedim. “Karnın aç mı?” dedi. “Aç,” dedim. “Dokuz gündür yemek yemiyorum, ama su da içmiyorum, iç kanamam var,” dedim. Sana, “dışarıdan yemek yaptıracağım, tuzsuz olmasına dikkat ettireceğim,” dedi. “Bir de karpuz gönderin bana,” dedim. “O niçin?” dedi. “Karpuzun göbeği iç kanamayı engeller.” dedim. “Tamam,” dedi, bastı zile, komiser geldi. “Mustafa ifade verecek, ifadesini alın hemen askeri cezaevine gönderin,” dedi.

İfade için içeriye geçtik. Artık senli benli olmuştuk polislerle. “Yazın,” dedim, “ben Nurten’den doğma, Ömer’den olma, Turgutlu Camii Cicit Mahallesi nüfusuna kayıtlı, Necdet Ayma. Manisa cezaevi firarisiyim. Adana’ya trenle geldim, trenden indim, jandarma çevirdi. Ben ateş etmedim jandarmaya, onlar ateş etti önce. Sadece silahlı olduğumu belirtmek için havaya ateş ettim ve sonra da teslim oldum. Adana’yı bilmem, bilseydim zaten yakalanmazdım, burada başka kimseyi de tanımam.” İfademin altını çizerek kapadım ve imzaladım. Çizdim çünkü kendi bildiklerince ek yapabilirlerdi ifademe. Sonra hücreye koydular beni.

Gece saat on iki oldu, karakola paldır küldür 8-10 kişilik bir ekip geldi. “Kim ulan,” dedi şefleri, “Necdet Ayma denilen o orospu evladı.” Cevat Yurdakul Ankara’ dan özel ekip gelecek demişti ya, “tamam,” dedim, “bunlar, o özel ekip,nasıl olsa beni öldürecekler, ben de küfredeyim, tahrik edeyim, hiç olmazsa uzun sürmez işkence,kafama sıkarlar bir kurşun giderim,” diye düşündüm. Başladık karşılıklı küfürleşmeye. Polislerden biri, “ağabey o, İbrahim Tepebaşı’ dır, Pol-Der başkanı,” dedi. Bana o zamanın parası 300 lira para verdi bu adam. İyi para. Aldım cebime soktum. “Seni yarın sabah alacağız ekiple, doğru cezaevine götüreceğiz,” dediler.

Tepebaşı ve ekibi gittikten on beş dakika sonra kapıyı açtılar, bir üst araması yaptılar, 300 lira parayı buldular. Hadi beni yıktılar mı tekrar falakaya, “o parayı İbrahim Tepebaşı verdi biliyoruz, söyleyeceksin,” diye üç saat boyunca dövdüler. “Ben polis de olsa kimseyi ele vermem, siz daha bunu öğrenemediniz mi?” diyor ve direniyordum. Üstlerine yürüdüm, bu kez gözü açık yapmaya başladılar işkenceyi, hepsi ile tanış olduk. Polislerden biri dayanamamış, telefon etmiş Tepebaşı’ na. Adama para verdin diye dövüyorlar üç saattir, direniyor ismini vermiyor diyor. Gece saat dört buçuk muydu neydi, Tepebaşı ekibiyle tekrar geldi, “niye söylemedin benim verdiğimi,” diye bana çıktı. “Sen kimsin lan, ne parası, hadi oradan,” dedim. “Kimse bana para vermedi, benim zulamdaydı o para, oradan çıkardım, o kadar,” dedim. Adam şok oldu.

Beni orada bırakmadılar aldılar arabanın içine, cezaevinin kapısında beklettiler sabaha kadar. Gün ışığınca cezaevine teslim ettiler. İbrahim Tepebaşı, “sürekli hangi örgüttensin?” diye soruyor, “ben sizdenim söyleyebilirsin,” diyordu. Söylemedim. Kişisel kimliğim belli olsa da örgüt kimliğim açığa çıkmadan, teslim edildim askerî gözetime.

Askerî gözetimde bir ay kadar kaldım. Emniyetteki on beş kişiyi de getirdiler birkaç gün sonra. O çocuklar sayesinde tekrar topladım kendimi, yemeklerin içindeki etleri toplayıp bana yediriyorlardı.

Kaldığımız yer çok teferruatlı bir hapisane değildi, gözetim yeriydi. Arkasında da alayın ya da tugayın köpekleri vardı, kurt köpekleri. Ordudaki köpeklerin büyük bir özelliği yeşil üniformaya havlamazlar, sivil gördükleri zaman saldıran köpeklerdir. O yüzden arkaya köpek var diye nöbetçi koymuyorlardı. “Tamam,” dedim, “ben buradan kaçırım hiç yolu yok.”

Bir yüzbaşı geldi içeriye ertesi gün, “dikkat albay geliyor,” dedi. Herkes ayağa kalktı. Ben oturuyorum. Albay, “sen niye oturuyorsun,” dedi. “Niye kalkacağım ayağa, ben askeri suçlu değilim ki,” dedim. “Ben albayım,” dedi. “Sen albaysan ben de generalim, ne olmuş?” dedim. “Sen çok ileriye gidiyorsun,” dedi. “Bir yere gittiğim falan yok, senin askerin değilim,” dedim.

İki saat sonra bir ring yanaştırdılar kapının önüne, “ismini okuyacaklarım, ringe binsin,” dediler. Adana sivil cezaevine geldik, yanımdakilerin bir kısmı emniyette beraber olduğumuz çocuklar. Hepsi de saygı gösteriyor bana.

ADANA CEZAEVİ

Adana cezaevi girişinde, “soyunun!” dediler. Soyunduk, bir kara don kaldı üzerimde. Yukarı kalkık bıyıklı bir gardiyan, “donları indirin ve domalın!” dedi. Sıra bana geldi, “sen ne duruyorsun, indir donunu ve domal!” dedi. “Çok meraklı isen gel sen indir,” dedim. “İndir lan donu,” diyerek sertleşti. “Çerkez yapma lan!” dedim. Manisa’da öğrendiğim bir hapisane jargonuydu “çerkez yapmak”; kabadayılık yapmak, artistlik yapmak anlamı taşıyordu. Adam benim hapishanede yattığımı hemen anladı. Durdu, “sen cezaevi yattın mı?” dedi, “yattım,” dedim. “Götümü gören son insan olursun, içeride sayımda seni öldürürüm,” dedim. “Sen giyin,” dedi. Girişte psikolojik bir üstünlük sağlamıştım.

Müşahedeye aldılar bizi, üç gün müşahedede kaldım. Müşahede sırasında sürtüşmemeye, sivrilik yapmamaya karar verdim. Üç gün kendime telkinde bulundum, ne yaparlarsa yapsınlar ses çıkarmayacaktım.

Dördüncü gün, yirmi kişiyle beraber müdürün karşısına çıkardılar. En önde görünmeyeyim diye geride kaldım. Gिरerken de şapkayı çıkardım, uslu uslu duruyorum, yere bakıyordum. Müdür tek bir soru soruyordu: “senin örgütün ne?” Yirmi kişi örgütlerini söyledi, sıra bana geldi. Bu arada ben ne diyeceğim diye düşünmeye başladım. “Ben örgüt mörgüt bilmem müdürüm, benim örgütüm yok,” dedim. “Söyleyeceksin örgütünü,” dedi. “Ben silahtan geldim, bir tane silah yakalattım müdürüm, benim örgütüm yok,” dedim. “Birbirinizi vuruyorsunuz içeride, örgütünü söyleyeceksin,” dedi. “Müdürüm beni kimse vurmaz, beni nereye istersen ver fark etmez,” dedim. “Sen şöyle ortaya gel,” dedi. Arkamda yirmi tane adam sıralı, ben masanın önündeyim. “Söyleyeceksin, öyle poliste ben çözülmedim, ben konuşmadım, ben ötmedim ayaklarını bırakacaksın,” dedi, başladı küfretmeye. Dişimi sıkıyorum ama adam silahı çıkarınca benim nevrime döndü. “Ver o silahı da, adam nasıl

öldürülür sana göstereyim,” dedim, namlunun ucundan tuttum. On onbeş gardiyan hep birden çullandı üstüme.

Bu sırada Mahmut Ocak girdi içeriye, bizim örgütten. “Ona hiçbir şey yapamazsınız,” dedi. Onca gardiyanın arasından aldı beni, kolumdan tuttu, “götürüyorum ben adamımı,” dedi, yürüdük gittik. Müdür, “kim ulan bu adam, sakallar kesilecek,” diye bağıırıyordu arkamızdan. Giderken Mahmut’a, “kimliğim gizli kalsın, sorarlarsa bizim sempatizanımız dersin,” dedim.

Cezaevine girdikten sonra bir hafta on beş gün bahçeye çıkmadım. Manisa cezaevinden bir tecrübe. Koğuşun bir köşesinde kitap okuyorum, gözlem yapıyorum. Bakıyorum koğuşta, kimler var diye. Koğuş Türkiye’nin en kaliteli siyasi mahkûmlarının olduğu koğuş. Çamaşıra, bulaşığa, terziye gidileceğinde, ben atlıyorum hemen, “ben giderim arkadaşlar,” diyorum. Sempatizanı oynuyorum.

Cezaevini yavaş yavaş tanımaya başladım. 15 gün sonra bahçeye çıktım. Duvar dibinde oturdum, temiz hava alıyorum. İzmir’den Ege Üniversitesi’nden tanıdığım *Dev-Yol*’cu İsmail’i gördüm. Tünelde öldü o, sonra. Şişe dibi gibi gözlükleri vardı. Baktım, doğru benim yanıma geldi. Çöktü yanıma, kalite adamdı. “Ayma, geçmiş olsun, yapacak bir şey var mı?” dedi. “Yok,” dedim. İsmail, “sen iyi misin? kaçacak mısın?” dedi, beni iyi tanıyordu. “Kaçarım yakında,” dedim. “Hazırlık var mı?” dedi, “var gibi,” dedim. “Yapabileceğim bir şey var mı Ayma?” dedi, “yok, yalnız benim kim olduğum bilinmesin,” dedim. “Merak etme,” dedi. Kalktık sarıldık, öpüştük.

Bir gün yine ekmek almaya ben giderim dediğimde, Recep Sarıaslan, “arkadaş çok yalnız kaldı, ben de onunla beraber gideceğim,” dedi. Recep Sarıaslan Malatya’da 20 Eylül 81’de birlikte Malatya dağlarında öldürülen, 12 Mart’ tan kalma bir devrimci olan Cuma Cihan ve İbrahim Çakır isimli üç yiğit adamdan biri. Baba Recep derdik ona, yanıma sokuldu, “Ayma, öyle sempatizan ayaklarıyla çamaşırhane, bulaşikhane tüymek var mı? Kaçacaksak beraber kaçacağız, yok öyle yağma,” dedi.

Ekmek almaya gidiyorum, ekmek almaya dış nizamiyeye çıkarıyorlar, bir tek jandarma var geride, bir silahla iş bitecek, bakıyorum nerelerde asker var diye, “tamam,” diyorum, “ben haftaya gittim buradan.” Silahı nasıl sokacağız içeriye, kolayı var, gardiyanlara bir operasyon, aynı Manisa’daki gibi, kapıyı açıyoruz, kıyak yemekler, gece nöbetçilerine. Baba Recep de havlu omzunda, garson vaziyetinde, ben bağlamadayım. PKK’ lı Cuma ile Halil, arkada bekliyorlar. Biz altı kişi, Recep, Cuma Cihan, Halil Çakır, ben ve iki PKK’lı firar ekibini kurduk.

Kısa bir süre sonra *Dev-Yol*’cular bir isyan çıkardı. Kapılar patlatıldı. Maraş olaylarının sanıklarının bulunduğu kapının kilidi de kırıldı. Bu arada nasıl olduysa gardiyan, ara bölme kapısını kapattı, Recep, Cuma ve birkaç *Dev-Yol*’cu arkadaş olmak üzere altı arkadaş, faşistlerin bölümünde kaldı. Faşistler çıksa, o altı arkadaşı orada paramparça ederler, yetişemeyiz. O zamana kadar karışmıyordum, seyirciydim. O durumu görünce, birinin elinde demir vardı, demiri kaptığım gibi kilide taktım, nereden buldum o gücü bilmiyorum, kilit parçalandı, açtım kapıyı, elimdeki demiri faşistlerin kapısının deliklerine soktum. Arkadaşları aldım. Bir konuşma yaptım ve isyanı yatıştırdım.

Başka bir gün *Acilcilerden* bir arkadaş, faşistler koğuşu bastı diye bir cayırtı koparttı. Ben mazgaldan bakıyorum, jandarma kaynak yapıyor kapıya. Allah kahretmesin, bizim kaçacağımız deliği kapıyorlar. Delireceğim, saçımı başımı yoluyorum. Arka tarafta nöbetçinin olmadığı tek yer orası. Ertesi gece sabaha karşı oradan deleceğiz, yürüyeceğiz gideceğiz, başka bir şey yok. Arkası da mısır tarlası. O Acilciye kafam o kadar bozulmuştu ki o akşam. Recep “deneyelim Ayma,” diyor. “Nereye deniyorsun, bizi kevgire çevirirler,” diyorum. Yine de gittik oraya. Daha birinci tuğlayı düşürür düşürmez, otomatik silahlarla taradılar bizi. Bütün tuğlalar yere düştü. Her taraf görünüyor dışarıdan. Albay dışardan, “gelseniz ya çocuklar,” diye sesleniyor. Nereye geliyorsun. Hadi geriye, bekledik sabaha karşı saat dört oldu. “Teslim olun,” dedi Albay, teslim olduk

Duvara dayadım sırtımı, ana kapıdan müdür girdi, sakallı diye bağıyor. Altı yüz kişinin içinden, geldi çomakla dürttü beni. Seksene yakın adam ayıkladı. Ayıklandık, jandarma bizi teslim alacak, başka bir hapishaneye gideceğiz, önümüzdekilere arkadan kelepçeyi vuruyorlar. Sıra bize geldi. Recep, “ben tek bağlanmam,” dedi. “Ben de, tek bağlanmam,” dedim. Baba Recep’le beraber bağlandık. Albaya, “sen bize bir asker sözü vermiştin, hani işkence yoktu, sopa yoktu, dayak yoktu,” dedi Recep. “O, o zamandı,” dedi. “İyi o zaman,” dedi Recep. O yanındaki yüzbaşıya, ben albaya birer yumruk çıkarttık, albay tersleme, yüzbaşı tersleme. Bir daldık askerlerin arasına, hayalarını sıktığımız asker yıkılıyor. İyi de, ondan sonrası var.

Albay geldi ağzı burnu kan içinde, öfkeden köpürüyor. “Delikanlıysan askerlerini bırak da gel içeriye, nasıl dövüşülür görelim,” dedim. “Ben size şimdi delikanlılığı gösteririm,” dedi. İkimizi bir kılıçtan geçirdiler, bir alay asker geçti üstümüzden. Öldüresiye dayak yedik. Baba Recep ahlıyor, ben ahlıyorum. “Baba, benim cebimde üzüm var,” dedim. Bir gün önce babam üzüm getirmişti. Kuru üzümü ceplerden boşalttım ortaya. İkimiz de birbirimize kelepçeli, başladık yemeye. Kuru üzüm, harika bir şey. İki dakikada toparlıyor insanı. Yedik üzümü içtik suyu, üç günde kendimize geldik. Üç gün sonra, Baba Recep’i Malatya’ya, beni Niğde Cezaevi’ne gönderdiler.

Çok kısa sürdü Adana Cezaevi hayatım, ama orada çok kaliteli insanlarla birlikte yattım. “Yaslan be Halil İbrahim” türküsünü orada, ilk baba Recep’ten duydum. Musa Eroğlu o türküyü ne zaman söylese, ağlarım. O üç yiğit devrimciyi Eylül 81 de Malatya’da kısıyorlar, tam yedi gün boyunca direniyorlar. Sonunda onları napalm bombası ile öldürdüler.

Adana cezaevi maceram böylece sona erdi, ama orada çok canım yandı. Canımın en çok yandığı işkence yöntemi falakaydı, ama normal falaka değil. Sandalyeyi tersten ayağına sokuyor, üstüne çıkıp, kaval kemiklerine vuruyorlar. Kaval kemikleri zorlanıyor. Sandalye falakası çok can yakıyor. Dört saat kadar dövüyorlar, dört yüzüncü vuruşta bile hissediyorsun acıyı. Uyuşmuş filan hikâye. Ne uyuşması. Çok acı veren bir yöntem falaka, boşluklarına vuruyor acısı.

Elektrik vermeleri insanı zıplatıyor. Elektriğin zıplatması acıdan ziyade refleks bir olay, bütün kaslarını harekete geçiriyor insanın. Elektrotun birini penisime bağladılar, diğerini de ağızma

soktular ve döktüler bir kova suyu üstüme. Elektriği verdiklerinde hayvani bir ses çıktı ağızımdan. İnsan kendi sesini bile tanımıyor. Öküz böğürtüsü gibi bir böğürtü çıkıyor ağızımdan. Ama işin garibi ben hiç bayılmadım, birçok insan bayılıyordu, ben bayılmadım. Sonradan öğrendim benim ağrı eşiğim yüksekmiş, bayılmayınca yiyiyordum sopayı, ama korkunç acı çekiyordum.

Bu işkenceler sırasında durmadan küfrediyordu işkenceciler. Hayatımda duymadığım küfürleri orada duydum. Onların küfürlerine ben de küfürle yanıt veriyordum. Küfrederek hem deşarj oluyor, hem dayanma gücümü artırıyor, hem de işkencecilerin moralini bozuyordum. Bu da bana psikolojik bir üstünlük veriyordu. Hiçbir zaman pişmanlık duygusuna kapılmadım. Öyle bir duyguya kapılsaydım, dayanamazdım.

SIYASET OKULUM, NİĞDE CEZAEVİ

Niğde cezaevine geldim. Siyasi eylemlerle dolu onca yıldan sonra, hayatımın ikinci siyasi okulu başladı. Siyasi ve sosyal konularda ilkokulum, ilk devrimci gençlik yıllarımda Turgutlu'daki dernekti. Niğde cezaevi ise bu alandaki yüksek okulum oldu.

12 Mart öncesinin Ziya Yılmaz, Oktay Etiman, Ertuğrul Kürkçü, Aydın Çubukçu, Hasan Ataol, Hasan Kırtke gibi en değerli devrimcilerinin hepsi oradaydı. Hepsiyle arkadaş oldum, sohbet ettim. Orhan Savaşçı, benden önce ayrılmış oradan, onunla tanışamadım.

Ertuğrul'a Kızıldere olayını sordum. Ayağından yaralandığını, yürüyebilecek konumda olmadığını, saatlerce hareketsiz kaldığını anlattı. Çok büyük bir saldırı olmuş, her taraftan bazukalar, bombalar, kurşunlar yağmış.

Oktay Etiman çok ketum bir adamdı. Ziya Yılmaz, *TKP* liydi. "Bak" diyordum, "şimdi sana abi desem siyasî terbiyem, Ziya desem aile terbiyem müsaade etmez. Sen benim eski şefimsin, sana şefim diyeceğim," diyordum. Çok okuyan bir insandı. Merdiven altında bir yeri vardı ve günde iki saat ya uyurdu ya uyumazdı, sürekli okurdu. İyi bir ideologdu.

Niğde Cezaevi, benim için çok ciddi bir değişim alanı oldu. Orada çok fazla okuma fırsatı ve ortamı buldum. O darbe yazısını orada yazdım. 12 Eylül gelmezden önce dışarıya, darbe gelecek, darbeye hazırlık yapın diye mektup yazdım kimse ilgilenmedi. Bizim yiğitlerimiz öyle darbeye marbeye aldırış ederler mi? Ondan sonra aldıkları bazı kararlara tepki gösterdim. Örgütle bağlarım gevşemişti.

BUCA; MEMLEKETİMİN HAPİSHANESİ

81'in Şubat ayında Niğde'den İzmir'e nakledildim. Özel bir tim beni Buca Cezaevi'ne teslim etti.

Manisa cezaevinden kaçtığımda oranın savcısı olan Yılmaz Çelik, Buca Cezaevi'ne atanmış. Adam beni bir görünce bayram etti. "Ooo Aymacığım hoş geldin, nasıl kaçtın anlat bakalım,"

diye üzerime geldi. “Boş ver sen nasıl kaçtığımı, kaçtım işte,” dedim. Ben savcıyla atışırken kâtip kılıklı bir adam, “kesin bunun sakallarını, bıyıklarını atın koğuşa,” dedi. “Sen sus, kâtipsen kâtipliğini bil, ben savcınla muhatap oluyorum, sen kimsin saçımı bıyığımı kestiriyorsun,” dedim. Meğer, o adam cezaevi müdürü Muammer Oral’ mış, sonra öğrendim. Paldır küldür attılar beni yamyam koğuşuna.

Buca Cezaevi’nin krokisini de biliyorum. Manisa’da aldığım dersler sonucu yabancılık çekmiyorum. 8. koğuşa, adi suçlular koğuşuna koydular beni. Arena gibi bir yer. Çıkardım paltomu sardım koluma, şimdi bunlar bana saldıracaklar diye, bekliyorum. Koğuşun sonuna kadar gittim, etrafıma bakındım. Bir tanesi, “ birader senin suçun ne?” diye sordu. “Sana ne? Komünistim,” dedim. Öyle deyince biri atladı yanıma geldi. “Abi, buraya gelip de Komünistim diye bağırın tek adam sensin, helal olsun,” dedi. Beni aldılar üçüncü katta bir yere yerleştirdiler. Koğuşun tamamı İzmir’in hırsızlık şebekesi. Cepçiler, yankesiciler, hırsızlar hepsi orada. Hepsi de üç beş aylık cezalılar. Adam sabahleyin gidiyor, “benim yatağımı ellemeyin, akşam sayımına yetişirim,” diyor. İçeriye mesken tutmuşlar. Kışın kalacak yerleri yok. Kışın içeriye sığmıyorlar. Birkaç gün böyle oturdum, üçüncü kattan herkesi seyrettim.

Yamyam koğuşunda mahkûmlarla dayanışmam, onlara dilekçelerini yazma gibi yardımlarda bulunmam, savcıyı kızdırdı. Beni o koğuştan aldılar, için üstü diye bir bölüm vardı; bütün örgütlerin, *Dev-Yol*’un, *Dev-Sol*’un, *Partizan*’ın, *Halkın Kurtuluşu*’nun önde gelen insanları oradaydı. İkişer üçer kişilik odalarda, *Dev-Yol*’dan Behçet, Coşkun Üsterci, bizden Remzi Karakaş, Ender Öndeş, ben, Manisa’dan Kemal ve Selami Kara vardı, *TKEP*’ten Tahir Pekmezci diye bir arkadaşımız vardı, kanserden öldü Adana’da. Yine *TKEP*’ten Mustafa İzzet Çelik vardı. Yaklaşık 40 kişiye yakın bir gruptuk. Bu grup özel görüş yapabiliyordu.

Koşullar çok kötüydü Buca Cezaevi’nde. Savcının önünde ceket iliklemeği reddettim, hücreye attılar; en dipteki hücrelere koydular, o hücrelerde daha sonra idamlıklar kaldı. Zindan dediğimiz bir yer, bodrumun bir kat altı, lağım fareleri kedi gibiydi. Altı tane fare dizilmiş karşıma, aile olarak duruyorlar. Sanki yiyeceğiz seni diyorlar. Terlik atıyorum, bağlı olduğumu, kapalı olduğunu biliyor, kaçmıyor, peyk atıyorlar. Ek tayın geldiğinde, altısı birden sıraya giriyordu. Alıyordum tayının içini altıya bölüyordum, atıyordum önlerine, yiyorlardı, sonra da tek sıra derin kol yürüyüp gidiyorlardı. O zamandan bu yana ekmek içlerini yiyemem hâlâ. Yaklaşık üç aya yakın bir süre kaldım o zindanda. Adam beni keyfi olarak üç ay yataksız, yorgansız, çıplak betonda,zindanda tuttu. Pantolonumun paçalarını ayakkabılarımın içine sokarak, duvarın köşesine yaslanarak uyudum. Bir tek Sibob’un bana verdiği palto vardı üzerimde. Rus paltosu gibi bir palto. Sibob’u her zaman yâd ederim. O paltıyla ayakta kaldım. “Özür dilersen seni kısımlara vereceğiz,” diyorlar, benden küfrü yiyip gidiyorlardı. En sonunda içeriden ve dışarıdan gelen baskılar sonucu koğuşa aldılar.

* * *

*Yas mı tutmalıyım onurlu ölüme
halkın gözlerini dolduran çizgilere*

umudu mu çağırmalıyım

Nihat Behram

Çok sıkı bir yönetim vardı. Kimse ses çıkaramıyordu. *TKEP*' li üç arkadaşımız Necati Vardar, Seyit Konuk ve İbrahim Ethem Coşkun idam edildiğinde, ilk kez slogan atıldı hapishanede. Ethem bir mektup göndermişti bana, kendi el yazısıyla: “Ayma, bizi asacak bu herifler, bize karpuz gönder, içimizi temizleyelim, bu adamlar biz asıldıktan sonra altını kirletti demesinler,” diyordu. Üç gün sadece karpuz yediler. Böylesine yiğitçe gittiler ölüme. Onların infazında bulunan bir jandarma, Ethem’ den bir mektup getirdi, “parkamı Remzi Karakaş’ a, kitaplarımı koğuşa bırakıyorum,” diye yazmıştı. Jandarma onların nasıl öldüklerini anlattı. İnfazda bulunan bir askerin saçları bembeyaz olmuştu. Teskereye gönderdiler infazdan sonra.

Arkadaşlarımızın üçü de sandalyeleri kendileri tekmeliyor. En küçük bir tereddüt göstermeden gidiyorlar ölüme. Ölüme hazırlandıkları koşullar çok kötüydü. Benim bahsettiğim zindanda tutuyorlardı onları. Güneş görmüyordu, yatak yorgan bile vermediler. Dışarıdan yiyecek vermiyorlardı onlara. Son dönemde onlar karpuz isteyince, karpuzun üstüne “idam hücresi” diye yazdık, öyle gönderdik. İki sefer mi ne karpuz gönderdik, üç gün boyunca hiç yemek yemediler, sadece karpuz yediler içlerini sıyırmak için. Bu harika bir duygu, bunları unutmam mümkün değil. O yüzden bana pişman mısın diye sorduklarında, hayır derim. Ben Adana’da tanıdığım o üç yiğit insanın, Buca Cezaevi’ndeki o üç güzel insanın anılarını taşıyarak yaşıyorum hâlâ ve benim pişmanlık duymam, öncelikle onların anılarına ihanet etmek olur. Ben onların da yükünü taşıyorum, onların sorumluluğunu hissediyorum ve onların davranışlarının onurunu yaşıyorum. O insanları tanımış olmak hayatımın onurudur.

ÇANAKKALE; BÜYÜK HAPİSHANE, BÜYÜK KAÇIŞ PLANI

*Canımda damıttım
seni ey zulüm,
Sancısını
inceden
kum gibi taşıdığım...
Kasığında
amerikan kemendi
bağıra bağıra
geceler boyu
kaskatı kesilip
kan işediğim...*

Ahmet Arif

YOLDA EZİYET, EŞİKTE İŞKENCE

Buca' nın *Dev-Yol, Dev-Sol, Partizan, Halkın Kurtuluşu* örgütlerinin beraber kaldığımız yönetim kadrosu benden önce gitti Çanakkale cezaevine. Benim mahkemem uzun sürdüğü için, ben onlardan sonra, 1984 Mart ayında gittim. Cezam kesilir kesilmez beni de apar topar Çanakkale'ye sevk ettiler. Ringe bindik, ringde Eylem Birliği davasından Ferit Bilgin arkadaşımız, iki Partizancı kız ve iki de adi mahkûm vardı. Herkesin elleri kelepçeliydi.

Ringde, karşılıklı parklardaki banko gibi demirden oturaklar var, üstü tahta kaplı. Beni aracın içinde, ayaklarımdan ve belimden oturaklara, ellerimi de belime zincirlerle sıkı sıkı bağladılar. Üzerimde eşofmanlar var.

Bir yüzbaşının nezaretinde koyulduk yola. Yolda tuvalet molası veriyorlar, beni soran yok. Yüzbaşıya söyleniyorum, altına işe diyor. “Devrimciler altına işemez,” diyorum. “Ben sana öğreteceğim,” diyor. Herkes araçtan iniyor, bir tek ben bağlı kalıyorum arabanın içinde. Yolda çişim geldi, altına işeyeceğim. Kızlar karşımda duruyor. “Kızlara kapatın gözlerinizi,” dedim, arabanın içine işedim. “Kızlar katlanacaksınız, bu devrimci çışı,” dedim. Kaz Dağları'nı çıkarken, rampalarda midem bulandı ve kustum. Arabanın içerisi sidik ve kusmuk kokusu ile doldu.

* * *

Çanakkale' ye vardığımızda kızları kadın koğuşuna, adi mahkûmları da tek tip elbiseyi giydirip koğuşlarına götürdüler. Biz Ferit' le ikimiz kaldık. Tek tip elbiseleri önümüze attılar. O esnada müdür geçiyordu. “Müdür bey, bakar mısın bir dakika,” dedim. “Ne var?” dedi. “Bir yerde bir gece misafir edin, ondan sonra elbiseyi tartışalım,” dedim. Benim derdim o yorucu yolculuktan sonra bir gece dinlenebilmek. Hemen tek tip elbiseye karşı çıkıp işkenceye maruz kalmak istemiyorum. Müdür, “götürün koyun şunları tecride,” dedi.

Tecride girdik. Tecritte Metris Cezaevi'nden gelen yirmi kadar kişi vardı. Hepsine tek tip elbiseyi giydirmişler. Sabah saat 9'da o yirmi kişiyi aldılar, koğuşlara götürdüler. Biz kaldık iki kişi. Ferit'le beraber oturduk, “kahvaltıyı hafif yapalım, ki kusmayalım” dedim. Çünkü falakaya yıktıkları zaman, karnın toksa, kusarsın. Birer bardak sütle ufak birer dilim ekmek yedik. Sofradayız ben ekmeğin içiyle oynuyorum, ekmek içi yiyemiyorum ya, ekmeğin içi de elimde öyle oynuyorum. Kapı açıldı, önce sosyolog geldi, bakanlığın yazısını gösterdi; “kabul etmez iseniz zor kullanılarak elbise giydirilecek, gönüllü olarak giyin,” dedi. Arkasından gardiyanlar geldi.

İçerde altı yüz kişi elbise giymiş, bizden önce Metris' den gelmiş yirmi kişiye de giydirmişler, yani adamlar Allah kesilmişler. İşte böyle bir zamanda ben ekmekle oynarken, “nimeti sıkma lan,” dedi gardiyanlardan biri. “Sana ne?” dedim. Başgardiyan onu susturdu. “Beyler, elbise giyiyor musunuz?” dedi bize. “Yok giymiyoruz,” dedik. “Peki, o zaman sizi hamama alalım,” dedi. “Burada mı, içerde mi soyunacağız?” dedim. “Burada soyunun,” dedi. Bir donla kaldım, Ferit de öyle. “Şu yüzük, evlilik yüzüğümdür benim, parmağımdan hiç çıkmadı, bunları sana teslim ediyorum,” dedim başgardiyan Raşit' e. “Çıktığım zaman bunları alırım.” dedim. Bir de saatimi ve Erzurum işi tespihimi başgardiyanına teslim edip, hamama girdim.

“Bakın beyler,” dedim: “Benim işim giymemek, sizinki giydirmek. Benim anama avradıma küfrederseniz, bana tokat atarsanız takkeleri değişiriz. Elinizde cop var, onunla vurun, ben siyasî mahkûmum bana tokat atmayın, küfür etmeyin. Siz kanun ve devletin vermiş olduğu yetkiyi, ben de inancımın gereğini yapıyorum. Sizin göreviniz bana bu elbiseyi giydirmek, benim işim ise giymemek, tamam mı?” dedim. “Tamam, yat,” dediler. Başladılar meydan dayağına. Ben ah vah demiyorum. Bir tanesi, “ooo, bu tecrübeli yahu,” dedi, “işini biliyor bu.” Böyle bir iki saat devam ettik. Bu arada Ferit’i öbür tarafa, içeriye aldılar, beni hamamın girişinde dövüyorlar, onu içeride göbek taşında. “Bakın, o arkadaşına yüklenmeyin, o çocuğun dalağı yok, elinizde kalır,” dedim. Gerçekten de Ferit’ in dalağı yoktu. Bir çatışmada yaralandığı için dalağını almışlar. “Dikişleri bir patlarsa zaptedemezsiniz,” dedim. Ondan sonra ondan çekildiler. Dedim ki Ferit’e, “oğlum giy elbiseyi, bu iş ölüm pahasına olmaz.” “Hayır abi, beraber geldik, beraber gideceğiz,” dedi.

Benim dayak seanslarım devam ediyor, öğlen oldu mu mola veriyorlar, yemeklerine gidiyorlardı. Giderek çileden çıkmaya başladılar. Bir ara gardiyanlardan biri, Hasan adlı bir gardiyan ana avrat küfretmeye başladı. Ben de yattığım yerden bakıyorum kim küfretti diye, gözlerim bağlı değil. Kalkar kalkmaz ben gardiyan Hasan’ın gırtlığına bir sarıldım, “ben size demedim mi, benim anama avradıma küfretmeyin, tokat atmayın,” diye bağırıyordum. Elimden zor aldılar.

Biraz dolaştırdılar, hadi bir daha yat. Bu sefer sopanın normal tarafı yeterli gelmedi, tersine çevirdiler sopayı, tırtırlı kısmıyla vurmaya başladılar. En ağırıma giden de bir tane Elazıglı gardiyan vardı, adı Tahsin, tuttu, yangın kovasıyla bana soğuk su döktü. Hiç unutmuyorum, Mart’ın 24’ü hava soğuk. O soğuk suyu yiyince oldum sıçan gibi. Zangır zangır titriyorum. Bir yandan da kendime kızıyorum niye titriyorum, korkuyor sanacaklar diye. Sabah saat dokuz buçuk onda başladılar dövmeye, gece üçü filan bulduk. Yorulan gidiyor, yeni gelenler devam ediyordu dayağa. Artık benim ayaklarımın iler tutar yanı kalmadı. Sağ ayağım şişti, patladı. Yürütmek için kaldırıyorlar, ayakta duramıyorum, bok çuvalı gibi düşüyorum yere. Bastıkça dağılıyor ayaklar. Son olarak bir daha yatırdıklarında tepede, hamamın giriş merdivenlerinde duran biri; “utanmıyor musunuz ulan, size öldürün diye mi verdiler, adi herifler,” dedi. “Koç gibi delikanlıya kıyılır mı lan, Allah belanızı versin sizin. Sizinki görev mi sadist herifler, kaldırım adamı, dokunmayın,” diye bağırırdı.

Hepsi durdu. Daha sonraları tanıdım, Ser başgardiyan Tekin Dayı imiş. Gerçekten çok efendi bir adamdı. Şöyle bir baktım iri yapılı bir gardiyanı. Bir daha kaldırdılar beni, “geç tecride,” dediler. Yürüyemiyorum, dört ayak üstünde emekleyeceğim, “dört ayak üstünde yürü, götüne vuralım,” dedi bir tanesi. Tepem attı, “senin önünde eğilenin,” deyip bastım küfrü. Bir kalkmışım ayağa, yere bastıkça kan fişkırıyor ayaklarımdan. Hepsinin paçalarını kan buladım. Ayaklarımdan fiş fiş ses çıkararak, geçtim tecrit odasına. Kendimi sandalyeye attım, bayılmıyorum da lanet olsun. Ayağım patlamış, şakır şakır kan akıyor. Sonra bir yangın kovası getirdiler, biraz da tuz. Bastım tuzu ayağıma, bana mısın demiyor. “Sarı su getirin, iltihap kapacak,” dedim. Sarı su yerine tenya şurubu getirmişler, sürdürükçe ayaklarım daha çok şişti.

Tecritin üstünde B-4 koğuşu var. Bizim Turgutlu İGD' den Serdar oradan, ha bire ipe pusula sarkıtıyor bana. “Ayma, giy elbiseyi öldürecekler seni,” diyor. “Tedavi olmak istiyorsan elbiseyi giyeceksin,” diyorlar. Ben, “giymem diyorum.” Eşofmanları da aldılar üstümüzden. Ferit tedavi etmeye çalışıyor ayağımı. Bir ay tuvalete o taşıdı beni. O olmasaydı tuvalet de yapamayacaktım. İki ayağım da tutmuyordu çünkü, o kucaklıyordu beni, tutuyordu dizlerinin arasında ben tuvaletimi yapıyordum. Ferit'in emeklerini unutamam, o çocuk yüksünmeden, en ufak bir tiksinti duymadan yıkadı, temizledi beni.

Benim ayak şişmeye devam ediyordu. İki üç ay sonra siyahlık morarmaya başladı. Hem Serdar, hem de tecridin ön tarafında bulunan *İslamî Cihatçılar* antibiyotik hapları gönderiyorlardı. Haziran'a doğru şişlik diz kapaklarımın üstüne kadar çaktı.

Karım Gülo, o sıralar İsviçre'ye çıkmıştı. Bir yandan Gülo İsviçre'den, diğer yandan arkadaşlar içeriden ortalığı ayağa kaldırıyorlar. Sonra Uluslararası Af Örgütü benim sağlığımla ilgili soru soruyor bakanlığa. Bakanlık da Çanakkale'ye soruyor. Bunun üzerine aylar sonra tedaviye geldiler.

Bu arada bana dayak atan gardiyanlar tek tek gelip, “bizim suçumuz yok, bize öyle görev verildi, sana karşı kastımız yok,” demeye başladılar. “Hiçbirinizden şikâyetçi değilim,” dedim. “Size acıyorum, bir insanı bu hale getirdikten sonra evinize gidip de çocuklarınıza nasıl sarılıyorsunuz merak ediyorum? Bu sizin görev anlayışınız falan değil, bu sizin içinizdeki cani ruhun dışarıya çıkmış halidir, bunları törpüleyin; aslında benden özür dilemeniz gerekmiyor, kendinizden özür dileyin, çocuklarınızdan özür dileyin,” diye ajitasyon çekiyordum.

Çay tiryakiliğimi de bildiklerinden, en güzel çayları içirmeye başladılar. Balık sevdiğimi de biliyorlardı, balık piştiğinde sıcak sıcak getiriyorlardı. Bu arada pederle valide geldi. Savcıya; “ya ölüsünü göreceğim oğlumun, ya dirisini, ya da beni öldüreceksiniz burada,” diyor. Pederin de bayağı bir mücadelesi oldu. Bunun üzerine görüş günü öğlen arasında, herkes içerideyken, beni bir gardiyanın sırtında görüş yerine çıkardılar, bir sandalyeye oturtular, annemle babamla görüştüm. Görüş sırasında arkamızda, ağzıma ayakkabısıyla basan Elazıglı faşist gardiyan duruyordu. Utanmadan babamdan ayakkabı istedi. Babama, “ağzıma ayağıyla basanlardan biri de o,” dedim. “Ben sana ayakkabı göndereceğim, şerefsiz, adi herif, çık dışarı,” dedi. Ömer Ağa hiddetlenmişti. Anam, “bunları yapanların eli ayağı kırılsın,” diye ağlıyordu. “Merak etmeyin, buradan sağ çıkacağım,” dedim onlara.

Bu arada, diğer cezaevlerinden siyasi mahkûmları getiriyorlar, onları iki gün tutuyorlar, sonra koğuşa götürüyorlardı. Biz tecrit odasını, okul yaptık, adamları eğitip kısımlara gönderiyorduk. Akhisar'dan, Bergama'dan, Buca'dan geliyor, iki üç gün bizde kalıyorlar, üç gün sonra koğuşa veriyorlardı onları. Çünkü tek tip elbise giyip öyle geliyorlardı. Biz o elbise giyenlere hakaret etmiyoruz, gayet saygılı davranıyoruz. Süt kutusundan bir kumbaramız vardı masanın üstünde. Ferit'le bizim paramız onun içinde durur, kimse cebinde para bulundurmazdı. Gelenlerin kimisi para atar, kimisi de yiyip içip, çekip giderdi. Olsun

diyorduk, bu da öğrenecek, zamanla herkes öğrenecek. Gazete vermiyorlardı önceleri, sonra gazete de almaya başladık.

* * *

Doktora çıkardılar beni. Akşam mesaiden sonra doktoru salmamışlar, o saatte çıkardılar revire. Müdür, savcı, bütün başgardıyanlar, sosyologlar, psikologlar, toplanmışlar. Doktor bir gördü sağ ayağımı, kangrene gidiyor, “ bu ayak için, hastahane tedavisi gerekir,” dedi. Üç buçuk ay hiçbir tedavi olmamıştı.

Tıbbiye’den yeni mezun olmuş, pratisyen bir doktordu. “Bir insan bu hale nasıl getirilebilir, ben şaşırıyorum, savcı bey bu nasıl iştir?” dedi. “Bu mahkûmun hastaneye gitmesi lazım, göndermezseniz ben raporumu tutarım,” dedi. Yürekli bir gençti. Tehdit ettiler benim yanımda. “Bunun burada kurtuluşu var mı?” dedi müdür. Genç doktor, “ayak bileğinden itibaren deriyi yüzersek, iltihabı akıtırsak, kurtarabiliriz belki,” dedi. Sol ayak fena değildi, sağ ayak derisinin yüzülmesi gerekiyordu.

Doktora, “bırak hastaneyi, bunlar göndermezler, sen yüz derisini,” dedim. Döndüm, ayağı uzattım masanın üstüne. “Uyuşturucu yapacak mısınız?” dedim. “Hayır, burada uyuşturucu yapamayız,” dedi doktor. “Lokal anestezi de yapamayız, çünkü iltihap var,” dedi. “İyi, yüz o zaman,” dedim. “Bir dakika,” dedim, müdüre döndüm. “Sen şimdi bu ayak için dua et, bu ayak kesilirse; sen nereden emekli olursan ol, ben bu cezayı kaç yaşında bitirirsem bitireyim, yemin ediyorum, namusum üzerine söz veriyorum, bu ayağı senin götüne sokacağım,” dedim. Kimseden tık çıkmadı.

Mendilimi kıvırdım, ağzıma soktum. “Gardiyanlar benim omzuma bassın,” dedim. Dört tane gardiyan omzuma bastı, uzattım ayağımı, “şimdi yüz ayağımın derisini,” dedim. Adam neşterle çıtır çıtır yüzüyor derimi. İnsan derisi yüzülüyormuş demek ki. Filmlerde izlerdik, Hitler insanların derilerini yüzdürüp abajur yaptırırdı. Doğruymuş, yüzülüyor basbayağı deri, çıtır çıtır sesini duyuyorum, ama sancıdan durulmuyor. İnsan terinin korkunç bir mekanizması olduğunu öğrendim, o sırada. İnsan kendini sıktığında, terinin ne kadar uzağa sıçradığını gördüm. Sıktıkça kendimi, ter resmen yağmur gibi pıtır pıtır alnımdan masaya sıçırıyordu. Doktor yaklaşık 45 dakikada yüzdü derimi. Kimsede çıt, bende de tık yok. Derimin yüzülme işlemi bittikten sonra baktım, ayağım sapsarı irinle kaplı. Doktor makasın ucuna sargı bezini doladı, sarı suya batırdı, başladı iltihabı sıyırmaya, işte o zaman çok sancı çektim. O sıyırdıkça terim daha çok sıçradı.

Öyle bir basınç uygulamışım ki, omzumdan bastıran gardiyanlar üstüme yattı. Arada sandalye değiştirdik, mola verdik. İş bitti, en sonunda ağzımdan “oooffff” diye bir ses çıktı, kendi sesime yabancılaşmışım, şaşırDIM sesimi duyunca. O an bir baktım hepsinin suratı sapsarı. İşlem bitti doktor ayağımı sarıyor, ama bu arada hüngür hüngür de ağlıyor. Bir insan bu hale nasıl getirilir diyerek, gözlerinden şakır şakır yaş akıtıyor. Savcı yürüdü gitti, hiç ses çıkarmadan. Müdür kalktı, “manyak bu adam, ne isterse yerine getirin,” dedi , o da çıktı gitti. Gardiyanlar duruyor. O bana Allah demiyorum diye, copun tersiyle vuran Elazıglı Apo, sırtına aldı, getirdi tecride koydu beni, bir demlik de çay getirdi. “Bundan sonra benden silah

iste, silah getireceğim, ben senin gibi bir adam görmedim, sana vurduğum için utanç duyuyorum,” dedi.

Arkasından bana ana avrat küfredip, tokat atan gardiyan Hasan geldi. “Necdet abi, sana bir şey söyleyebilir miyim? Senden özür diliyorum, ben seni döverken faşistmişim, artık faşist değilim, bundan sonra benden ne istersen yapacağım,” dedi, o da gitti. Bana ana avrat küfreden adam geldi, “senin çocuğun da karın da benim evimde kalacak arkadaş, kimseye bırakmam,” dedi. Gülo’yu götürdü evinde misafir etti. Ben çıktıktan sonra benim yanıma geldi. Hâlâ Çanakkale’de. Emekli olmuş. Oğlu askerde, oğluna benim ismimi vermiş.

Sonra benim ayak yavaş yavaş düzelmeye başladı. İki günde bir pansumana geliyorlardı. Sonra Ferit yapmaya başladı pansumanları. Bir iki ay sonra Ferit, “bu tatlı bir şey, sarı su tatlı olmaz, sürdürükçe ayak şişiyor,” dedi. Tadınca tenya şurubu olduğunu anladık, sonra sarı su kullanmaya başladık. Ve hâlâ o şurubun bedelini ödüyorum. Her sene ayağım, balon gibi bir iltihap kesesi yapar. Ayağımın arka tarafı yara olur, iltihap kesesi oluşur. Patlatırım onu ben, o derinin altından sonra yeni deri çıkar. Yaklaşık 25 yıl oldu, hâlâ çekiyorum.

O sopadan yıllar sonra 9 Eylül Üniversitesinde ayak kaslarımın yüzde yetmişinin yırtıldığını öğrendim. Hasarın oluş tarihini bile tahmin ettiler. O sıralar merdivenleri çıkarken, üçüncü katın sonuna doğru tökezliyordum. Beşinci katta oturup dinlenmek zorunda kalıyordum. Gülo, “ne sakar adamsın, hep düşüyorsun,” diyordu. Bir gün yolda, Şemikler’ in orada, ayağım bir burkuldu, arabaların altında kalıyordum, zor kurtardım kendimi. Ondan sonra doktora gittim. Film sonuçlarını, Gülo’ nun bir arkadaşı vardı, orada hemşire, “sen alıver, ben gitmeyeyim, dedim. “Necdet Ayma, bana gelecek,” demiş hoca, “filmleri vermeyiz,” demişler. Ertesi gün hastahaneye gittim, sekretere, “ben Necdet Ayma, hoca beni çağırmış,” dedim. “Hoca seni bekliyor zaten,” dediler. Hoca aldı beni, doğru bir odaya götürdü. Benim filmleri bilgisayara yüklemişler, tartışıyorlar. Hemen başka tetkiklere başladılar. Ha bire dolaştırıyorlar, kobay gibi. En sonunda dayanamadım, “hocam, sonuçta bu benim sağlığım, biraz bilgi verirseniz sevinirim,” dedim. “Sen bu ayaklara darbe almışsın,” dedi. “Evet,” dedim, “trafik kazası geçirdim iki yıl önce.” “Yok dedi 15-20 yıl önce bu ayaklara bir şeyler olmuş,” dedi. “Falaka,” dedim, “Kenan Evren’in uşakları falaka attılar, benim ayağıma. Bakın yara izi de burada,” dedim. Yara o zaman daha çok belirgindi. “Senin kas liflerin kumaş tiftilir gibi tiftilmiş, iki ayağından birinin yüzde 70 oranında, diğerinin yüzde 80 oranında lifleri kopmuş,” dedi. “O yüzden sen düşersen, sakat kalırsın,” dedi. “Merdiven çıkarken dikkat edeceksin, dinlenerek çıkacaksın. Beyin yüzde yüzlük komut veriyor, senin ayakların yüzde 20’sini uygulayabiliyor,” dedi. “Çünkü işlevi yerine getirecek kas lifleri, kopmuş vaziyette. Senin ayaklarını ders konusu olarak arşive koyduk, bizde kaydın var,” dedi.

Arkadaşlar mahkemeye başvurulum, tazminat davası açalım dediler. Ters geldi bana, açmadım.

* * *

O sopa seansları bitmişti ama ben hâlâ tek tip elbiseyi giymediğim için tecritte tutuluyordum. Bu arada biz gardiyanlarla çok sıkı fıkıyız. Diğer hapishanelerden gelenler, “Necdet Ayma’ yı

tanıyoruz, direniyor,” diyorlar. Benim için çok onur verici oluyordu. Bir arkadaşımız vardı Ümit Savaş adlı, Buca’ dan, *Dev-Yol* davasından geldi. “Burada kimin yanına gideceksin?” dedik. “Coşkunları tanıyorum, Necdet Ayma’ yı tanıyorum, onunla beraber yattık Buca Cezaevi’nde, arkadaş burada direniyor, elbise giymiyor,” dedi. Benim karşımda oturuyordu, ama beni tanıyamamıştı.

Yine bizim masadaki ortak kasamızdan alışveriş yapıyoruz, gazetemizi alıyoruz. Behzat Topal gibi cebindeki paraları kutuya boşaltanlar da oluyordu, hiç katkı yapmayanlar da. Bu arada iyi meşgale bulduk kendimize, Cumhuriyet gazetesinin Pazar bulmacasını çözüyoruz. Bir ara sinirlendim sayfanın tamamını yedim, üstüne de su içtim. Bulmacayı yazana da bir mektup yazdık. “Sen bunu çözebiliyor musun?” diye. Kitap yok elimizde kafayı çalıştıralım diye bulmaca çözüyoruz sürekli. İki kişiyiz. Biz sürekli sabit iki kişiyiz. Sürekli yeni mahkûmlar gelip gidiyor. Onlara anlatıyoruz, “ister bağımsız ol, ister bir siyasi gruba ait ol, önemli olan insan olmak, önemli olan sosyalist kalabilmek, elbise giymen ya da giymemen sana bakışımızı değiştirmez. Tamam, direnen arkadaşlarımız var onlara saygı gösteriyoruz, giyenlere de saygımız var,” diyorduk.

Aylarca yıkanamamıştık. Raşit adlı namazında orucunda bir gardiyan vardı, dini bütün bir tip. Aldım karşıma Raşit’ i, “bak dedim. Peygamberimiz demiş ki, 7 sene kilit vuranın cenaze namazı kılınmaz, biliyorsun değil mi?” dedim. “Biliyorum,” dedi. “Siz bizi kaç aydır suya hasret bıraktınız. Cenabet geziyoruz, cenabet gezmemizin bedeli size ait,” dedim. “Sana yakışıyor mu? Tamam elbise giymiyorsak giymiyoruz, yıkanmak da mı yasak?” Adam bir etkilendi o dini ajitasyondan, hemen hamamı açtırdı. İki kişi özel olarak hamamda yıkanıyoruz. Ondan sonra iki günde bir hamamdayız. Bir de ihtimam görüyorduk, ayağıma su kaçmasın, hamama girdiğimiz anlaşılmasın diye ayağımı özenle sarıyorduk.

* * *

Star Dayı diye anılan çerkez bir mahkûm vardı, Çanakkale’nin yerlisi. Çamaşırhaneyi işletiyordu, eski çarşafaları alıyor, yenilerini getiriyordu. Her yeri dolaşan bir adamdı. Bir akşam üstü, tecritte altıncı ayıma girerken, Çerkez Star Dayı, elinde bir demlik çayla yanıma geldi. “Delikanlım, bu elbiseyi giyeceksin, yoksa seni öldürecekler,” dedi. “Dışarıdan iki sivil adam, buradaki komutan, savcı ve müdür konuşurlarken duydum; seni gece dışarı çıkaracaklar, arkandan kurşun sıkacaklar, öldürecekler seni. Bu elbiseyi sen yarın giyeceksin, ben de burada yatıyorum,” dedi. Adam hüngür hüngür ağlıyordu. Ciddi söylüyor herhalde dedik. Bu arada Serdar da yükleniyor giy yoksa seni öldürecekler diye. Ertesi gün çağırın “gözü uykuluyu” dedim, birinci müdür çıktı geldi. “Ben elbiseyi giyeceğim, ama sizin verdiğiniz elbiseyi giymem,” dedim. “Terziler gelecek vatkalı, kruvaze üç düğmeli ceket, kemerli, kıvrık paça, fermuarlı pantolon dikilecek ve bunlar dikilirken beni Ferit’le beraber havalandırmaya çıkaracaksınız,” dedim. “Bu elbiseyi her sayımda giymem, görüşe giderken, hastaneye giderken giyerim. Başka da bir şey olmaz, haberin olsun,” dedim. “Tamam,” dedi müdür, çocuklar gibi seviniyordu. Üç terzi birden çağırdı, “15 dakikada bitecek bu elbise,” dedi onlara. Üç terzi korkudan 15 dakikada diktiler elbiseyi.

Velhasıl elbiseyi kabullendim altı ay sonra. Elbiseyi giyince, bizi tecritten müşahedeye aldılar. Beni 9. hücreye, Ferit'i de 10. hücreye koydular. O hücrelerde iki ay kaldık. Aralarında Turgutlu'dan örgüt arkadaşım Mustafa Pekdoğru' nun da bulunduğu Buca tayfası bize bir hoş geldin karşılaması yaptılar. Sonra da koğuşlara verildik.

Koğuşlarda bir süre öyle takıldım. Sayımlarda ben kalkmıyorum, kalksam bile eşofmanla çıkıyorum, millet tek tip elbise giyiyor, ben eşofman giyiyorum. Koğuştan ilk görüşe çıkıyorum. Ağabeyim gelmiş görüşe, ben çıktığım anda mazgalların kapaklarını açtım, diğer koğuşlardan görüşe çıkan tanıdıklarımla konuşmaya başladım. Gardiyanlardan biri, “birbirinize yaklaşmayın, konuşmayın,” dedi. Tepemin taşı attı, “bak bu ayağım iyileşmedi daha, hadi oradan,” diye çıkıştım. Ayrı ayrı koğuşlardaki iki dava arkadaşı, görüşe giderken yan yana gelip konuşamıyorlar, yasakmış. Biz bu yasağı parçaladık. “Konuşacağız,” dedim, herkesle konuşmaya, herkese merhaba demeye başladım.

Görüş yerine vardım. Burada da aynı Buca' daki gibi örgüt yöneticilerinin kaldığı koğuştayım. Öbür koğuştaki siyasiler, yöneticilerine pusula gönderiyorlar, bana merhaba diyen elime bir pusula tutuşturuyor. Benim cebimde en az yirmi tane pusula oldu. Bütün örgütler pusula gönderiyor. Hasan da kapıda duruyor, oben artık faşist değilim diyen gardiyan. Görüş bitti çıkıyoruz. Hasan üstümü aradı, pusulaları gördü. “Bırak onları,” dedim, “tamam abi,” dedi. Aldım geldim, herkesin pusulalarını dağıttım. Haberleşmek yasak, pusula yakalattığın zaman falakaya yıkıyorlar. Aynı Nazi kampı gibi bir atmosfer vardı. Biz bu atmosferi dağıttık.

Ben elbise giymeyince yavaş yavaş birkaç kişi daha, derken bütün koğuş eşofmanla sayıma çıkmaya başladık. Bir tek görüşlere çıkarken giyiyorduk elbiseyi. Bu arada ayağımdan dolayı doktora çıkıyorum ara sıra. O benim derimi yüzen doktor gitti. Sonra kaşar bir doktor getirdiler. Şerefsizin tekiydi. Girdim içeriye, doktor masasının önündeki sandalyeye oturdum. Bekliyorum, ayağıma bakacak, pansuman yapacak diye. “Sana kim otur dedi oraya,” diye söylenince, yine tepem attı. “Ne diyorsun sen?” dedim. “Kalk ayağa kapıda bekle,” dedi. “Sen pozitif bilim okudun, Hipokrat yemini ettin, sen bana burada köpek muamelesi yapamazsın,” deyip bir tokat çıkardım doktora. Başladım küfretmeye, öldüreceğim adamı. Çok geçmedi sürdüler doktoru. Adam gittiği bir kazada bir kadını taciz etmiş, kadının kocası da öldürmüş şerefsizi.

KANARYA AŞKI

*Saçakta serçeler daha çılgındır,
Bulutlarda kartal,
Daha çalımlı.
Koparır göğsünden bir düğme daha,
Tezkere bekliyen biri.*

Ahmet Arif

Daha tecritte iken, ayağım iyileşmeye başlar başlamaz kaçış hesapları yapmaya başladım. Kafam tek bir düşünceyle meşguldü, bu hapishaneden nasıl, hangi yolla kaçılır? Hapishaneden bir tek çıkış yolu olduğunu düşünüyordum, tünel kazmak. O sıkı dönemde tünel kazmak da pek mümkün görünmüyordu.

İdari bölümde, A Bloкта depolar vardı. Daha önce, tecritteyken elbiselerime bakmak için oraya çıkarmışlardı beni. Orayı kaçış yolu arayan bir gözle incelemiştim. Müdürün evi de, A Bloktaydı. Dikkatimi çeken nokta, müdürün evinin dışarıya açılıyor olması ve boş olan depo ile komşu olmasıydı. Tecritte kaldığım sürece hep o boş depoyu nasıl ele geçirebileceğimi düşündüm.

İçeride kanarya üretmek için dilekçe üstüne dilekçe yazmaya başladım. Bu arada ben bu dilekçeleri yazdıkça, bazıları “ Necdet rehabilite oldu galiba,” diyorlarmış. Sonunda savcı, “ne istiyorsun Ayma ?” dedi. “Eşim bir çift kanarya getirmiş, emir verin içeri getirsinler,” dedim. Kabul etti, kanaryalar koğuşa geldi. Baktım kanaryaları soktuk içeri, bir adım daha attım. Bu kez müdüre döndüm, “müdür bey bu kanaryalara kafes lazım, yem lazım tek tek baş edemeyiz, siz toptan olarak alın kantine, biz sizden alalım,” dedim. “Sermayesini biz yatırırız, siz de hem denetlemiş olursunuz, hem de kantin para kazanmış olur,” dedim.

On tane kafes, bir çuval yem, kuş ilaçları, malzemeleri falan epey bir masraf ettim. Başladık kanarya üretmeye.

Kuş beslemek, üretmek başlı başına bir duygusallık getirdi koğuşa. Gardiyanların kapılara vurmasına, düdüklerine aldırmayan insanlar, kuşların ötüşüyle ayağa kalkıyor, güne onların sesi ile başlıyorlardı. Kuşların çiftleşmesini, yumurtadan yavruların çıkışını herkes merakla izliyor, fotoğraflarını çekiyordu. Çünkü bu kup kuru dünyaya; yağmursuz, çiçeksiz, hayvansız yani doğadan habersiz bir dünyaya; çocukların ve kadınların olmadığı bir dünyaya, bu kanaryaların girişi herkesin düş dünyasını harekete geçirmişti.

Derken bir çift kanarya da ağabeyim getirdi, iki çift kanaryadan yüzlerce kanarya ürettik. Artık yemekhane bölümüne sığmıyordu kuşlar, bütün duvarlar dolmuştu. Bir tane salma yaptık, büyük bir salma, onun üstüne yerleştirdik kuşları. Bu arada kanaryalarımız ünlenmişti. Başta Çanakkale ağır ceza reisine, savcının hanımına, hapishane müdürüne olmak üzere tüm adliye bürokrasisine birer kanarya gönderdik. Arkasından bir dilekçe yazdım, “kanaryaların sayısı çoğaldığından, cezaevimizde başlayan kanarya satışlarının devam etmesi için, bir yer verirsiniz, iyi olur,” diyor ve “yer için de sözünü ettiğim deponun uygun olacağını,” yazıyordum dilekçeme. Planım iyi işliyordu, bu talebime de tamam dediler, kuşları depoya yerleştirdik. Beni çıkarmıyorlardı depoya, çünkü depo dediğim yer, A Bloкта, idari bölümün merdivenlerinden çıkılarak ulaşılan üçüncü kattaydı. Turgutlu’dan Eyüp Serin’in cezası azdı. Ona bir kuşçu kartı çıkarttık, o her gün gidip kuşlara bakıyordu. Yüzlerce kuş vardı, bir koli yumurtayı değırmenden irmikle geçiriyoruz, iki gün yetmiyordu. Her taraf kuşla dolmuştu.

Ben gün sayıyorum artık. Her Ağustos ayında müdür bir ay süren yıllık izne çıkıyor. Müdürün evi boş olacak, bizim kuşları yerleştirdiğimiz depoyla müdürün evi arasında sadece bir duvar var. Yani özgürlükle aramda sadece bir duvar ve sayılı günler vardı. Ben, o duvarı yıktığımı ve Mustafa Adak’la beraber müdürün evine, müdürün evinden de gardiyan

kıyafetiyle özgürlüğe yürüyüp gidişimizi düşünüyorum. Adak da benim gibi müebbet hapis cezası almıştı.

Bir gün idareye çağırdılar beni. Malatyalı Terörle Mücadele’de görevli bir başkomiser vardı, elinde benim dosyam, karşısında müdür ve yanında da savcı duruyor, hepsi ayaktaydı. Odaya girdim, eyvah dedim içimden. “Necdetcğim hoş geldin,” dedi başkomiser. “Ne öyle cim cumlu konuşuyorsun benimle, ne samimiyetin var, sen kimsin?” dedim. “Yok Aymacığım, senin kuşları merak ettik, şube olarak gelip bakalım dedik,” dedi. Hep beraber yukarı çıktık, adam daha içeri girer girmez, dışarısının görüldüğünü, dışarısı ile mors alfabesiyle ya da lambayla haberleşme imkanı olduğunu anladı. “Ooo buradan dışarısı çok güzel görünüyormuş, manzara nefis,” dedi. Önce bir sağ duvara vurdu eliyle, “müdürüm burası ne?” dedi. “Depo,” dedi müdür. Bir de sol duvara vurdu, “müdürüm burası ne?” dedi. “Benim ev,” dedi müdür. Bana döndü, “Aymacığım, iyi yere tezgâh açmışsın,” dedi. Müdürüm dedi, “ ne zaman izne çıkıyorsun?” “Ağustos’ta,” dedi müdür. “Az kalmış Aymacığım,” dedi tekrar bana dönerek. Hiçbir şey konuşmadan müdürün odasına, sonra da koğuşa döndüm. Her şey bitmişti.

On beş dakika sonra gardiyanlar ellerinde kafesler, yüzlerce kanarya ile koğuşa geldiler. “Ayma, depoyu kullanmanız uygun görülmemiştir,” dediler. Kanarya aşkım o anda sona erdi. Ne yapayım ben kaçmama, özgürlüğüme hizmet etmeyen aşkı. Kanaryaları tek tek satmaya başladık. O kuşları satarak dört arkadaş, aylarca karavanaya kaşık sallamadan, kantinden yemek yedik. Aşk karın doyuruyormuş demek ki.

TÜNEL

*tutamazsın beni dört duvar
aklımda özgürlüğüm, kavgam
ve aşkımın cevahiri var*

Sait Almış

Depo duvarını delme işi yatınca, tünel kazmaya karar verdik. Ancak bizim kaldığımız koğuş, tünel kazma işine uygun değildi. E Tipi Cezaevlerinin bir dışarı bakan koğuşları, bir de içeriye maltaya bakan koğuşları vardır. Biz içeri, maltaya bakan D-1 koğuşundayız, Mehmet Değeryurt var, Celal var, ekip sağlam. Hemen hazırlıklara başladık.

O arada Bursa Cezaevi’nden bir grup sürgün geldi. Sürgünlerin çoğu PKK’li, başlarında da PKK’nin Apo’dan sonra ikinci adamı Mehmet Can Yüce adında biri vardı. Bizim koğuşa da Aydın davasından gelen Cemal adlı bir PKK’li vardı, önce onunla konuştum. “Cemal, tünel hazırlığındayız biliyorsun,” dedim. “Bursa’dan gelen arkadaşlarınızı buraya almayın, burayı daha çok gözetlerler. Can Yüce gibi bir adam geliyor, o adamın peşini bırakmaz devlet. Her gün kontrol ederler. Kontrolden uzak tutalım burayı,” dedim. “Hayır arkadaşlarımız buraya gelecek,” dedi. Ve o on kişi koğuşa geldi.

Hemen ertesi gün Mehmet Değeryurt'la oturduk bir karar verdik. “Ben bu adamlarla tünel kazmam,” dedim. Hem koğuşu değıştirmemiz gerekiyordu, hem de koğuştaki kalacak insanları. Kadın koğuşunun yanı başında yer alan B-1 koğuşunda karar kıldık. Gülo ile açık görüşmeye çıkarken gözüme kestirmiştim o koğuşu.

Mehmet Değeryurt'la beraber bıçakları koyduk belimize, müdüre çıktık. “B-1 koğuşunu istiyorum,” dedim. Müdür, “orası kadın koğuşunun yanı,” dedi. Bak dedim sen biliyorsun benim tavrımı, kadınlar ikiye ayrılır, bir benim sevdiğim kadın, bir de diğerleri. Benim diğerleri ile işim yok. “Senin o konudaki dürüstlüğünü biliyorum, ama olmaz,” dedi. “Olmazı yok bu işin,” dedim. Mehmet'le beraber bıçakları masanın üstüne koyduk, “valla cinayet çıkar,” dedim. “Ben o koğuştaki kalmayacağım, bana o koğuşu açacaksın, kalacakların listesini ben yapacağım,” dedim. “Kaldırım şunları,” dedi, “başım belaya girecek, gardiyan görecektir rezil olacağız.” Kaldırdık. Nasıl geçirdiniz bunları detektörden, idareye gelirken aramadılar mı sizi diye şaşkınlığımı ifade etti. “Ve tamam, istediğiniz gibi olsun”, dedi. Mehmet çok delişişek bir adamdı. Ve o adam yıllarca benim ensemden ayrılmadı, beni vurmasınlar diye. Olay olurdu adeta yapışırdaydı bana. Beni uykuda vurmasınlar diye, ben uyurken o uyumazdı. Öyle bir dostluğumuz vardı onunla.

Mehmet'e dedim ki, biz bu tüneli cezaevinin yan duvarlarından kazamayız. Kazacağımız tek yer ön taraf. Bu arada çek senet davasından bir mühendis geldi. Çek tahsilâtından. Ben ona gittim, “geçmiş olsun bilader, nasılsın iyi misin?” dedim. Çanakkale Belediyesi'nde mühendismiş, adamla sohbet ediyoruz, “bu Çanakkale'nin kanalizasyon tertibatı nasıl, iyi mi?” dedim. “Reşat Tabak güzel çalıştı mı?” dedim. “ O zamanlar, ben kanalizasyon ekibinin başındaydım, kanalizasyon cezaevi önünden iki yüz metre ileriye gidiyor,” dedi. Adam benim hangi amaçla sorduğumu bilmiyor. Adamla şehircilik konusunda fikir teatisinde bulunuyoruz. “Yalnız ucu cezaevinin yakınında kapalı, ilerde şehir büyür diye, biz buradan iki yüz metre ileriye kadar bir metre çapında künk döşedik, aç kapa yapmayalım diye, buradan kapağı kaldırdık mı, kanalizasyon tertibatı çalışacak,” dedi. Bunu da öğrenmiş oldum. Yani tünelin önemli bir kısmı hazır, önemli olan o künklere ulaşmaktı.

Tabii B-1 koğuşunu aldıktan sonra, bir yandan badana boyasını ile uğraşırken, ben liste hazırlamaya başladım. otuz beş kişi buldum koğuşa. Ancak yüz kişilik B-2 koğuşunun B-1 koğuşunun içerisinden gelip geçtiğini gördüm. Orada *TKP* liler vardı, Salihli'den Ahmet, Bornova'dan Ayhan Balta ve Erhan orada kalıyordu. Cezası az olan bu arkadaşları tünel işine karıştırmak istemiyorduk. Ahmet'le konuştum, “ilerisi için projelerimiz var, ses çıkarmadan taşının buradan,” dedim. Anlamıştı, “tamam Ayma,” dedi. Olgun davrandılar, boşalttılar koğuşu. Onları arka koğuşa aldık. B-2 koğuşuna da müebbetlikleri idamlıkları seçip doldurduk. Toplam 65 kişi olduk. Ekip sağlam.

Bu arada *Dev-Yol* grubu geldi. Onları bizim koğuşa almadık, başka koğuşa gönderdik. Çünkü onlar, Bursa'dan tünel kazmaktan sabıkalı geldiler. Bizim koğuştaki tünel tecrübesi olanlar vardı. Önce bir komite kurduk, varolan siyasetlerle komite oluşturuldu, işin başında bir takım ilkeler saptadık. Hiç kimse örgütüne haber vermeyecek. Dışarıda bizi taşıyacak olan hangi örgüt olursa, bir tek o örgütün haberi olacak. Para kaynakları konusunda kimin gücü yetiyorsa, o para desteğı sağlayacak, sebebini açıklamayacak.

İşe başlamanın zamanıydı. Zeminden giriş deliği açmak için testere gerekiyordu. Marangozhanede Salihli İGD den Ahmet'in testeresi vardı, onu yürüttüm. Ahmet de riski göze alarak ses çıkarmadı. Önce kazmaya nerden başlayacağımızı saptamamız gerekiyordu. Tuvalettaki lavabonun altından kazmaya karar verdik. En büyük sorun, çıkan toprakların nereye atılacağı idi. Kalorifer sisteminde, tamir için bırakılan boşluklar aklıma geldi. O boşluklar toprak koymak için ideal bir yerdi. Kalorifer boruları yandan değil, aşağıdan tabanı delerek geliyorsa orada boşluk var demektir. Bizim kalorifer borularına baktım, betondan aşağı iniyor. Elimle tabana vurdum, tok bir ses geliyor, tamam aşağısı boşluk. Baktım, borular patladığında tamir için girmeye yarayan kapak da koymuşlar. Toprakları nerede saklayacağımız belli olmuştu.

Biz koğuştaki ekibi tamamladık, 45 kişi tünel işinde görev alacaktı. 45 - 50 günde ağaç testeresinin ucuyla 24 saat nöbetleşe çalışarak mozaik zemini kestik, peynir kalıbı gibi çıkardık. Tünelin giriş deliği hazırды. Zeminden keserek çıkardığımız kalıbı kapak olarak kullanacak, deliği kamufle edeceğiz. Ancak altta tünel boşluğu oluşacağından, kapağın üzerine vurulduğunda, anlaşılmasını gerekiyordu. Onun için kapağın altını betonla kalınlaştırmaya karar verdik. Bunun için çimento lazımdı. Bahçede beton bir yeri kırdık, müdüre, "burası kırılmış, çimento getirelim de sıvayalım," dedik. Çimentonun bir kısmını kırık yere sürerken, fazlasını kapak için kullandık.

Koğuşun tuvaletindeki lavabonun altından girip, yedi metre iç maltanın tabanını deliyoruz. Yedi metre toprak kazdık. Bu yedi metrelik toprağı çıkardık, toprağı kaybetmek lazım, içerde üst koğuşa duvar ördük. Ondan sonra kapının altından en dipteki ana maltanın beton kirişini delmek gerekti. Beton kiriş delinirken hem ses yapıyor, hem de binayı sallıyordu. Gardiyanlar şüphelenmesin diye, meşin top aldık. Aşağıda betona vurulurken, top oynayan arkadaşlar da topu bam güm duvara vuruyordu. Bu arada ben de gardiyanları meşgul etmek için öğlen yemeğine ya da dışardan baklavasına tavla oynuyorum ve hep kaybediyordum. Kaybedeceksin ki, oynamaya devam etsinler. Arada bu ses nereden geliyor diyor gardiyan, bizim arkadaşlar top oynuyor diyorum. "Bunlar topçu değil ki, oynamasını da bilmezler," deyip gülüyorlar. Ara sıra top oynayan arkadaşlara çok ses geliyor diye bağıryorum. Aslında aşağıdakilere sinyal veriyorum çok ses geliyor diye.

Ara temeli, ana maltanın altını baştan başa deldik. Üst koğuşa duvar ördüğümüz yedi metrelik toprağı da oradan geçirip, kalorifer boşluğuna taşıdık. B-1 koğuşundan D-10 koğuşuna kadar, on tane koğuş var, on koğuşun altındaki mesafeyi boruların üstünden sürünerek taşıyorduk, o toprağı. Boruların üstü hep elyaf. Arkadaşlar çıplak giriyor tünele, o elyaflar kaşıntı yapıyor. Ben kapıda duruyorum, ellerine birer çakmak veriyorum. Arı kovanı gibi çalışıyorduk.

Ana maltanın altı kazıldıktan ve topraklar kalorifer boşluğuna taşındıktan sonra, esas hedefe doğru yöneldik. Bu arada ekiplerin bir kısmı sürekli sigara paketlerindeki jelâtinlerinden kablo üretiyordu. Kablolar naylonla sarılıyor, tavanda monte ediliyor, böylece havalandırma borusu yapıyordu.

Bu arada ağabeyim her hafta ziyarete geliyordu. Sırtında deri ceketı vardı. “Ağabey bu deri ceket bana lazım,” dedim, ceketı sırtından aldım. “Gelecek hafta bana dikişsiz ceket getir, dedim. Ağabeyim üç tane daha ceket getirdi. “Ne yapacaksın bu ceketleri?” diyordu abim. Nerden bilecekti o dikişsiz deri ceketlerden körük yapıp, tünele hava pompalayacağımızı.

Tünelin kapağı açıldığında buram buram toprak kokusu geliyordu. Gardiyan mazgalı açtığında, o toprak kokusunu hemen alırdı. Bu toprak kokusunu, dünyanın en güzel kokusunu engellememiz gerekiyordu. Mehmet Değeryurt’ a görev verdik, kapak açıldıkça pipo içecekti. Piponun tütün kokusu toprak kokusunu bastırabilirdi. Sadece tünele girenlere özel yemeklerin bulunduğu bir dolap oluşturduk. Dolapta en çok yoğurt vardı.

Gavur Ali vardı, *Dev-Sol*’dan, o da kapakçıydı. Tünelin içindekiler çıkıp, kapak tekrar yerine konduktan sonra, kapağın üstüne mozaik taşları yapıyordu. Sigara külünden, beyaz boyadan mozaik deseni yapıp kapağı kamufle ediyordu. Gâvur Ali dört ayaküstünde iki saat çalışıyordu her seferinde, bir hattat gibi ince işçiliği vardı.

İnce ince düşünüyor, profesyonelce hareket ediyorduk. En küçük bir açık bile vermemek için, en ince ayrıntılara bile dikkat ediyorduk. Tünele giren arkadaşların üzerinde hiçbir toprak kalıntısı, kokusu kalmaması gerekiyordu. Herkese eldiven veriyorduk. Tırnak kontrolü yapıyor, kutu kutu krem alıyorduk. Tünelden çıkanlar banyosunu yapıyor, tırnaklarını temizliyor, ellerini kremliyordu. Herkesin eli pamuk gibi olmalıydı, tırnak aralarındaki toprak, ellerdeki nasırlar bizi ele verebilirdi.

Tünel derinlere doğru gittikçe, su çıkıyor, rutubet oluyor, arkadaşların elbiseleri yapış yapış oluyordu. Elbiseleri temizlemek de sorun oluyordu. Öyle olunca herkes anadan doğma girmeye başladı tünele. Orada çıplakmışsın, giyinikmişsin kimse düşünmüyor, bir an önce kazalım çıkalım diye düşünüyor. En doğal halimizle, en doğal hakkımız için, özgürlüğümüz için çalışıyoruz. Sekiz buçuk ay sürdü bu çalışma.

Sekiz buçuk ay boyunca PKK ikide bir açlık grevi önerisi getiriyordu. Tünel kazan insanı nasıl açlık grevine sokarsın. Beş siyasetten insanlarla, o da siyasetlerinin haberi olmaksızın tünel kazıyoruz, hiçbir siyasi hareketin bundan haberi yok. Açlık grevi için toplanıyoruz, ben bir buçuk saat konuşuyorum, önce dilekçe vermeyi öneriyorum, oylama yapıyoruz, önerim kabul ediliyor. PKK kuduracak, Can Yüce deliriyor. Benim tavrıma bir anlam veremiyorlar. “Biz tünel kazıyoruz, ne eylemi,” diyemiyorum. Sonuçta eylem kırıncı pozisyona düşüyorum.

İt Durmaz Tepesi’ndeiz, sıfıra ineceğiz. 68 metrelik bir irtifa var, varacağımız noktaya. Doğrudan inemezsin, o seviyeye. On metre gidildikten sonra kocaman bir oda kazılıyor. O odanın dibinden bir beş on metre daha iniliyor aşağıya ve bir oda daha kazılıyor. Su kanalları gibi bir yöntemle adım adım, merdiven şeklinde ilerliyoruz.

Bu yöntemle tam altı tane odamız oldu. Her oda ortalama 20 – 25 kişi alacak büyüklükte. Bir de topraktan yapılma oturma yerleri var odaların, işçilik sağlam. Kimse çarpılmasın diye, elektrik kablosuyla, hava boruları yukarıdan geçiyordu.

Bu arada Garbis Altınoğlu’ndan söz etmem gerekir. O da bizim koğuştı idi. Garbis çok yoğun işkence gören bir arkadaşımızdı. Herkes saygı duyuyordu, deli fişek bir adamdı. Tutturdu,

“ben de tünele gireceğim, bu devrimci görevdir,” diyordu. “Yapma hoca herkesin bir görevi var, sen tünele girmesen de olur, tünele girecek olanlar belli,” diyorum ama dinletemiyordum. Kendimi örnek veriyordum, bak ben de tünele girmiyorum, çünkü her gün idareyle yüz yüzeyim, adamlarla el sıkışıyorum, tokalaşıyorum. Benim suratımın sarılığı bile adamları kuşkulandırır. Elimin sertliği bile adamların dikkatini çeker. Bir de adamlar sürekli beni görmeli, çünkü herkes Necdet Ayma nerede diye geliyor. Dolayısıyla bizim karşılama törenleri bana ait olduğundan ortadan kaybolamam. Ne kadar anlatsam da dinletemedim, Garbis, “illa tünele gireceğim,” diyor, “tamam, sen de gir,” dedik.

* * *

Bir akşam TV de Arabesk filmi oynuyor. Saat gecenin onbiri, olmadık bir saatte kapı açıldı, müdürler, başgardıyanlar cümbür cemaat içeri geldiler. Aşağıda da altı kişi çalışıyor. Hemen içeriye sinyal verildi. Kapağın altına gelin, çalışmayı durdurun diye. Arkadaşlar kapağın altında bekliyor, çünkü en rahat oksijen orada var. Körük çalışmıyor, açıyorlar borunun ağzını, oradan hava geliyor.

Oturuyoruz, cümbür cemaat arabesk filmini seyrediyoruz, hemen özel dolaptan yiyecekleri, boğma rakıları servis ediyoruz. Ben de müdürlerin yanında oturuyorum. Şener Şen’in o ünlü Arabesk filminde de, “bunlar siyasi, bunların kurtuluşu yok, ha bire tünel kazıyorlar,” dedikleri sahne oynuyor, tünelden şapkalı, yağmurluklu adamlar çıkıyor. “Aynı bizim gibiler,” dedim ben. Herkes bir an dondu kaldı. “Nah kazarsınız,” dedi müdür, el işareti de yaparak. “Bu hapishanenin altı kaya, zaten kazılmaz,” dedi. Espri yaptık geçtik. Ama herkes gergin.

Neyse müdürler yediler, içtiler ve çıktılar. Biz hemen arkadaşları yukarıya aldık. Tabii böyle kritik günlerde bazen ara verdiğimiz de oluyordu. Müdür kafayı çekip çekip, 15 günde bir geliyor, açıyor pencereyi biz de bahçedeyiz. “Aymaaa, naber? Nasıl gidiyor tünel?” diye bana sesleniyor. “İyi gidiyor, altını oyuyoruz şimdi,” diyorum.

Zihinsel özürlerle bedensel özürler maçı yapıyoruz, temsili olarak, ama maç bahane, önüne gelen abanıyor topa, duvarı inletiyor. Çünkü aşağıda altı tane kiriş delinecek. Tam idarenin altında kiriş deliyoruz. Ve genelde toplar da idari bloğu vuruyor. “Bunlar nasıl top oynuyor,” diyor müdür. Oyunculara tezahürat da lâzım. Herkesin elinde birer bidon bam bam tezahürat yapıyor. Tam bir tiyatro.

Epey bir böyle gitti, yine on beş günde bir müdür gelip gidiyordu, artık koğuşa almamaya başladık. Hemen merdiven altında , perdeli bir kabul yeri hazırladık. Müdürler, bir akşam on arkadaş tüneldeyken ve kapak açıkken geldi. Müdürlere şöyle geçin, oturun dedik. Hemen merdiven altı boşluğunun önüne bir tane sıra koyduk, oraya dört kişi birden oturdu. Müdürün geçmesi için bu dört kişinin kalkması lazım. Aşağıdaki on arkadaşı merdivenlerden yukarı çıkardık. Kapak açık. Mehmet’in elinde pipo, hemen iki kişiye daha pipo, tuvaletler dolu. Gelen tuvalette yıkıyor, yalın ayak yukarı çıkıyor. Çamurlu ayaklarla merdivene basmasınlar diye. Üç kişi birden giriyor tuvalete, bir kişi de yukarıdan hortum tutuyor. Bu arada üç tane arkadaş yıldırım hızıyla servis yapıyor merdiven altına. Sosisler, rakılar, mezeler gelip gidiyor.

Tabii bu arada eşime bir şey söylemiyorum ama her gelişinde, “ben bu cezayı yatamayacağım,” diyorum. En sonunda o da, “eğer kaçabiliyorsan, kaç,” dedi. Son hafta söyledim, “biz bu hafta kaçıyoruz,” dedim. Artık bütün hazırlıklar tamamı. Mektupları bile kontrol ediyoruz. Mektuplar kontrolsüz çıkmıyor koğuştan. Görüşlerde tam kapağın üstüne çay ocağını koyduk, açık görüşler koğuşta yapılıyordu. Görüşmecisi gelmeyen iki kişi orda duruyor, onlar tuvaletten beriye gelmiyordu. Çocuğun biri girer oynar, deşer sağı solu, tünel kapağı ortaya çıkar diye, korkuyorduk. O kadar ince ayrıntıları hesaplıyoruz. Örneğin biri kart göndermiş, kaçtıktan sonra başı derde girmesin diye kartları yakıyoruz, fotoğraflar varsa fotoğrafları yok ediyoruz.

Kaçış günü, tünel giriş sırası saatleri, tek tek belirlendi. Akşam sayımından sonra, sekizde tünele girmeye başlayacağız, gece saat iki gibi altmış beş kişiyi boşaltmayı planladık. Bir kişi sürekli hava pompalayacak. Tünele girdikten sonra yaklaşık yetmiş seksen metre tünelde emekleyerek ilerleyeceksin, sonra küngün içinde iki yüz metre sürüneceksin. Hepsinin hesaplarını yaptık. Son adam çıkana kadar gecenin ikisi olacak.

Tünelden çıkanlar onar kişilik gruplar halinde arabalara bindirilip, götürülecek. Dışarıda bir tekne ve iki tane Zodyak bot var. Yunanistan’da bir kişi hazır bekliyor. Son gün komite toplandı girelim mi diye. Son küngü de deleceğiz ve tünel yarına, yani büyük güne hazır olacak. Ben girmeyelim dedim, çünkü hastaneye giderken, köpek tünelin çok yakınında havlıyordu.

En son gün, kaçacağımız gün, akşam üzeri müdür camı açtı, “Ayma ne haber? Nasıl gidiyor tünel?” diye bağıyor, belli ki sarhoş. “Valla iyi gidiyor, yarın gidiyoruz,” dedim. Yine karşılıklı el hareketleri, gülüşmeler, ama içim de pır pır etmiyor değil.

Gece oldu, saat iki buçuk üçe doğru ben yoruldu, Mehmet kaldı. Mehmet mazgalın altında pipo içmeye devam ediyor. Karşıdan biri alarm verdi, alarm deyince Mehmet fırladı, “kalk dedi, tünel yakalandı.” Aşağıda altı kişi var, Erdoğan, Oktay ve adları aklımda olmayan dört kişi daha. Kaçışa bir gece kala alarm verilince, hemen giyinip kapıya yürüdüm. İkinci kat merdiveninden içeriye bir dolu silahlı asker girdi, ellerinde balyozlar sayım var, diyorlar. “Biz sayım mayım kabul etmiyoruz, adam asmaya geldiniz, size idamlık vermeyiz, hepimizin ölüsünü çiğnersiniz, ama kimseyi alamazsınız,” diye bağırdım. Zaten müdür beni bir gördü, rahatladı. “Ayma buradaysa herkes buradadır,” dedi. Müdür içeri girdi, “Ayma!” diye bağırdı. “Buradayım, ne oldu?” dedim. “Tünel var, tespit ettik,” dedi. “Psikopatsın sen, tünelle yemişsin kafayı, tünel psikopatı,” diye çıktım müdüre.

Merdiven başında dikeldik, askerleri içeri sokmuyoruz. Bu arada komutan, “hepinizi öldüreceğim, ölünüzü sayacağım, böyle bir yetki aldım, silahlı askerleri boşuna getirmedi buraya,” diye bağıyordu. Biz saydırırsın saydırmazsın tartışması yaparken, bu arada bir arkadaş gitti, tüneldeki altı adamın yerine, arka taraftaki *Dev-Yol* koğuşundan altı kişi alıp, üst kapıdan içeriye getirdi. O zaman, “tamam, ama gardiyanlar içeri girmeyecek, sadece askerler sayacak,” dedim. Çünkü gardiyan kimin hangi koğuşta olduğunu biliyor. Asker ise kelle sayacak. Gerçekten öldürmeye geldiklerini hissettim. “Tamam,” dedi komutanları, “saymaya

başlayın!” Birinci mahkûm benim kapıda, başladılar saymaya. Komutan, “değeceksiniz, elinize gelecek adam, canlı olduğunu hissedeceksiniz, kurcalayacaksınız sağını solunu, insan mı maket mi belli olacak,” diye bağırıyordu, askerlerine. Böyle sayıldık. Sonuçta mevcut tamam tekmili ile rahatladım.

Onlar gidince, biz tüneldeki altı arkadaşı içeriye aldık, tünelin kapağını yine kaymak gibi ördük. Kapağı o kadar güzel açmışız ve alttan o kadar güzel desteklemişiz ki, balyozla her santimetrekareye vurdular kapaktan ses çıkmadı. Kapak öyle güzel, sanat harikası bir kapak. Gece saat üç buçukta, ikinci bir defa geldiler. Bu kez isim yoklaması yapacağız dediler, tamam dedik. Nasıl olsa tüneldeki arkadaşları içeri almıştık.

İsim yoklaması da tamam, komutan saçını başını yoluyor. Madem herkes burada, aşağıdaki gürültüyü yapan kimdi diye söyleniyor. Meğer askerin biri sigara içmek için nöbet yerini terk ediyor. Sigara içerken, aşağıdan güm güm ses gelince, panikliyor. Erenler geldi galiba deyip, komutana haber veriyor. Komutanı geliyor dinliyor, “aşağıyı deliyorlar,” diyor. Panikliyorlar, alay komutanı, savcı gelmiş, yer altından gelen sesleri dinlemişler. Cezaevinin etrafını sarmışlar panzerlerle, askerler tek sıra çevirmiş bütün cezaevinin etrafını. İçeriye alarm veriyorlar, silahlı askerler içeriye giriyorlar. Tünelin girişini bulmak için, sabah saat yedi buçuğa kadar hapisane içinde balyozla vurmamak yer bırakmadılar. Ertesi gün o gürültü gelen yere kepçe gelmiş. Bizim tünelin çıkış deliği ortaya çıkmış. Savcı, “Ayma, tüneli verecek misiniz, yoksa içeri girip sizi talan etsinler mi?” dedi.

Komiteyi topladık, tünelin ağzını bulmuşlar, kapağını istiyorlar. Kapağını da vereceğiz zorunlu olarak. Bu işi kimlerin üstleneceğine karar verdik. *MLSPB*’ den Mehmet Bozbay, Hüseyin Taşkın, *Dev-Sol*’dan Ayhan Tural, İbrahim Yalçın Arıkan, *DHP*’den Garbis Altınoğlu ve bir arkadaşı, *Dev-Yol*’dan iki kişi ve *HDÖ*’ den de iki kişi ve Otonom grubundan Salim Taş isimlerini tespit ettik. Bunlar tünel kazma suçunu ve cezasını üstlenecek. Altı siyasetten on bir kişi, hepsi de idamlık. Sonra, “tamam,” dedik, “gelin bakın kapağa.”

Komutan bana, “aç kapağı,” diyor, ben dönüyorum bir arkadaşına, “aç,” diyorum. “Sen niye açmıyorsun,” diyor komutan, “herkesin bir işi var burada, buranın komutanı benim, sen komutanlığını burada sökmez,” diyorum. Kapak açıldı. İçeri girmeye korkuyorlardı. Komutan, “bubi tuzağı var mı?” diye sordu. “Biz kalleş adam değiliz,” dedim. Bir gardiyan girdi içeriye, onun anlattıklarından tünelin krokisini çıkardılar. Körükleri buldular. İki körük yapmıştık, harika körükler, iyi hava veriyorlardı içeriye. İkisi de Ahmet Ayma’ nın ceketlerinden mamul.

Körükleri incelediler. Komutan, “siz burada olmayı hak etmiyorsunuz, size saygı duyuyorum,” dedi. Adam krokiye baktı, altmış sekiz metre tünel kazılmış, altı tane oda var içinde, her odanın genişliği otuz kırk kişiyi alacak büyüklükte. “Toprak nerede?” diye sordu. Teslim ettiğimiz toprak bir kamyon yükü kadar. Mühendisler hesaplıyor, on üç kamyon dolusu toprak çıkar buradan diyorlar. “Geriye kalan toprak nerede?” diyor komutan, kafayı yiyecek. “Bilmiyorum,” dedim, “arkadaşlar yapmışlar, nasıl yapmışlarsa haberimiz yok.” “Arkadaşlarının hepsini tebrik ediyorum,” dedi, geldi hepimizin elini tek tek sıktı. “Hepinizi

tebrik ederim, sizin burada olmanız yazık, siz burayı hak etmiyorsunuz,” dedi. Adam neredeyse ağlayacak, “kılınıza zarar gelmeyecek, kaç kişi üstleniyorsa, çıksın üstlensin,” dedi. Altı arkadaşın isim listesini verdik. Onlar doğru hücreye kondu. İki gün sonra da onları Antep’ e gönderdiler.

Savcıya ifade veriyoruz, “savcı tünel kazılırken, siz ne yaptınız?” diye soruyor. “Valla biz görmedik, arkadaşlar kazmış, haberimiz olmadı. Ama görseydim bile zaten seslenmezdim, onur duyuyorum arkadaşlarımın yaptığı bu eylemden,” diye ifade veriyorduk. Savcı bir yandan gülüyor, bir yandan yazdırıyor. Sonunda dayanamadı, kâtibi dışarı çıkardıktan sonra, “Allah aşkına Ayma, dalga mı geçiyorsunuz benimle,” dedi. “Asıl sen bizimle dalga mı geçiyorsun,” dedim. “Altmış sekiz metre tünel altı kişiyle kazılır mı? Altmış beş tane devrimcinin emeği var o işte. Aslanlar gibi sekiz buçuk aydan beri de çalışıyoruz,” dedim.

İlk anda kimi arkadaşlar ağladı, kimisi bunalıma girdi. Tünelden sonra bizi değişik koşullara dağıttılar. Beni onuncu koşuşa verdiler. Bahçe kapısı sabah saat altıda, altı buçukta açılıyordu. On onbeş gün sonraydı, beş buçukta açtırdım kapıyı. Bahçede kimse yoktu, çektim sandalyeyi, en dip köşeye geçtim, bağıra bağıra ağladım ilk defa. Çünkü, varlığını benim kadar kaçmaya adanmış bir insan yoktur. Kahroldum, bir daha kaçmak için uğraşmayacağıma söz verdim kendi kendime. Düşünün, bu akşam cezaevindeyim, yarın dışarıda olacaksınız. Hep yumuşak şeylerin hayalini kuruyorsun, sevgilinin kucagını düşünüyorsun. Dışarıyı özlediyorsun. Dışarıda yapacaklarının hayalini kuruyorsun.

Her şey garanti görünüyordu, dışarıda adamlar bekliyordu. Artık yerimizde duramıyorduk, uyku tutmuyordu. Volta atıyordum, 18 saat volta atılır mı, atılıyormuş.

Bu psikolojiyle yaşıyorsun ve ertesi gece tünel yakalanıyor, herifler tepene biniyor. Hem de bir asker kaçak sigara içtiği için. İçeriden istihbarat yok, bilgi sızması yok, iş üstünde yakalanma yok. Öyle bir örgütlenme yapmışız ki mektuplarda en ufak bir ima geçmiyor, en ufak bir sinyal yok. İlegal yazışmalar yok. Özel olarak bir kişi bağlantı kurmuş dışarıyla, onun bağlantısı sağlam. Sadık’ların bağlantısı. Dışarıdaki yapılanmayı *Halkın Devrimci Öncüleri* (HDÖ) örgütü yaptı. Yunanistan sonrası da *Dev-Sol*’undu. Böyle örgütlenmiş, hiçbir açık vermemiş eylemin, öyle bir şekilde yakalanması beni çökertti, öyle bir ağladım ki, hüngür hüngür, bağıra bağıra.

Bir süre sonra sakinleştik. Aradan dört beş ay geçti, *MLSP-B*’ den ayrıldım. Konsey üyelerine, cezaevi siyasi komitesine, “*MLSP-B* ile bağlantıyı kesmiş bulunuyorum, herhangi bir temsil yetkim yoktur, ancak komitenin aldığı genel kararlara uyarım,” dedim. Tünelin ortaya çıkarılışının ertesi günü, Can Yüce geldi yanıma, “arkadaş senden özür diliyorum, kusura bakma,” dedi.

Daha sonra yeniden bir koşu oluşturduk. Yine seçme insanlardan oluşuyordu yeni koşuğumuz. Müdür, “bu sefer tünel yok değil mi?” diyor. “Tünel mi kaldı artık, zaten buranın altı kaya,” diyorum. Dalga geçiyorum müdürle. Ne adamlarsınız, nasıl yedirdiniz bana diye hayıflanıyordu.

Son dedim, ama zamanla bitim kanlanmaya başladı. 89'da başladım yine kazalım mı demeye. Yavaş yavaş herkes bu işin sonu yok, devam edelim diyordu. Yine malzeme toplamaya başladım, testere, beton kesici aletler, çekiçler falan hep zulaya girmeye başladı. 91'de Anayasa Mahkemesi kararı ile tahliyeler gündeme gelince, tünel hazırlığı kaldı. Hâlâ benim zula ettiğim malzemeler duruyordur belki. Ya da "Hayata Dönüş Operasyonunda" hepsi ele geçmiş olabilir.

ŞİMDİ

Cezaevinden çıktıktan sonra, bana en çok koyan şey yalnızlıktı. Kimseyi suçlamak için söyleyemiyordum, ama dışarı çıkınca sudan çıkmış balığa dönmüştüm. Ortam çok değişmişti. Uyum sağlamakta oldukça zorlandım. Hâlâ da tam sağladığım söylenemez ya.

Dışarıda da yanımda yine ağabeyimi buldum. Tıpkı cezaevi günlerinde olduğu gibi. Baba mesleği ayakkabıcılık yapmaya başladım onunla. Yine Türkiye'nin her yerini dolaşıyordum, bu sefer amacım ürettiğimiz ayakkabıları satmaktı.

Daha önce devrimci mücadele verdiğim yerlere gittiğimde çok duygulanıyor, arkadaşlarımla paylaştığım evlerin, oturduğumuz kahvelerin önünden geçerken çok acı çekiyordum. Gürateş hocanın bizi götürdüğü pastahaneyi bile buldum. İçin için ağladım orada.

Şimdilerde servis çekiyorum. Sabahın altısından akşamın sekizine dek, günde on iki saat direksiyon başındayım. Ancak geçimimi sağlayabiliyorum. Dikili bir ağacım yok. Zaten öyle bir gayem de olmadı.

Geçmişte yaşamıyorum, ama yaşadıklarımın da hiçbir zaman pişmanlık duymadım. "Yeniden aynı şeyleri yaşamak ister misin?" deseler, hiç tereddütsüz evet derim. Hatta eksik bıraktıklarımı da tamamlardım diye düşünüyorum. Bugün aynı aktivite aynı heyecan bu ülke topraklarında yaşanıyor olsaydı, geçmişte yaşadıklarımın dersler çıkarmış bir devrimci olarak yapabileceğim çok şey olduğunu düşünüyorum.

Şu anda görevimiz sosyalist insan yetiştirmek, halkın sorunlarına inebilecek insanlar yetiştirmek olmalı. Ve esas görev halkın, geniş kitlelerin kendi sorunlarına sahip çıkabilmesini sağlayacak bir oluşumu sağlamak. Bunun için de karınca misali çalışmak gerekiyor.

Bana göre sosyalizm ölmedi, tam tersine daha haklı ve gerekli hale geldi. Bugün herkes, düşmanları dahi Marx'ı okumaya, anlamaya çalışıyor. Türkiye'deki sol hareket, sol gruplar, sol örgütlerin artık tekke zihniyetinden vazgeçip, ülke ve dünya halklarının çıkarlarını esas alan genişlikte, yani dünya çapında düşünmeleri gerekiyor. Eğer emperyalizm dünya çapında örgütlenebiliyorsa, sosyalistlerin de bırakın Türkiye çapında, bölgesel düzeyde örgütlenmeyi; dünya çapında örgütlenmesi gerekiyor.

Bu örgütlenmeyi yaparken de emperyalizmin adam gibi tahlilini yapmak gerekiyor. Biz teori yoksunu idik aslında. Teoriyi üretmedik, kalıplaşmış teoriler üzerine siyaset yapmaya çalıştık yıllarca. Bir iki broşürün tüm dünya ve ülke sorunlarını açıklayabildiğini sandık. Belki

de zamanın koşulları gereği, okumadan, araştırmadan, kendimizi geliştirmeden, hep eylem peşinde olduk.

Ve bugün her devrimcinin ilk etapta yapması gereken şey Latin Amerika halklarıyla, Latin Amerika devrimcileriyle bizleri karşılaştırmak ve bundan ders çıkarmak olmalı. Bakın tarihe, askerî darbeler Latin Amerika ülkeleri ve bizim ülkemizde aynı tarihlerde yaşandı. Latin Amerikalı devrimcilerle bizler aynı kaderi paylaştık. Öldürüldük, işkence gördük, hapsilere atıldık. Hapisten çıktığımızda onları halkları karşıladı, bizleri karılarımız çocuklarımız ya da ana babalarımız. Bu da sorgulanması gereken bir gerçek. Biz halkın içerisinde çıktık ama onlara önderlik edemedik ve fedailiğe soyunduk. Halkla birlikte hareket etmek yerine, halka rağmen, onlar adına hareket etmeye çalışan dar kadro hareketleri olduk.

Onurumuz:

*senin için sakladığım tek servetim bu yavrum;
süt olmaz, aş olmaz, iş olmaz onurumuz..
sızım benim, gizim benim,
gurbet elde izim benim;
ateş almış taş altında kalmışız,
gün olur hesabını sorarız elbet.*

Nihat Behram

İki çocuğum var. Hayat ve kavga yoldaşım Gülo ve çocuklarım her şeyimdir. Hiçbir zaman geçmişimden utanacakları bir tablo çıkarmadım onların önüne. Bir anlamda yaptıklarımız, çektiğimiz eziyetler onlar için, yani gelecek kuşaklar için değil mi? Önüme çıkarılan her onur mücadelesinde, onları düşündüm. Onlara bırakacağım tek miras onurumdur.

Ta çocukluklarından beri size anlattığım bu hikâyeleri dinleyerek büyüdü çocuklarım. Doğrusu ile yanlış ile, acısıyla coşkusu ile bir devrimci hayat yaşadım. Onlara bıraktığım tek bir miras var, otuz yıllık onurlu geçmişim ve ölen yoldaşlarımın anıları.

Yaşadığım ve yoldaşlarımın yaşadığı işkenceleri, eziyetleri ve direnişleri anlatmamın nedeni gelecek nesillere bir belge bırakmak, tarihe tanıklık yapmaktır. Burada anlatamadığım ama dersler çıkarılması gereken daha bir dolu yaşantım oldu. Sonuç olarak verilen hiçbir mücadelenin, direnişin boşa gitmediğine, emekçi halkımızın mücadele geleneğinde birer sayfa oluşturduğuna inanıyorum. Ve yine inanıyorum ki, bu mücadelenin sayfaları giderek çoğalacak ve zaferle sonuçlanacaktır.

ZEKİ ÇETİNKOÇ

Nüfus cüzdanı kopyası

Nüfus cüzdanında eksik olan bölüm

-31 yıl hapis cezasına mahkûm oldu

-11 yıl hapis yattı

RESİMLER

ÇOCUKLUĞUM, YOKSULLUĞUM, DEVRİME ADANIŞIM

*Ben, bizden olan bütün insanların dostu;
Adı, haritalarda bile bulunmayan
Bir köyündenim Anadolu'nun.
Güzel şeylere hasrettir memleketim,
Güzel şeylere hasret bu dünya.*

Enver Gökçe

Adım Zeki Çetinkoç.1961 Turgutlu doğumluyum.Babam Yugoslavya göçmeni, annem ise Turgutlu'nun dağ köylerinde doğmuş bir yörük kızıdır.Tütün yetiştiricisi, yoksul bir ailenin çocuğuyum. Tütün işi küçük aile tarımı olduğundan ailenin tüm bireyleri yükü birlikte sırtlar. O nedenle biz çocuklar da tarlada çalışırdık. Babam ise arta kalan zamanında kiralık at arabasıyla odun taşırdı. Yoksulluk içinde büyüdüm.

Çocukluğum tütün tarlalarında geçti.Tütün en zahmetli iştir.Tütün işinde zamanla ve doğayla yarışırın.Olgunlaşan tütün yapraklarını geçmeden yani sararıp solmadan ve sadece gece vakti toplayabilirsin. Güneşin ilk ışıkları ile pörsüyen tütün yapraklarını dalından koparmak mümkün olmaz. Tütün bitkisi büyüdükçe alt yapraklar sararıp kurur. Onları zamanı geçmeden dalından devşirmen gerekir. Bu yarış Lüks lambalarının ışığında geceler boyu sürer.

Tütün mevsimi bitiminde kendimizi üzüm bağlarında bulurduk.Geceleri ay ışığı altında üzüm sergisi başında uyur, hasatın mutluluğunu yaşırdık.Güzel günlerdi.

İlkokuldan sonra babamın arkadaşı Ali Demirdal ustanın yanında çalışmaya başladım. Okul hayatım sona ermişti. Artık çıraaktım. Torna, kaynak işleri öğreniyordum. Gerçi kendimi bildim bileli tütün tarlalarında çalışıyor, çalışmanın ne olduğunu biliyordum. Ama tütün işi kendi işimiz sayılırdı. Şimdi kelimenin gerçek anlamıyla işçi olmuştum.

Artık hayallerimi işi öğrenip usta olmak, gelecekte kendime ait bir iş yerine sahip olmak kaplıyordu. Hep bunu hayal ettim, ta ki ustamın oğlu Hüseyin'le tanışana dek.

Hüseyin ve onun arkadaşları ile sohbetlerimiz, bende yepyeni düşünceler oluşmasına yol açtı. Tanıştığım yeni insanlar haksızlığa, yoksulluğa karşı çıkan, emeğe ve emekçilere değer veren insanlardı. Ben de yoksulluktan geldiğim, emeği ile yaşamaya çalışan bir insan olduğum için, onların fikirlerinden çok etkilendim.

Bizim oralarda, “eşeği yular ile, insanı söz ile bağlarlar,” diye bir söz vardır. Ben de *İlerici Gençlik Derneği (İGD)* üyesi olduğumu öğrendiğim bu insanlara, sözle bağlandım. Çünkü onların anlattıkları, dile getirdikleri aslında benim sorunlarımdı. O düşüncelerde, hayallerde kendimi buluyordum.

Artık hayallerimi kendi işimi kurmak değil, sosyalizm süslüyordu. Mücadelenin bir ucundan da ben tutmak istiyordum. *İGD* üyesi oldum. Toplantılara, yürüyüşlere, seminerlere katılıyor, afişler asıyor, duvarlara yazılar yazıyordum.

1979 yılına geldiğimizde dernek içinde bir çalkantı oldu. Hararetli tartışmalar yaşanıyor, üzücü olaylar oluyordu. *Türkiye Komünist Partisi(TKP)* içindeki ayrışma, *İGD'* yi de etkilemişti. Bu ayrışma süreci sonunda, *İşçinin Sesi* gazetesinde yer alan görüşler bana daha yakın geldiği için güvendiğim, sözle bağlandığım arkadaşlarımla birlikte *İşçinin Sesi* hareketi içinde yer aldım.

Bu yıllar faşist saldırıların arttığı yıllardı. Turgutlu özelinde mücadele daha sert ve şiddetliydi. Burjuvazi askeri ile savcısıyla ve faşist köpekleri ile saldırılarını iyice arttırmıştı. Devrimciler de kendilerini korumak, faşist saldırılara göğüs gerebilmek için silahlanmak zorundaydı. Akşamları evlerimize başka başka yollardan giderdik. Beton işçilerinin ve fırın işçilerinin direnişleri sırasında geceler boyu sokaklarda devriye gezdik. Çünkü polisin ve faşistlerin tehdidi altındaki direnişçi işçilerin tek güvencesi bizlerdik.

Sınıf mücadelesi karmaşık bir mücadeledir. Düşmanın her türlü saldırısına ve tehdidine karşı önlemler geliştirmek gerekiyordu. Sınıf mücadelesine inanan bizim gibi devrimci insanların çabaları, özverileri olmasaydı grevlerin, direnişlerin başarıya ulaşması mümkün olmazdı. Boşuna değildi burjuvazinin devrimcilere saldırısı ve işkenceler.

Böyle bir ortamda, faşist saldırılara karşı direniş eylemleri sırasında savcının yaralanması olayından ötürü kaçak duruma düştüm.

POLİS SORGUSU

*Gene de yıkamadılar
sökemediler
ve bozguna uğradılar
He canım
karşısında
Çırlıçiplak yüreğin...*

Ahmet Arif

14 Mart 1980 de yakalandım. Yakalanışım da çok ilginç oldu. Biz iki arkadaş yürürken, polisler yanımdaki arkadaşını tanıyorlar. Bana “sen kimsin?” dediler, ben de “Zeki Çetinkoç um,” dedim. “Biz Zeki diye birini arıyoruz, sen olmayasın?” dediler. Aldılar beni, bizim eve götürdüler. Arandığım süreçte, eve baskın yapmışlar, evi biliyorlar. “ Bu ev size mi ait?” dediler. “Evet,” deyince, emin oldular ve tutukladılar beni.

Turgutlu karakolundaki ilk işlemlerden sonra Manisa Emniyet Müdürlüğü’ne götürüldüm. Emniyetteki sorgum başladı. Benim sorgum sıradan bir sorgu olmadı. Ben Cumhuriyet savcısını yaralamaktan tutuklandığım için daha ciddi bir sorgulamaya tabi tutuluyordum.

Ben pek etrafta görünen, legal alanda görev alan biri olmadığım için, polisler beni tanıyamıyordu. Kayıtlarında yoktum. Önce kim olduğumu araştırmaya başladılar. “Biz seni tanıyamıyoruz, sen kimsin? Sen de nereden çıktın?” diyorlardı

Hangi örgüte bağlı olduğumu sorduklarında, hiçbir örgüte bağlı olmadığımı, siyasi olmadığımı söyledim. “Cumhuriyet savcısına niye ateş ettin?” diye sorduklarında, ya da “silahı kimden aldın?” dediklerinde iş karmaşıklaşıyordu.

İşte o zaman yoldaşlarım, onlara ve örgütüme bağlılığım yani verdiğim sözler aklıma geliyordu. Hem yoldaşlarımı, hem de kendini kurtarmak için direnmeye başladım. Direniş ise işkence demektir.

Bir gün Turgutlu Emniyet amiri geldi Manisa Emniyeti’ndeki hücreme. “Ben de o dakikalarda oradan geçtim, beni görmedin mi?” diye sordu. Onu gördüğümü söyleyince rengi değişti, hiçbir şey söylemeden uzaklaştı. Kendi can derdine düşmüştü anlaşılır.

İşkence ortamında, kendini kurtarmak için, insan beyni olmadık şeyler üretmeye başlıyor, film gibi senaryolar yazıyorsun. Bu arada bizim evde yapılan aramada eylemde kullanılan silah yakalanıyor. “Artık senin yaptığın belli oldu, kim yaptırdı?” diye sormaya başlıyorlar.

O andan sonra kafamdan geçen hep, ailem, arkadaşlarım ve onlara verdiğim sözler. Artık kendimi kurtarmasam da onları kurtarmaya çalışıyorum. Kafamda yeni senaryolar üretiyorum.

Silah da bulununca, “ bu işi yapmada arkadaşlarının ne gibi bir etkisi oldu?” diye sormaya başladılar. Ben de arkadaşlarımın hiçbir etkisi olmadığını, hiç kimsenin emir vermediğini, hiçbir örgüte bağlı olmadığımı söylüyordum. Çünkü herhangi bir örgüte bağlıyım dediğim anda zincir kurulacak, direnmek zorlaşacaktı, biliyordum.

Bu arada cürümüme ortak olmaktan tutuklanan Emin İra ve diğer yoldaşlarım da işkencelerden nasibini alıyor ama onların da direngen tavırları nedeniyle polis olayı örgütsel bir çerçeveye oturtmayı başaramıyordu.

Tabii işkence görüyor, direniyor, hiç isim vermiyorum. İnanmıyorlar tek başıma yaptığımı, ilişkilerimi araştırmaya başlıyorlar. Turgutlu’da Fırın-İş Sendikası kurulmuştu. Sık sık sendikaya gidip geldiğim için onlarla bağlantı kurmaya çalışıyorlar. Oraya sadece arkadaşlarım olduğu için gittiğimi, sohbet ettiğimi söylüyorum.

Söylediklerim inandırıcı olmuyor, bu nedenle daha çok işkenceye maruz kalıyorum. Konuyu başka yönler taşımak gerektiğini düşünüyorum. Kafamda yeni senaryolar üretmeye başlıyorum. “Benim gittiğim Fırın- İş sendikasında, savcının kötü adam olduğu konuşuluyordu, ben de yiğitliğimi göstermek, işçilere destek olmak için, savcıcıyı cezalandırmayı düşündüm ve öyle yaptım,” diyorum. Yine inanmıyorlar ama hiç olmazsa şimdi bir senaryom var ve dikkatlerini yoldaşlarımdan üzerinden uzaklaştırmayı başarıyorum.

“O halde, silahı nerden aldın?” diyerek işkenceye devam ediyorlar. Kimseyi ele vermeden, kendimi de kurtaracak bir cevap bulamıyorum. O an yeni bir senaryo oluşturmak zorundayım. İşkenceyi durdurmak, hiç olmazsa soluklanabilmek için bir isim uyduruyorum. “ Ali ,” diyorum. “Tren yolunda karşılaşmıştık, ondan aldım,” diyorum. “Soyadı ne, atıyorsun,” diyorlar. “ Ali Çiçek,” diyorum. Hiç unutmuyorum, Ali Çiçek demiştim, Ali Çiçek kim bilmiyorum. Cezaevinden çıktıktan sonra öğrendim ki, Ali Çiçek diye biri varmış. Onlar bulamadılar herhalde. Daha sonra böyle biri yok dediler bana. İşkenceye devam ettiler.

Bir gün sorgudan çıktım, bir yığın insan, oturmuş yemek yiyorlar, baktım hepsi bizim fırıncılar. Eyvah dedim, ben fırıncılar sendikası dediğim için bunları aldılar, getirdiler. Şimdi benim başka bir senaryo yazmam gerekiyor. “Fırıncıların hiçbir suçu yok, onların telkini olmadı, kendi isteğimle yaptım,” demem gerektiğini düşünüyorum. Ben daha önce yaş büyütme için savcıya gitmiştim ve savcı olmaz demişti. O olayı hatırlayıp, “ Yaşımı büyütüp, bir an önce askere gitmek için savcıya gittim, o da olmaz dedi, ben savcıya o nedenle kızdım ve vurdum,” demeye karar verdim. Fırın işçilerinin zarar görmesini istemiyordum.

Fırın işçileri arasında bir arkadaş vardı. Adı Salih. Salih hava çok soğuk olduğu için, kafasını kalorifer borularının arasına sokarak uyumuş. Sabahleyin bağışıyorlardı. Salih’in kafası sıkışmış, nasıl girmişse girmiş, çıkaramıyorlar. Polisler geldi, “nasıl soktun o boruyla duvar arasına kafanı?” diye küfrediyorlar. Salih de “ üşüdüm, ısınmak için soktum,” diyor. Buz gibi betonda yatıyoruz, kafasını sokmuş oraya, uğraşıyorlar çıkarmaya, o da “çıkartın beni buradan,” diye bağıyor.

Manisa Emniyet Müdürlüğündeki sorgum, daha doğrusu işkence altında oynadığım tiyatro oyunu on gün sürdü. On gün her an dayak yedim. Hiçbir şey öğrenemeyince ve hiç kimsenin adını alamayınca, işkenceye son verdiler. İfademi yazıp, Turgutlu’ya gönderdiler beni.

BENİM HAPİSHANELERİM

*ey göğsü dağlanmış esir
nice günün nice gecen
yaşamak uğruna yaralıdır*

Nihat Behram

TURGUTLU HAPİSHANESİ

Turgutlu'ya polis götürdü. Normalde o gece polis merkezinde kalıp, ertesi sabah mahkemeye çıkarılmam gerekiyordu. Ama polis kaçmamdan ya da kaçırılmamdan korkuyor, hemen askerin kontrolündeki cezaevine koymak istiyordu beni. Cezaevi komutanı yüzbaşı da sabah mahkemeye çıkarılıp, tutuklanmadan alamam, diyor. Polisle yüzbaşı tartışıyor, en son yüzbaşı tamam diyor ve beni jandarma karakoluna götürüyorlar.

Jandarma karakolunda üç dört arkadaş vardık. Bize on gündür emniyette bilerek tuzlu yiyecekler veriyorlar, su içmeye giderken de bizi dövüyorlardı. Askerlere, bari bize sulu bir şey verin dedik. Yoğurt verdiler.

Orada iken yüzbaşı çağırttı beni, “sana bir şey soracağım, yalnız doğru cevap vereceksin,” dedi. “Buyurun sorun,” dedim. “Sıra kimde?” diye sordu. “Sıra mıra yok,” dedim. “Söylemezsen sana burada işkence yapacağım,” dedi. Kendisi için korkuyordu. Ben kendi başıma böyle bir iş yaptığımı, sıra diye bir şeyin olmadığını söyledikçe, o ısrar ediyordu. “ Bir sırası var, biliyorum, sıra bende mi?” diyordu. Bu olayların öncesinde faşistleri destekleyen, saldırıları organize eden bir ekip içinde olduğu için, sıranın kendisinde olup olmadığını öğrenmek istiyordu. Kaymakam, yüzbaşı, cumhuriyet savcısı ve belediye başkanı, birbirleriyle bağlantılı olarak yürütüyorlardı faşist saldırıları. Bu yüzden sıranın bu dörtlüden hangisinde olduğunu merak ediyorlardı.

Ertesi gün mahkemeden sonra, Turgutlu cezaevine götürdüler. Daha önce içeri giren Semih İra ve diğer arkadaşlarımla karşılaştım orada. “Sulu yemek özlemimizi gidermek için kuru fasulye yapalım,” dediler. Tüp yok, sobanın üstünde yapmaya çalıştılar. Gece yarısı oldu, fasulyenin pişeceği yok. On bir gündür yemek yemiyoruz. “Piştiği kadarıyla yiyelim şu fasulyeyi,” dedik. Piyaz niyetine yedik fasulyeleri, diri diri.

Turgutlu cezaevinde kaldığım dönemde, PKK'lı arkadaşlar da vardı orada. O arkadaşlar, “sen uzun ceza alacaksın, buradan kaçırılalım seni,” dediler. “Fazla uğraşmadan, ufak cezaevindeyken kolay olur, sonra kaçamazsın,” dediler. Bu arada bizim arkadaşımız Nihat Gökçe de bana öğüt veriyordu: “Sen çok ceza alacaksın, gittiğin her yerde ağır mahkûm ol, herkesle konuşma, herkesle sohbet etme, yavaş konuş rahat konuş, her şeye karışma, ortalığı süpürme,” diyordu. Yani ağalık pozisyonu öneriyordu bana. Nihat bana böyle davran diyor ama tabii ben öyle davranmadım. Daha Turgutlu cezaevinde iken ortalığı yıkıyordum.

Süpürge yapıp, paspas çekerken, karşı sivil koğuştan beni görüyorlar, başgardiyana, “ne olur bu arkadaş bizim koğuşa gelsin, görüşelim,” diyorlar.

Ben gittim bir tanesi elime ayağıma yapışıyor, öbürü övgüler yağıdırıyor. Hepsi adi suçlardan içeri girmiş insanlar, hep bu savcı almış onları içeri. “Sen bu savcuyu vurdun ya, ne dilersen dile bizden,” diyorlar. “ Sen öcümüzü aldın, senin gibi adam paspas mı yapar yahu. Kal bizim koğuştan, ağa gibi otur köşeye,” dediler. “ Yok, hayır dedim, ben siyasîyim, bizde her şey ortak. Dışarıda yapmam gereken bir şeyi yaptım. İçerde de pas pas yapmam gerekiyorsa pas pas yaparım,” dedim.

Kaçma planları yaparken, apar topar Manisa Cezaevine nakledildim.

MANİSA HAPİSHANESİ

Manisa cezaevine gelişimin daha birinci günü mü ikinci günü mü neydi, kapı altına birilerini aldılar, dövdüler. Ben, “ne oluyor lan burada,” dedim, kapıları salladım. Biri çıktı yan kapıdan, oranın ağası, mafyasıymış. “Kim lan bu adam, o çıkıyor da, biz neden burada kalıyoruz,” dedim. Demirleri falan sallayınca, gardiyanların gözüne battık tabii, daha ilk günden battık göze.

Manisa cezaevinde *İşçinin Sesi*’ den arkadaşlar var, *İGD*’ liler var, *Devrimci Kurtuluş (DK)*’ lılar var. Hepimiz de aynı bölgenin devrimci insanlarıyız, onun için iyi karşıladılar beni, ilgilendiler.

Bazen olaylar bizi başka yerlere götürüyor. Ertesi gün, boş bir koğuştan sesler geliyor, baktım ki *DK*’ dan birileri adi suçlu bir mahkûmu dövüyor. “Niye dövüyorsunuz?” diye girdim içeri, “çık dışarı, karışma,” dediler. Adamı ispiyoncu diye dövüyorlar, falakaya yatırıyorlar. Ben buna karşı çıktım.

Manisa cezaevi, esrarcıların, eroinden cinnet geçirenlerin yaşadığı bir ortam. Koğuştan aralarına, bahçeye çıkıyorum. Bir koğuştan ağası var, ağa bizden önce gelen siyasilerle iyi ilişkiler kurmuş. “Bana onunla çelişme, kavga etme,” diyorlar. “O iyi biridir,” diyorlar. İyiliğini daha sonra öğreniyoruz. Ağaya ne kadar malzeme geliyorsa, birileri ile bölüşüyor. Biz her olaya siyasî bakıyoruz, ama o ağanın olanaklarından birileri yararlanıyor.

Manisa hapishanesinde özürülüler var, deliler var. O akıl hastalarının, adem babaların bölümünün çatısına, dışardan bir paket düşüyor, bakıyorum siyasîlerden birisi alıyor, öbürleri bakıyor. “Bu adam siyasi değil, nasıl oluyor da onunla işbirliği yapıyorsunuz,” diyorum. “Ses çıkarma,” diyorlar. “Nereye düştük biz, nasıl bir yapı bu?” diyorum kendi kendime.

Akıl hastalarının bölümünden başka yerde TV yok. Biz gider, orada haber dinlerdik. Onların ranzaları yan taraftaydı. Biz ortada, onların bitlerinden korunmak için, onların ranzalarına yanaşmadan haber dinliyorduk. Bir akıl hastası vardı, geçmişte bunun eşiyile bir savcı beraber mi olmuş, ne olmuş ise, kafayı kırmış adam. Muhatabı savcı olduğu için müdahale de edemiyor. Ona “senin üst katında yatan adam, savcının tanıdığıymış,” diyorlardı. O da alttan

veriyordu tekme yi adamın yatağına. Adem babalar hiç yıkanmaz, hamamcı denilen, Hayri diye bir arkadaş yıkardı onları.

BURDUR HAPİSHANESİ

Manisa hapishanesinden Burdur hapishanesine sürgün edildim. Burdur'da da siyasi mahkûmlar vardı. Bizi önce hücrelere aldılar. Aynı baskılar burada da sürüyordu. Sonra bizleri koğuşlara verdiler. 12 Eylül öncesi, siyasilerin hâkim olmadığı hapishanelerde mafyanın sözü geçiyordu. Burada da karşımıza Hasan Heybetli çıktı.

Hasan Heybetli ile ilk karşılaşmamız ziyaret mahallinde oldu. Ben ziyaretçimle görüşürken, “başka yer yok, müsaade eder misin?” diyerek yerimi istedi. Ben “olmaz,” deyince, baktım kayboldu ortalıktan. Bir saat sonra bizim koğuşa bir baskın yapıldı. Baskın yapan astsubayı araştırdık, Hasan Heybetli resmen besliyormuş astsubayı, astsubay da onu koruyor. Bir gün astsubay geldi, “Hasan Heybetli, size televizyon alacak,” dedi. İdamlıklar astsubayı kenara çektiler, “biz idamlıyız, idamın üstüne suç yoktur, seni öldürürüz,” dediler. Astsubay gitti. Hasan Heybetli de hiçbir şey alamadı koğuşa.

Bizim bölgede iyi tanınan, Mehmet Bozbay diye bir arkadaşımız vardı. Onun, Hasan heybetli ile bir kavgası olmuş, Akşehir cezaevinde. Bazı uyuşturucu ve ateşleyici malzemeleri içeri sokmak isteyen Heybetli' ye, Bozbay arkadaş engel oluyor. Heybetli de tezgâh kuruyor, idareyi çağırıp vurduruyor onu orada. Bu olayı bildiğim için ters davranıyorum Heybetli' ye.

Bir dolu maceralarımız oldu, Burdur hapishanesinde. Siyasî boyutta, kendi aramızda büyük tartışmalar, kavgalar yaşadık. Sonunda, idare “madem bu kadar heveslisiniz yönetmeye, alın cezaevini siz yönetin,” diyerek içerinin idaresini bize verdi.

Biz o eski huyumuzdan kaynaklanan, her şeyden sorumluluk duyan devrimci tavrımızla yönetmeye başladık içeriyi. Bir sabah kalktığımda, arkadaşlar alt katta, yemekhanede tartışıyorlardı. Bir zarf bulmuşlar, bu zarf da, 15. koğuştan, devletin ispiyoncusu birine aitmiş. Bakmışlar zarfın üzerinde İçişleri Bakanlığı yazıyor, açmış okumuşlar. Adam mektubunda, “ben falanca köyde filanca yüzbaşıya bağlı çalışıyordum, burada esrar eroin içenleri söylüyordum, birini takip ederken içeri düştüm, şimdi o adam çıktı, ben içerde kaldım,” diyor. “Benim kod adım şudur,” diye ekliyor. Biz gittik, adamı ufaladık. Manisa hapishanesinde anlam vermediğim, karşı çıktığım mahkûm dövme eylemine şimdi kendim de karışmışım. Hayat böyle bir şey herhalde.

Dev Sol, TKP, İGD, HK, siyasi örgütlerin büyük bir bölümü vardı orada. Bir gün bir haber geldi, dediler ki; biri sizin adınıza, siyasiler adına haraç alıyor. Bu adam kimdir, kimden alıyor haracı diye soruşturduk. Baktık ki, haraç almış, onu da hırpalayıp hücreye attık. Kısacası içerde devrimin yasaları işliyordu.

Bir gün, o karanlık gün, yani 12 Eylül sabahı, Akhisarlı bir arkadaş, “Zeki Zeki !” diye bağıriyordu. Sesin nereden geldiğini anlamadım. Yerimden fırladım, kalktım, ranzaların üstünden atlayarak geçiyorum, bu arada kafamı cama vurdum. Akhisarlı Fikret,

“televizyonlarınızı açın,” dedi. Televizyonu açtık, askerî darbe olmuş. Herkese “kalkın bakalım, askerî darbe olmuş, askeriye idareyi ele almış, bu faşizmdir,” dedik. Televizyondan 12 Eylül bildirimlerini dinliyoruz, ilk birkaç gün içinde, Alpaslan Türkeş yakalanmamıştı. Eyvah dedik,” bunlar pazarlık içinde, bizim işimiz bitti.”

Bu saatten sonra bizler ne yapabiliriz, diye düşünmeye başladık. O gün de nöbet sırası, koğuştaki temizleme sırası, ben ve Antalyalı bir arkadaşta. “Bugün ortalığı temizlemiyoruz, zaten onlar bizi temizleyecek,” dedik. Kimse bir iş yapmadı. Kahvaltı bile yapılmıyor, öyle bir ortamdayız. Her gün üst katın kapısı açılır, alt kata inerdik, o sabah üst katın kapısı açılmadı. Kapı açılmayınca, bize yönelik bazı şeyler olacağını sezindik, beklemeye başladık. Herkes giyindi, eşyalarını hazırladı, kenara koydu, bazıları ailesine mektup yazıyordu, Herkes hüznle cama bakıyor, neler olabileceğini düşünüyordu.

12 Eylül’ü içerde karşılamak çok farklı. Dışarıda kaçmak gibi bir seçeneğin var, içerde bu seçenek yok. Saat sekiz buçuk civarı kapı açıldı, subaylar geldi, “bundan sonra eski günleriniz geride kaldı, maltalarda dolaştığınız, koğuşları gezdiğiniz, günleri unutun,” dediler. Sanki şimdiye kadar can güvenliğimiz yokmuş gibi, “bundan sonra asker var, can güvenliğiniz bize ait. Bundan sonra eskisi gibi otlayamazsınız, hepinizle hesaplaşacağız,” dediler. İki kişiyi aldılar aramızdan. İki üç saat sonra, ikisini de ayağı patlamış, kafası gözü şişmiş halde getirip, önümüze attılar. Herkes hazırlanıp, sırasını beklemeye başladı. Ne yapacağımız belirsizdi, korkuyoruz, nasıl bir tavır alacağımızı bilmiyoruz. “Herkes elinde gizli bir şeyler varsa yaksın,” dedik. “Önce 12 Eylül’ü bir göğüsleyelim bakalım, karşımıza çıkan nedir, ne ile karşı karşıyayız, ne olacak anlayalım,” diye düşünüyorduk.

Akşamüstü jandarmalar geldi, yataklarımızı, eşyalarımızı, ikinci katın pencerelerinden aşağı attılar. Yatakların hepsini bıçaklarla yırttılar. Onlara göre zararlı olan şeyleri, kitapları, resimleri aldılar. Sonra da bizi o halde bırakıp gittiler. Yatakları dışarıda bıraksak olmaz, nerde yatacağız? Yırtık pırtık yatakları yukarı çıkardık.

12 Eylül’e birlikte bir kucaklaşma içerisine girdik. Aramızdaki siyasî çekişmeleri bir kenara bıraktık. Kızıldere katliamının yıldönümünde, “Mahir’leri anma günü yapalım,” dedik. Herkes birbiriyle helalleşti, slogan attık, bağırarak çağırdık ve jandarmalar geldi. Hepimizi aldılar, tek sıra halinde hücre kapılarına, yatırdılar, tıraş ettiler ve hücrelere attılar.

Eylem yapmadan önce karar almış, eğer savcıya ifade verilirse kimse slogan attığını kabul etmeyecek, ama cezaevinde müdür sorarsa kabul edilecekti. Savcıya gittik mi hukuki sorumluluk olmasın diye itiraz edecektik. İki gün sonra ifade almaya başladılar. Önce beni çağırdılar. Önceden aldığımız karara tam uymayan bir durum ortaya çıkmıştı. İfade cezaevinde alınıyor ama ifadeyi savcı alıyordu. Bu durumda ne yapılması gerektiğini konuşmamıştık. Savcılığa gitseydik, itiraz edecektik, ama savcı cezaevine gelmiş yani ifade cezaevinde alınıyor, itiraz edecek miyiz etmeyecek miyiz, bilemedim. Slogan attığımı kabul ettim. Koğuştaki döndüğümde arkadaşlar,” kabul etmeyecektin,” dediler. “Cezaevinde ifade alınır mı, kabul etmeyecek miydik? Böyle karar almadık mı?” dedim. “Ama ifadeyi alan savcı,” dediler. İlk ifade veren olmanın kurbanı olmuştum. Neyse, bir arkadaş daha, Hüseyin Taşkın, o da gitti kabul etti. Diğer arkadaşların hiçbiri slogan attığını kabul etmedi. Slogan

attığını kabul eden biz iki kişi ve *Dev-Sol*'dan bildiri yakalatmış bir arkadaşla beraber yargıya verildik.

Mahkemeye çıkıyoruz, hâkim, “sen nerdeydin?” diyor, biri “ben banyodaydım,” öbürü,” tuvaletteydim,” bir diğeri “çamaşır yıkıyordum,” diyor. Hâkim dayanamadı, “ben oranın koşullarını biliyorum, hepiniz nasıl sığındınız oraya,” dedi. Biz iki kişi aynı ifadeyi sürdürüyoruz, savcıya ifade verdiğimiz için işkence altında da diyemiyoruz. Hâkim,“ iki kişi o kadar sesi nasıl çıkardınız?” dedi. Bizim üçümüze birer yıl ceza geldi. THKP-C’ liler beraat etti ama onların liderlerini anmaktan ben ceza almış oldum.

Burdur hapishanesinde adı TSİP ile özdeşleşmiş Veli Gürcan’ı da tanıma şansım oldu. Veli abinin hapishaneye geliş hikayesi çok ilginçti. Veli Gürcan çok ateşli bir ajitatör ve sokak tiyatrocusu idi. O nedenle mitinglerde, direnişlerde konuşmacı olurdu. 12 Eylül öncesi Burdur’da yaptığı bir konuşmadan dolayı yargılanmış ve beraat etmiş. Daha sonra o davadan beraat ettiğine dair mahkeme yazısını almaya geldiğinde, başka bir dava nedeniyle arandığı için tutuklanıp cezaevine konmuş.Veli abi ile sohbetlerimizde bu insan canlısı, iyi yürekli insanın çok kırgın olduğunu gördüm.Hep insanların vefasızlığından yakınırdı. Nitekim yalnızlık içinde, yeşil kartla tedavi olduğu İzmir Yeşilyurt Devlet Hastahanesinde öldü.

BUCA HAPİSHANESİ

12 Eylül darbesinden kısa bir süre sonra mahkemem nedeniyle Buca hapishanesine getirildim. Burada Turgutlu’dan, *Devrimci Kurtuluş* mensubu arkadaşlarım vardı, onlarla kaynaştık.

Bir gün akşam yemeğinde bulgur pilavı verdiler. Hepimiz yedikten sonra, tencerenin en altında ölü bir sıçan gördük, pişmiş haldeydi. “Durun yemeyin,” dediler ama, iş işten geçmişti. Aynı hayvanlığı bütün koşullara yapmışlar, bazı koşullardakiler sıçan pilavın ara kısmında kaldığı için erken fark etmiş, çok yememişler. Bizim sıçan pilavın en altındaydı, tabii biz afiyetle fare etli pilavı mideye indirdik.

Bu olaydan sonra, “bundan sonra bulgur yemeyeceğiz,” diye tavır koyduk. Ortalık karıştı. Ortalık karışınca yetkililer geldi, “bulgur yiyor musunuz yemiyor musunuz, yiyenler bu tarafa yemeyenler öbür tarafa geçsin,” dediler. Bulgur yemeyi kabul edenler koşullarında kaldı. Yemeyenlere ise dayak ve hücre cezası verdiler.

Hücre cezamız bitince, koşullara geri döndük ama eski koşumuza vermediler bizi. Faşistlerin koşullarına verdiler, Acayip bir durum, geceleri biz tedbirli yatmaya çalışıyoruz, faşistler de tedbirli yatmaya çalışıyor. Herkes tedirgin. Sürtüşmeler, kavgalar oluyor birbirimize giriyoruz. Bir gün çok kötü bir kavgamız oldu, mutfak kısmında birbirimize girdik faşistlerle. Onlar kömür attı, biz de odunlarla giriştik, en sonunda gardiyanlardan dayak yiyen, yine biz olduk.

İdare “ne yaparsanız yapın sizin yanımızdayız,” demiş faşistlere. Yani bilinçli olarak bizim yanımıza vermişler onları. Böyle bir tezgâhla karşı karşıya idik, ama tezgâha gelmediğimiz

için kavgalarla iş çığırından çıktı. Amaçları bizi kıştırıp bir yerde işimizi bitirmektir, ama istedikleri olmadı. Kavgalar sonucu bizi tekrar hücrelere gönderdiler.

Bir süre, tepki için hücrelerde çıplak yattık. Bu olayların arkasından tek tip elbise uygulaması başladı. Tek tek, “bu elbiseyi giyecek misin? giymeyecek misin?” diye soruyorlardı. Ben, “giymeyeceğim,” dedim ve giymedim. Tek tip elbise giymeyi kabul etmeyenleri hücre tipi koğuşlara aldılar. Üç kişilik koğuşlarda altı kişi bir arada kalıyorduk. Aslında yapılmak istenen cezaevlerini direnişin sembolü olmaktan çıkarmak, direnen ve onurunu korumaya çalışan insanları psikolojik olarak tüketmek ve yılgınlığa sevk etmektir.

Tek tip elbise giymeyi hiç kimse gönüllü kabul etmiş değildir. Bizler mahkemeye ya da hastaneye giderken, kapı ağzında zorla elbise giydirirlerdi. Çok enteresandır bizde sivil elbise yok, eşofman, gömlek iç çamaşırı gibi giysiler var sadece. Tek tip elbiseyi giymediğimiz için, askerler kapı ağzında karga tulumba üzerimize saldırıyorlar. Bizi zorla soyuyor, biz direnirken donlar çıkıyor, donumuzu giydiriyorlar, olmadı ayaklarımızda zincir kollarımız arkadan kelepçeli olarak sıkıyönetim mahkemesine götürmeye çalışıyorlardı. Giydirilen elbiseler üstümüze olmuyor, bazen kısa geliyor, bazen uzun. Komutan ana avrat sövüyor, “ulan biz sizin karınız gibi olduk, götünüzü gördük, şeyinizi gördük, yeter lan artık giyin şunu,” diyordu.

Bu halde, kiminin pantolonunun düğmesi yok, kiminin gömlekleri yırtık, üzerimizde sırtan elbiselerle mahkemeye çıkarılıyorduk. Belli bir zaman sonra hakimler de öğrendi. Böyle bir yargılanma sürecimiz oldu.

Buca hapisanesinde, 13 günlük bir açlık grevimiz var. Hücreler açılın diye yapmıştık bu açlık grevini. Yemek yemiyoruz, sadece şekerli su içiyoruz. Açlık grevimiz uzun sürsün istemiyorlar, bu yüzden şeker de vermiyorlardı. Biz hücrelerin içindeyiz, ama hücrelerin bir iki metre ötesinde adi mahkûmların koğuşu var. Biz onlara ip atıyor, onlar da o iple bize kibrit kutusu içinde paketlenmiş şeker tozu gönderiyorlardı.

Mahkemem bittiğinde, son duruşmada 30 yıl hapis cezası aldığımı duyunca, döndüm arkama baktım, kimse yoktu. Annemi bayılmasın diye dışarı çıkarmışlar. Daha sonra söylediler, annem yolda düşmüş bayılmış ve ensesinde bir çıban çıkmış, streten gerginlikten herhalde. Hapishaneden çıktıktan sonra duyuyorum bunları. Bizler inandığımız bir dava için savaşıırken, analarımız, babalarımız sadece çocuklarını sevdikleri ve onlara güvendikleri için büyük acılar çektiler. Sadece çekilen bu acılar için bile olsa geçmişe saygı duymak gerektiğini düşünüyorum. Geçmişe saygı duymayan, pişmanlık duyguları taşıyan insanları nefretle kınıyorum.

ÇANAKKALE HAPİŞANESİ

Buca hapisanesinden sonra, mahkemem bitip cezam kesinleşince Çanakkale’ye gönderildim. Çanakkale hapisanesine büyük bir grupla gittim. Ege bölgesinin siyasi hareket sorumlularının, eylem adamlarının hepsiyle birlikte sürgün gittik.

Orada da tek tip elbise sorunuyla karşılaştık. Yine, “tek tip elbiseyi giymeyeceğiz,” dedik. Yine hücrelere aldılar bizi. Soğuk bir kış ayında, külotlarla duruyoruz hücrelerde. Biz yine direncimizi gösterdik, dayağımızı da yedik. Dayağımızı yedikten sonra yine, “elbiseyi giymiyoruz,” dedik.

Sonra cezaevinden bir arkadaş,”burada elbise giyiliyor,” dedi. “O halde biz niye dayak yedik,” dedik. Baktık herkes elbise giyiyor, biz de giyeriz dedik. Tek tip elbiseyi sadece hastaneye, mahkemeye giderken ve ziyarette giymek koşulu ile kabul ettik Bir ay işkence gördükten sonra bizi koşullara dağıttılar.

Nejdet Ayma adlı kasabalı bir arkadaş kuş besliyordu içerde. Herkes, “kuş besliyor, lümpenleşti, direnmiyor artık,” diyordu. Cezaevlerinde çok iyi tanınan bu arkadaş kızıyorlardı. Ben sonra öğrendim ki bu arkadaş kuşları hapishaneden kaçmak için besliyormuş; herkes kestiremiyor, önyargılarla karar veriyor. Böyle baktığımız için çok yanlış yaptık o zamanlarda.

Buca hapishanesindeki bulgur pilavı olayına benzer bir olayı burada da yaşadık. Bu kez bulgurun yerini mercimek almıştı. Mercimek yemeklerinin içinden kurt çıkıyordu. Ben koğuş temsilcisiyim, gittik müdüre anlattık. Müdür; “hayır kardeşim, ben beş ton mercimek aldım, bunlar yenecek,” dedi. Biz de, “kurtlu mercimekleri yemeyiz,” deyip, yemekleri boykot ettik. Sonunda,”tamam. sizin dediğiniz gibi olsun,” dedi. Aradan birkaç hafta geçti. Baktık pilavın üstünde, bulgurun üstünde mercimek var. Adamlar bize o kurtlu mercimeği bir şekilde yedirdi. Aslında biz de bile bile yedik, o mercimekleri. Çünkü açız, günde bir ekmek veriyorlar sabah, öğlen ve akşam birer çeyreğini yiyoruz, son çeyreği de ertesi sabaha bırakıyoruz. Çünkü sabah kahvaltısı saat onda geliyor.

Bir gün hiç unutmuyorum yemekte pilav vardı, pilavın üstünde de sıçan boku var. Kaşığın ucuyla attım bokları, kapattım gözümü, pilavı yedim. Yaşamak için ne verirlerse yemeye mecburuz, başka bir seçeneğimiz yoktu.

Çanakkale’de sık sık aramalar olurdu. Aramalar öncesinde kapalı sistem TV yayınları ve filmler değişirdi. Arama yapılacağı saatlerde erotik filmler oynatılırdı. Amaçları, herkes erotik film seyrederken istedikleri gibi arama yapabilmek ve istediklerini almak. Televizyona böyle filmler koyulduğunda, arama olacağını tahmin eder olmuştuk. Önceleri kanımıza dokunuyor, “bunlar bizi ne sanıyor?” diyorduk. Sonra baktık, arama yapan askerlerin gözü o filmlere kayıyor, sesini özellikle açmaya başladık. Askerin gözü televizyonda, eli aramadaydı. Yani aradığı yeri görmüyordu bile. Adamlar bizi uyuşturacağına, biz askerleri hipnotize eder olmuştuk.

Temsilci olduğum için her yere rahatça girip çıkıyordum. Açlık grevlerinde, protestolarda göze batmıştım. Sürgünler gündeme geldiğinde beni de Antep’ e sürdüler. Müdüre, “ beni niye sürüyorsunuz?” dedim. “Burada çok kaldın, hapishaneyi otel gibi kullandın, ortalığı da epey karıştırdın,” dedi.

ANTEP HAPİSHANESİ

Antep' e, ayaklarımız zincirli, birbirine kelepçelenmiş halde zor bir yolculukla geldik. Buz gibi bir kış günüydü, işemek yasaktı, torbaya işeyip dışarı atıyorduk. Durduk yerde dayak yemek de cabasıydı.

Bizi hücrelere aldılar. Hücreden sonra, Turgutludan, *Devrimci Kurtuluş (DK)* grubundan Mustafa Pekdoğru adlı arkadaşına rastladım, “benim olduğum koğuşa gel,” dedi. Oraya gittim, belli bir dönem rahatlık oldu.

Sonrasında yine aynı hareketlilik içinde yürümeye başlıyoruz. Yürümek isterken de bir sürü engellerle karşılaşılıyor, bize yasaklar konuluyor. Yasakları kaldıralım derken işkenceler, dayaklar. Bazı istemlerimiz doğrultusunda yirmi beş günlük açlık grevi yaptık, bazı haklar kazandık ve bitirdik. Ama kazandığımız hakları sonra tekrar geri alıyorlardı.

Gardiyanlar çeşit çeşit işkence yöntemlerine başvuruyorlar. İşkence yöntemleri de her hapishanede farklı oluyor. Buca' da sopayla, düz dayak yerdik, jandarma yamulturdu bizi, kafamızı gözümüzü yarardı. Antep' de üzerimize battaniye atıp öyle döverlerdi. Amaç döven de, vuran da birbirini görmesin, böylece işkenceci hem korunuyor hem de daha rahat vuruyordu. İşkenceci battaniyenin altında kimin olduğunu bilmiyor, kan görmüyor, insanî duygulara kapılması önleniyordu.

Antep en uzun süre kaldığım hapishane oldu. Orada tüm siyasi hareketlerin en üst düzey insanları vardı. Üst kadroların sürgün olduğu bir yerdeydik. Bir temsilciler meclisi kuruldu, temsilciler meclisinde alınan kararlar herkesi bağlıyordu. Hiç unutmam mecliste yaptığım bir konuşmada bizim artık *İşçinin Sesi Hareketi* olarak değil, *Türkiye Komünist Partisi* olarak anılmamızı istemiştik. Bu konuşmamın mecliste bulunan diğer arkadaşlar tarafından tebessümle dinlendiğini fark ettim. Meğer oldukça sert bir tonla konuşmuşum. Ben de sonradan farkına vardım.

PKK' nın bugünkü sorumluları da ordaydı. Orada boyutu yüksek düzeyde siyasî tartışmalar olurdu, meclisten çıkan kararlar da keza, nitelikli olurdu. Bu çerçevede, Antep hapishanesindeki direnişlerimizde çok hak kazandık. Oradaki direnişlerde birliktelik çok önemliydi. Birlikteliği sağlayan temsilciler meclisiydi. Meclis bir taktik geliştirmişti: Gereğinden çok istekte bulunmak! On tane isteğimiz varsa, idare bunun beşini kabul ediyordu. Bu nedenle bu taktiğe başvuruyorduk. Böylece aslında hedeflediğimiz hakları elde etmiş oluyorduk.

Antep cezaevi hücre tipi cezaevi idi, koğuşlar ikişer ranzalı, dörder kişilik odalardı. Bu yapı hem idarenin içeriyi daha kolay kontrol etmesini sağlıyor, hem de bizler arasında dostlukları geliştiriyordu. Bu dostluk ilişkilerim hâlâ devam ediyor.

Şimdi daha iyi anlıyorum ki hapishaneler, özellikle Antep hapishanesi benim için bir okul olmuştur. Hapishanelerde büyüdüğümü, olgunlaştığımı söyleyebilirim. Şimdi bazı şeyleri daha iyi anlıyor ve değerlendirebiliyorum.

Hayatımın bu en zor döneminde unutamayacağım çok güzel dostluklar ve güzel duygular da yaşadım. Bunları tek tek anlatmak çok zor ve gereksiz buluyorum. Ancak hapishane hayatım

boyunca bana dostluğunu sunan, yanlışlarımda uyararak, sevgisini esirgemeyen tüm arkadaşlarımı sevgiyle anıyorum.

HAYAT HAPİSHANEM

*yaşadığın günlerin hesabını soranlara
bildiğin marşları söylemeyi unutma*

Nihat Behram

Yaşadığım işkence ve tutsaklık yıllarında, kendimi yalnız hissettiğim zamanlar oldu. Orada tek başınaydım, her şeyi sorguladığım dönemler oldu. Geçmişim, yaptıklarım, yoldaşlarım, ailem, hepsi gözümün önüne geliyor, acaba rüya mı görüyorum diye düşünüyordum. Belki de, rüya olmasını istiyordum.

Aslında, işkence altındaki insanı sorgulayan kişi sorgucu değil, kendisidir. İşkencecinin sorularına yanıt vermek hiç de zor değil. Kafanda bir senaryo kuruyorsun ve senaryon güçlü ise sorgucu çaresiz kalıyor. Ancak, kendi kendini sorgulaman, kendinle hesaplaşman, daha zor. İşkenceye direnci, ayakta kalabilmeyi sağlayan da bu iç sorgulamanın sonucudur.

Bu iç sorgulamanın sonucunu ise ne fiziki yapı, ne de ideolojik gelişmişlik belirlemiyor. Çünkü fiziki olarak zayıf olan insanların, kendilerinden beklenilmeyen dayanıklılığı gösterdiği gibi, ideolojik olarak çok yetkin insanların, beklenmedik çözümlerine de şahit oldum.

Benim işkenceye karşı dayanma konusunda çıkardığım ders; eğer kişi duyguları, kişiliği ve inancı ile bütünleşmiş bir yapıda ise, işkence sürecinden sağlıklı çıkabilir. Önemli olan insanın düşündükleri ile yaptıkları arasında çelişki olmamasıdır. Bu bütünlük varsa işkenceye karşı direnç olur, pişmanlık olmaz.

Ben altını çizerek, bağırarak söyleyebilirim ki yaşadıklarımın pişman değilim. Hiç de olmadım. Olacağımı da zannetmiyorum. Çok zor, çok acı veren bir hayat yaşadım ama çok da güzel şeyler yaşadım. Bugün hâlâ keşke o günleri tekrar yaşamak mümkün olsa, o karşılıksız sevgiyi, fedakârlık duygularını, güveni tekrar yaşayabilsem diye düşünüyorum.

Ben toplumsal, siyasî mücadeleye kişisel amaçlar uğruna girmedim. Ben ilkokulu bitirdikten sonra devrimci harekete girdim, ailemin sıkıntıları vardı. Kendimi hep ailemle, çevremle birlikte düşündüm. Hep nasıl olur da, onlar için daha güzel bir hayat mümkün olur diye düşündüm. Ben daha iyi bir konumda olayım, bir yerlere geleyim gibi bir hevesim olmadı. Örgütsel yaşamda da sorumlu olayım, yetkili olayım, beni herkes dinlesin diye bir amacım olmadı. Bu konularda da mutluyum, pişman değilim, her zaman söylediğim gibi, bana göre insanları sevmek en önde gelir.

Yaşamımın büyük bölümü cezaevinde geçti, emekçi kökenden gelen bir insan olduğum için de hep emeğin, emekçinin yanında oldum. Bunun haricinde bir amacım da çabam da yoktu, kimin ne yaptığı beni ilgilendirmiyordu, ben bildiğim doğruları söylüyordum. Yine söylüyorum, insanı temel almayan, insanı geliştirilmeyen hiçbir şeyin yanında değilim.

Lenin'in dediği gibi devrimciler örnek ve nder insan olmalı. Dn olduğu gibi, bugün de hayat karşısında duruşumu ve durumumu belirleyen şey; insanın geldiği yeri bilip, ona göre geleceğine yn çizmesi gerektiğine olan inancımdır.

şimdi evliyim ve bir de çocuğum var. Hâlâ sosyalizme inancımı yitirmiş değilim.çevremde gelişen devrimci, demokrat olaylara duyarlı davranmaya çalışıyorum.

ADNAN AYAN

Nüfus Cüzdanı Kopyası

Nüfus Cüzdanında eksik olan bölüm

Davası beraatla sonuçlandı.

45 gün polis sorgusunda, 11 ay hapisanede tutuldu.

RESİMLER

DEVİRİMCİ ÇOCUKLUK

Adım Adnan Ayan.1965 yılında Turgutlu'da doğdum. İlkokulu Turgutlu'da okudum. Yoksul bir ailenin altı çocuğundan bir tanesiyim. Öğrenimimi, ortaokul ikinci sınıfta iken, ekonomik koşullar, yani yoksulluk nedeniyle terk etmek zorunda kaldım. Ve çıraklık dönemim başladı. Böylece çocuk yaşta hayata atılmış oldum.

1978'de, on iki yaşında, bir marangoz atölyesinde çalışmaya başladım. Atölye Turgutlu Lisesi'ne çok yakındı. O yıllarda her gün siyasî kavgalar oluyordu. Bir gün baktım kırk elli kişilik bir grup kaçıyor, arkalarından da on onbeş kişi bunları kovalıyor. Yediremedim kendime, ertesi gün kaçan kişilerden birine, "kırk elli kişisiniz, on onbeş tane adamdan neden kaçuyorsunuz?" diye laf attım. Sonradan öğrendim ki, kaçanlar faşistler, kovalayanlar da devrimcilermiş.

Akşam oldu işten çıktım, üç kişi etrafımı çevirdi. "Sen milliyetçiler için böyle böyle demişsin, yoksa sen komünist misin?" dediler. Ben on iki yıllık hayatımda komünist sözünü ilk kez duymama karşın, "evet bu komünistlikse ben komünistim," dedim. Bu sözüm üzerine üç kişi birden üzerime çullandı. Kaçsam kaçamıyorum. Çünkü emanet bir bisikletim var ve o bisikleti bırakıp kaçmak istemiyorum. Böylece ne olduğunu bilmeden, ömrümün ilk toplumsal dayacağını yedim.

Benden iki yaş büyük ağabeyimin çalıştığı işyerinde *İlerici Gençler Derneği (İGD)* üyesi bir arkadaşı vardı, ağabeyim ona anlatıyor olayı. Ertesi gün tanımadığım üç kişi geldi yanıma, "dün akşam bir olay olmuş, nasıl oldu," diye sordular. Olayı anlattım. Kim olduklarını, tanıyıp tanımadığımı sordular. "Hadi kalk, biz de onları dövmeye gideceğiz," dediler. Sokak sokak adam aradık, hatta birisini kıstırdık ve dövdük. Giderlerken, "biz *İGD*' den geldik, gelip geçerken uğra," dediler.

DEVİRİMCİ ÇOCUK

Tekmil ufuklar kışladı

Dört yön, onaltı rüzgar

Ve yedi iklim beş kıta

Kar altındadır

Ahmet Arif

Aradan birkaç ay geçti, bu arada iş değiştirdim. Bir gün *İGD*'nin önünden geçerken, “nasıl olsa davet etmişlerdi, en azından teşekkür borcum var, gireyim bakayım kimdir nedir bunlar,” diye düşündüm. Girdim içeri, içerde onbeş yirmi tane genç vardı, hepsi de benden büyüktü o zamanlar. Baktım içlerinde tanıdığım insanlar var. Aynı semtten tanıdığım ağabey dediğim insanlar, benimle çok yakın ilgilendiler, sıcakkanlı karşıladılar. “Bir hafta sonra seminer var, gelir misin?” dediler. Seminere katıldım. *İGD* ile bağlantım böyle başladı.

TKP (Türkiye Komünist Partisi) içindeki ayrışmada *İşçinin Sesi* tarafında yer aldım. Devrimci yaşamım orada devam etti. Ve 12 Eylül faşizmi geldi. 15 yaşında faşizmle tanıştım.

12 Eylül'ün geleceğini daha önceden *İşçinin Sesi* gazetesi sürekli yazıyordu. 12 Eylül darbesinin arifesinde, önceki akşam Kürtlerin yoğun yaşadığı, top sahası denilen, bizim de yaşadığımız mahallede, üç arkadaş duvar gazetesi hazırladık. “Halkımız, bu gelen faşizmdir,” diye ilan ettik. Bir arkadaşımız yakalandı. Biz kaçtık. Ve kaçak günlerim başladı. 1981 yılına kadar kaçak olarak yaşamımı sürdürdüm. Daha çok dağlarda saklanıyor, geceleri Turgutlu'ya dönüyorduk. Dört beş arkadaş bu şekilde bir yıla yakın kaçak yaşadık.

Biz dağda kalıyorduk ve örgütümüzle bağımız kopmuştu. Tekrar bağlantıya geçtik. Dağı terk etmemiz, şehre yerleşmemiz gerektiği söylendi. Üç arkadaş İzmir'de, gecekondu bölgesinde bir ev tuttuk. Bundan böyle İzmir'de, kaçak birer devrimci olarak faaliyet sürdürecektik.

Gece yarısı, bir kamyonete yatak, yorgan ve birkaç eşya yükledik, dağdan şehre indik. İkiçişmelik tarafında bir bekâr evine yerleştik. Sokakta karşılaştığımız yeni komşularımız, “hoş geldiniz, kimsiniz?” diye soruyorlardı. “Öğrenciyiz, hem okuyacağız, hem çalışacağız,” dedik. Kaçak olduğumuz anlaşılmasın diye, insanlarla iyi ilişkiler kurmak, sohbet etmek için yanlarına gittik. Komşulardan biri, “tuttuğunuz evin ünü çok kötü, 12 Eylül'den önce orası solcuların eviydi, çok kez basıldı. 12 Eylül'den sonra da esarcıların kaldığı bir evdi, yine defalarca basıldı çok kötü bir ev tutmuşsunuz,” dedi. “Biz onlardan değiliz,” dedik ve döndük evimize.

Sonra aramızda bir tartışma başladı. Gece yarısı saat 12'de de sokağa çıkma yasağı var, bu arada saat 11:30 olmuştu. İki yoldaş birbirleriyle tartışmaya başladı: Biri, “uyumayalım sabaha kadar bekleyelim her an basılabilir ev” diyordu. Diğeri de ev basılırsa nasıl kaçacağımızın planlarını yapıyordu.

Ben eve girerken etrafa baktım ve evden kaçmanın mümkün olmadığını gördüm. Evin bir penceresi var ve pencereden atlasan da aynı kapıya çıkıyorsun, kaçmanın bir imkânı yok. Vurdum kafayı yattım. Bu sefer ikisi birden, “sen nasıl yatarsın, ne biçim insansın, biz neler

düşünüyoruz, sen uyuyorsun,” diyerek bana saldırmaya başladılar. Ben de buradan her hangi bir şekilde kaçma imkânımızın olmadığını, en iyi seçeneğin vurup kafayı uyumak olduğunu söyledim. “En iyisi, rahat rahat uyuyalım ki, basılırsak, hiç olmazsa sorguya dinç gideriz,” dedim.

O ilk gece öyle yattık. Aradan belli bir zaman geçti. Bir yoldaşımız yakalandı. Biz evi terk etmek zorunda kaldık. Başka kalacak yer olmadığından, tekrar dağa döndük. Birkaç ay yine dağda kaldık. Sonra İzmir’e gitmemiz gerekti. İzmir’de çalıştığım bir kahve vardı, aynı zamanda o kahvede yatıp kalkıyordum. Çalıştığım kahve 12 Eylül’den önce devrimcilerin toplandığı bir kahve imiş, hâlâ değişik siyasî gruplardan devrimci arkadaşlar gelip gidiyordu. Kahve semt karakolunun tam karşısındaydı. Bir dönem orada çalıştım. Hem işimin, hem de devrimci aktivitelerin yoğunluğundan dolayı bir rahatsızlık geçirdim. Ani bir rahatsızlık, mide kanaması gibi bir şeydi. Bir ay hastanede yattım. Çok geçmeden yine rahatsızlandım. Rahatsızlığım bu kez bacağımdaydı, yine bir ay kadar hastanede kaldım. Çocuk yaşta aylarca dağda kalmanın sonuçları çıkıyordu bir bir.

İyileşince tekrar kahvede çalışmaya başladım. Ama uzun süredir çalışmadığım için ekonomik olarak zor durumdaydık. Ailemden yardım istemek zorundaydık. İlegalite (gizlilik) koşullarında yanlış olduğunu bilmemize karşın, zorunluluklar nedeniyle ailemle bir şekilde bağ kurdum. Anne ve babam çok ağlayıp sızlayınca dayanamayarak bulunduğum yeri değil; ama çalıştığım kahve sahibinin başka bir yerdeki işyerinin adresini vererek orada çalıştığımı, iyi olduğumu söyledim. O sırada bir iki gün içinde işyerimi değiştirmeyi planlıyordum. Belki de o nedenle rahattım adres verirken. Ama koşullar el vermedi değiştiremedim işyerimi.

Bu arada ağabeyimin askerlik dönemi geliyor, askerlik yoklamasına gittiğinde ağabeyimi tutukluyorlar. Babama da “Adnan’ı getirmezseniz bunu salmayacağız,” diyorlar. Ağabeyimin siyasi bir eylemi yoktu, bu sefer babamda bir panik başlıyor. Bir yandan da onu ikna ediyorlar. “Adnan’ın zaten hiçbir suçu yok, ifadesini alacağız, serbest bırakacağız,” diyorlar. O da benim verdiğim adresi veriyor. Oraya gidip bakıyorlar, orada böyle bir şahıs yok. Sonra araştırıyorlar ki bu şahsın İzmir’de başka bir işyeri daha var, ertesi gün doğrudan benim bulunduğum yere geldiler. Ben o sırada; rahatsızlığımdan dolayı geceleri çalışıyor, sabah yatıyordum. Sabah saatlerinde, yatmaya hazırlanırken orada çalışan bir arkadaş camı çaldı, “kalk, baban geldi,” dedi. Baban geldi deyince ben hemen anladım yakalandığımı. Bu arada içerde sadece *İşçinin Sesi* değil, diğer siyasi hareketlerden arkadaşların bıraktığı bir yığın doküman vardı. Çünkü polise karşı çok güvenli bir ortam olmuştu kaldığım küçük oda. Hemen zula ettim hepsini.

Kapı açıldı, baktım polisler karşımda, siviller. Çektiler bir kenara, babam da yanlarında, “seni almaya geldik, bugüne kadar kaçmışsın ama sonunda yakaladık, götürüreceğiz,” dediler. “Tamam,” dedim. Tutanak tutmaya başladılar. Kâğıt kalem yok, gittiler karşı karakoldan kâğıt kalem aldılar, geldiler. Oradaki polislere Adnan’ı tutuklamaya geldik dediklerinde, onlar da şaşırılmışlar.

Tam o sırada benim örgütsel bağlantım olan yoldaş çıktı geldi. O an onu oradan uzaklaştırmak için ne yapacağımı düşünmeye başladım. Polisler sivil olduğundan onları müşteri sanıp

yanımıza gelebilir diye korkuyordum. Birden ayağa kalktım, “beni götüremezsiniz,” diyerek bağırmağa başladım. O yoldaş da durumu anlayıp hemen kaçtı. “Bağırma, bir şey yapmayacağı,” dediler. Tutanaklar tutuldu, beni ekip arabasına aldılar.

DİRENEN DEVRİMCİ ÇOCUK

Polisler Manisa Emniyet Müdürlüğü’ne bağlı bir ekipti. Manisa’ya doğru yola çıktık. İzmir Manisa arası normalde yarım saat sürer. Beni İzmir’den Manisa’ya dört saate yakın bir zamanda götürdüler. Yavaş yavaş, sakın sakın, konuşa konuşa. Konuştukça amaçları da ortaya çıkıyordu. Amaçları örgüt arkadaşım Hüseyin’ e ulaşmaktı. 1979’da sekiz günlük bir tutuklanma yaşamıştım. O dönemden Hüseyin’i tanıdığımı biliyorlardı. O yüzden peşime düşmüşlerdi. Sürekli, “Hüseyin’i biliyoruz, nerede kaldığını da biliyoruz, Buca’ da kalıyor, bölgesini biliyoruz, yalnızca evini bilmiyoruz. Evini söyle, gidelim Hüseyin’i alalım, seni orada bırakalım, bizim seninle işimiz yok,” diyorlardı. Ben Hüseyin’i tanımadığımı söylediğimde, daha önceki ifademde tanıdığımı söylediğimi hatırlatıyorlardı. O zaman, Hüseyin’i tanıdığımı ama nerede kaldığını bilmediğimi söylemek zorunda kaldım.

Bu arada tehditler de oluyordu. Polislerden biri, “bakmayın siz bunun böyle 14- 15 yaşında çocuk olmasına, bunlar devrim andı içmiştir, her şeye rağmen konuşmaz,” dedi. “Ama biz konuşturacağız,” dedi diğeri. “Bak Manisa’ya yaklaştık, gitmeyelim Manisa’ya, gidersek senin için kötü olacak, gel buradan geri dönelim, sen bize istediğimiz bilgileri ver, geri dönelim, seni bırakalım, seninle işimiz yok,” diyorlardı. Ben de “benimle işiniz yoksa niye beni aldınız,” diyordum. Bir ara bir yerde durdular, “hadi in arabadan git, serbest bırakıyoruz seni,” dediler. Ben inmedim, “hayır, gitmiyorum,” dedim. Çünkü biliyorum, kaçıyordu deyip çekip vuracaklardı beni. “Vuracaksanız burada vurun, ama inmeyeceğim arabadan,” diyerek direndim.

Bir süre daha gittikten sonra arabadan indirdiler beni. Ormanlık bir yerdi. Götürdüler, ağaca bağladılar. “Gözlerini de bağlayacağız, seni kurşuna dizeceğiz, ya konuşacaksın ya da öleceksin,” diyerek tehditler savuruyorlardı. Kararlılığımı koruyordum, “hiçbir şey bilmiyorum, bilsem de söylemem,” dedim. “Kurşuna dizekseniz burada dizin, ha işkencede ha burada ölmüşüm fark etmez benim için,” dedikçe çıldırıyorlardı.

Yakalandığım andan itibaren kendi kendime, “ne olursa olsun konuşmayacaksın, otuz yılı gözden çıkaracaksın,” diyordum. Kafam hep bu fikirle meşguldü, kendimi psikolojik olarak şartlandırıyordum.

* * *

Manisa’ya vardık. Bir de benim şöyle bir durumum vardı, rahatsızlığımdan dolayı hastaneden daha yeni çıkmıştım, aynı zamanda ilaç tedavisi, ameliyat yaralarımın pansuman sorunu vardı. Beni Manisa Emniyet Müdürü’nün karşısına çıkardılar. Emniyet Müdürü o zaman Necdet Menzir ’di. “Saniği getirdik amirim,” dediler. Amir yerinden kalktı, elini kaldırdı, “sen miydin kaçan, niye kaçıyordun?” dedi. Ben de “kaçmıyordum, yerim, adresim hepsi belli, kaçan insan gidip polis karakolunun karşısına yerleşir mi?” dedim.”Kaçmıyordum, ama

siz arıyormuşsunuz, haberim yoktu, korkaklar kaçar, ben korkak değilim,” dedim. Onun üzerine bir iki tokat yapıştırdı.

Neyse, attılar beni içeriye. Arkasından sorgulama süreci başladı, “Madığın” dediğimiz, eskiden tanıdığımız bir siyasi şube amiri vardı, sorguları o yapıyordu. Turgutlu’daki bütün devrimciler onun elinden geçmiştir. Onun karşısına çıkardılar beni. Yakalanmadan önce birkaç eylemden aranıyordum. Bana o eylemlerle ilgili herhangi bir şey sormuyorlardı. İki şey soruyorlardı, “bu iki şeyi söyle bırakacağız,” diyorlardı: “Birincisi seni partiye kim aldı, ikincisi parti adın ne?” Zaten o iki soruya cevap verdiğin anda her şey kendiliğinden ortaya çıkacaktı. Bunu biliyordum. O yüzden kesinlikle parti adım olmadığını, bir tane adım olduğunu, onun da Adnan olduğunu, herkesin de beni Adnan diye bildiğini, tekrarlıyordum. “Partiye girmek için yaşımın küçük olduğunu, yaşımın daha 15 olduğunu, siyasi partilere 18 yaşından küçüklerin kabul edilmediğini söylüyor,” dalgamı geçiyordum. Bu tür davranışlarım ister istemez onları psikolojik olarak çöküntüye uğrattıyordu. İşkence daha da şiddetleniyordu.

Zaman zaman, “daha ne direniyorsun, senin üstündeki yoldaşlar çözüldü, her şeyi ele verdi, sen niye kahramanlık yapıyorsun,” diyerek beni çözmeye çalışıyorlardı. “Yan tarafta yatan arkadaşın her şeyi anlattı, getireceğiz, göreceksin,” diyorlardı. Ben hep kendi kendime, tek başıma yakalandığımı, tek başına yakalanmanın bir avantaj olduğunu tekrarlıyordum.

Daha sonra başka bir yoldaşımın daha yakalanmış olduğunu öğrendim. Biraz tedirgin oldum. Ancak iki üç gün sonra o yoldaşla bir şekilde bağlantı kurdum, sonuna kadar güvenebileceğim bir yoldaştı. Rahatladım. Kırk beş günlük sorgulama dönemini bilfiil yaşadım, belli fiziki işkenceler gördüm; ama diğer yoldaşlarım kadar işkence görmedim.

Rahatsızlığımın, ameliyat geçirmiş olmamın vermiş olduğu bir sakinme vardı işkencecilerde. Daha fazla işkence yaparlarsa ellerinde kalabilirim korkusu vardı. Falaka, meydan dayağı uygulayabiliyorlar; ama onun dışında ameliyatlı olduğum yerlere yönelik herhangi bir müdahaleye yönelemiyorlardı. Onlar sakındıkça, ben de tam tersine üstlerine gidiyor, “vurun elinizde kalırım, zaten ölmüşüm, hiç olmazsa işkenceciler öldürdü denir, siz de yargılanırsınız,” diyordum. Sorgulamam böylesi bir psikolojik savaş içinde geçti.

45 günlük sorgu döneminden sonra savcılıkta, emniyette verdiğim ifadeleri reddettim: Hiçbir örgütle bağım olmadığını, hiçbir partiye üye olmadığını, zaman zaman *İGD*’ ye gidip geldiğimi, *İşçinin Sesi*’nden arkadaşlarla görüştüğümü, görüşlerini benimsediğimi, ama örgütsel bağımın olmadığını iddia ettim. İfadem en son yüzüme okunduğunda, ilk mahkemede serbest bırakacaklarını, hatta diğer yoldaşlarla mahkemeye çıkmadan savcılıktan salıverileceğimi düşündüm.

Diğer tutuklu yoldaş ise partili olduğunu ve parti adını kabul etti. Çünkü daha önceki ifadelerle deşifre olmuştu. Ancak “ben komünist parti üyesiyim, ama kimlerle çalıştığımı söylemem,” diyordu. Her türlü işkenceye karşın, kararlı bir şekilde bu savunmasında ısrar etti. Bir ara tuvalette onunla konuşmuş, onun da benim salıverileceğime kesin gözüyle baktığını görmüştüm.

Böylesi bir psikolojiyle mahkemeye çıktım. Nöbetçi Mahkeme'ye çıkarıldığımda hakim, "ifadeni kabul ediyor musun?" diye sordu. "Hayır, kabul etmiyorum," dedim. Hakim "niçin kabul etmiyorsun, zaten hiçbir şeyi kabul etmemişsin," dedi. "İfadem fiziki ve psikolojik işkence altında alındı, bu nedenle kabul etmiyorum, bu anlamda reddediyorum," dedim.

Bu davranışım üzerine savcı birden parladı, "bok mu vardı İGD' den ayrıldınız, İşçinin Sesi'ne geçtiniz, ne güzel rahattınız, bir anda silahlı devrimi savunmaya başladınız, niyetiniz ne?" dedi. O anda anladım ki serbest bırakılmayacağım, tutuklanacağım. Hiç olmazsa tutuklanma gerekçem olsun diye, savcıya döndüm,"bizim amacımız devrim yapmaktı, sosyalizmi kurmaktı, İGD barışçıl yoldan devrimi savunuyordu. Biz buna karşı olduğumuz için İşçinin Sesi'nde yer aldık," dedim. Savcı, "nasıl yapacaktınız devrimi?" dedi. "Bu binayı tepenize yıkacaktık," dedim. Bu son cümlem oldu. "Götürün bunu!" dedi.

Bir yıl kadar Manisa Cezaevi'nde kaldım. Beni Sıkıyönetim mahkemesine göndermek istediler. Sıkıyönetim kabul etmedi. Hem toplu bir davaya girmiyordu, iki kişiyle sınırlı kalmıştı, hem de ifadelerde Sıkıyönetim mahkemesine gidecek herhangi bir belge yoktu. Bir yıl sonra tahliye oldum. Tahliye sonrası bir yıl kadar da mahkeme süreci devam etti ve mahkemede beraat ettim. Beraatım gerekçeli bir beraattı. Beraat kararının altına bir not düşmüşlerdi. Notta: "Adnan Ayan'ın filanca örgüt üyesi olduğunun bilincindeyiz, filanca eylemlere katıldığının bilincindeyiz; fakat elimizde yeterli delil olmadığından, oy çokluğuyla beraatına karar verilmiştir," yazıyordu.

YALNIZLIĞA VE YILGINLIĞA KARŞI DİRENİŞ

Meğer

Müşkil işmiş hürriyet

Savunmayla yetmiyo

Bir başka sevda!

Telden

Demirden geçsen

Mapusu delsen

Ne fayda!

Enver Gökçe

Cezaevinden çıktıktan sonra benim için daha önemli bir süreç başladı. 16 yaşında cezaevinden çıkmıştım. Ortalıkta kimsecikler yoktu. Tek başına kalmıştım. İster istemez moral bozukluğu oluyordu. Eski yoldaşlarımdan kimisi cezaevinde, kimisi kaçak konumunda idi. Örgütler kendi kabuğuna çekilmiş, insanlar kendini kurtarma derdine düşmüştü. Bir yıl kadar kendi içimde ayakta kalma, ortama uyum sağlama mücadelesi verdim.

1983 yılında cezaevlerinden tahliyeler başladı. Bir çay ocağı işletiyordum, daha doğrusu babam işletiyordu, ben onun yanında çalışıyordum. Hep cezaevinden çıktıktan sonra

yaşadığım yalnızlığı düşünüyor, diğer devrimci arkadaşlar bunu yaşamasın diyerek hiçbir siyaset farkı gözetmeden, cezaevinden çıktığı gün evine damlıyordum. Evine gidip, “falanca yerde çay ocağım var, oraya gel, çay parası da almayacağım senden,” diyordum. Önemli olan o yalnızlık duygusunu yenmelerine yardımcı olmak ve devrimci birlikteliği sağlamaktı. Böylece bir karşı duruşu cephe haline dönüştürebilmeyi amacım.

Benim çay ocağı çok küçüktü, yedi sekiz kişi ancak alırdı, her gün orada onbeş yirmi kişi oluyorduk. Hepsini de içerden çıkan, değişik siyasetten devrimcilerdi. Bu durum ister istemez polisin de gözüne battı. Polis yeniden üzerime gelmeye, gün aşırı çay ocağını basmaya başladı. Çay ocağında kim varsa karakola götürmeye başladı. Onlara, “niye gidiyorsunuz onun kahvesine, gidecek başka kahve yok mu?” diyorlardı.

29 Ekim cumhuriyet bayramıydı sanırım, yine kahvede oturuyoruz. Yedi sekiz kişilik sıradan bir müşteri grubu vardı kahvede. Polisler geldi, “seni karakola davet ediyoruz,” dediler. Kahvedeki müşterilere, “siz de karakola gelin,” dediler. Hepimizi karakola götürdüler. Ben dışarıda bekliyorum, onları tek tek içeri alıyorlar, ama ben duyuyorum, “o militan bir komünist, gidecek başka yer bulamadın mı, yoksa sen de mi militansın, bir daha oraya gidersen seni de militan diye içeri alırım,” diyerek baskı uyguluyorlardı.

En son beni aldılar. “Bak görüyor musun sana neler yaptığımızı, hâlâ bize bir şeyler vermeyecek misin? Bizimle işbirliği yapmayacak mısın?” diyerek muhbirlik öneriyorlardı. “Ne istiyorsunuz?” dedim. “Bir şey istediğimiz yok, seninle birileri bağlantıya geçecek, o zaman bize haber ver yeter,” dediler. “İkincisi içerden çıkan insanları kahvede toplamayacaksın, amacın ne senin?” dediler. “Ben devrimciyim, devrimci olarak cezaevinde yattım, bu içeriden çıkan insanlar da benim devrimci arkadaşlarım, yoldaşlarım. Ben istediğim zaman istediğim yerde bu insanlarla otururum, ikincisine gelince siz benden muhbirlik yapmamı istiyorsunuz, ben hayatım boyunca hiçbir devrimciyi ele vermedim, bundan sonra da vermeyeceğim, gerekirse çekip vurabilirsiniz, ben zaten ölümü göze almışım,” dedim. “Beni herhangi bir suçla da tutuklayabilirsiniz, bunun başka koşulu yok,” dedim.

O dönemde polisin bir taktiği vardı: Cezaevinden çıkanları yalnızlaştırmak, hatta yalnızlaştırmakla kalmayıp onu kendi tarafına çekmek ve muhbir olarak kullanmak! Benim diğer arkadaşların yanına gitmemin nedeni de bir anlamda bunu kırmaktı. Bir polis memuru bunu açıkça itiraf etti: “12 Eylül öncesi sizi sokağa çıkarmıyordunuz, durum tersine döndü, şimdi biz sizi sokağa çıkarmayacağız,” dedi. Ben de kendisine, “ben bir yıl, içerde yattım, devrimci olduğum için yattım, tahliye oldum. Ben yine devrimciyim ve hiçbir zaman için yaptığım şeyden pişmanlık duymadım,” dedim. “Sokağa çıktığım zaman sizin gibi değil, alnım ak, başım dimdik geziyorum, köşe başlarına geldiğimde kafamı o yana bu yana oynatmadan dimdik yürüyorum. Ama size acıyorum, siz köşe başına geldiğinizde kafalarınızı sağa sola çeviriyorsunuz, kurşun nereden gelecek diye korkuyorsunuz, bu şekilde devam ederseniz, kahvemizi basmaya devam ederseniz bilin ki kurşun benden gelir,” dedim. Birden, “sen ne demek istiyorsun,” diye parladılar. “Açıkça söylüyorum,” dedim, “burası benim ekmek tekmem, ben içeride yatmışım ve sonunda mahkeme benim suçsuzluğumu beyan etmiş, ama hangi gerekçeyle olursa olsun beyan etmiş, ancak benim bir suçumu tespit ederseniz beni

alabilirsiniz, keyfi anlamda gelip beni hiçbir zaman alamazsınız ve almaya da hakkınız yok, benim ekmek tekname yönelik bu tip baskılar yapmaya başladığınız anda bilin ki, belime silahlı takacağım, karakolun önünde bekleyeceğim, önce komiseri sonra seni vuracağım,” dedim. Bu restimden sonra üzerimdeki keyfi baskılar sona erdi.

O aralar cezaevinden tahliyeler çoğaldı. Turgutlu’da yüze yakın cezaevinden çıkan devrimci vardı. Turgutlu’da, polisin yasal olmadığını sonradan öğrendiğimiz keyfi bir uygulaması vardı, her ayın belirli bir günü karakola gidip imza atmamızı istiyorlardı. “Turgutlu dışına çıkarken geleceksin bizden izin alacaksın, nereye gideceğini, kaç gün kalacağını, kimlerde kalacağını söyleyeceksin,” diyorlardı. Mahkemelerin bu yönde vermiş olduğu bir karar olmamasına karşın tüm devrimcilere uygulanan. böyle kanunsuz bir yaptırımı vardı polisin.

Sonra bir gün bir haber geldi, *Devrimci Kurtuluş, Marksist Leninist Silahlı Propaganda Birliği (MLSP/B)* davasından yatan bir arkadaş periyodik yoklama için karakola gittiğini ve kendisine çok ağır hakaretler, küfürler edildiğini, seni öldürecekiz dendiğini, biraz direnmeye kalktığında da tokatlamaya kalktıklarını söyledi. Kahveye geldi, anlattı ve “ne yapalım?” dedi. Ben de, “içerden çıkan yüze yakın devrimci insan var, toplanalım, birlikte tavır koyalım,” dedim. “Bizi tek tek, farklı zamanlarda karakola çağırıp yıldırmaya çalışıyorlar. O halde aynı gün, hep birlikte gidelim karakola,” dedim.

Ertesi gün çay ocağının önünde toplandık. Yüz kişi karakola doğru yürümeye başladık. Polisler bana daha önce, “sen içerden çıkanlarla çok fazla ilgileniyorsun, seni üç kişiyle bir arada görürsem, örgüt kuruyor diye tutuklarım,” demişlerdi. “Üç devrimciyi bir arada görmeyeceğim,” diyorlardı. Biz de ana caddede üçerli gruplar halinde dizildik. Ekipler bizi gördü ve yanımıza geldiler. “Ne yapıyorsunuz nereye gidiyorsunuz?” diye sordular bana. “Aylık yoklama imzalarımızı atmaya gidiyordum, baktım arkadaş da gidiyormuş, beraber gidiyoruz, ötekilerden haberim yok,” dedim. Herkes aynı cevabı veriyordu. O eylemden sonra yoklama sistemini kaldırdılar, kimse gelmesin karakola dediler.

YENİDEN YENİLGİ, YENİDEN YALNIZLIK

*Ah susuşu o saf yüreğin
ah, acısı acemi çocukluğun
düş kırıklığı, coşkuadaki bozgun
Ah yenilginin yorgun kısırağı
kendi içini kavuran kızgın ateş
bekleyişe bağlanan umut, tasası haykırışın*

Nihat Behram

90'lı yıllar. Sovyetler Birliği dağılmış. Herkesin kafası allak bullak. Yılgınlık yılları. Sosyalist bildiğimiz kaleler yıkılmış. 12 Eylül'de ülkede yenildiğimiz yetmiyormuş gibi şimdi de dünyada yeniliyorduk.

O dönemde İzmir'de oturuyordum. Ekonomik olarak sıkıntıdaydım. Beş yıl işsiz gezdim. Çocuğum daha yeni doğmuştu. Kimse işe almıyor, iş bulamıyordum. Bir yandan günlük yaşam sorunları, diğer yandan yolunda gitmediğini fark ettiğim devrimci mücadele, beni bunaltıyordu. Hep bir yerde yanlış var, bir çıkış yolu olmalı diye düşünüyordum.

Bu şartlar altında 95 yılına kadar *İşçinin Sesi* içinde bilfiil mücadeleye devam ettim. O zaman örgütsel işleyişte de yanlışlıklar olduğunu görüyordum. Bu yanlışlar değişmeli, ama nasıl değişecek diye düşünüyordum. Tek başıma bir çözüm üretemeyeceğimin de bilincindeyim. Bir yandan işsizlik, günlük geçim sorunları, diğer yandan ideolojik ve örgütsel sorunlar, yakın arkadaşlarla görüşmeler, bizi bir yere taşımadı.

96'da *İşçinin Sesi*'nden ayrıldım. Başka bölgelerdeki arkadaşlarla görüşmelerim devam etti, yeniden bir şeyler yapalım düşüncesi vardı. Ama bunun için de teorinin yeniden üretilmesi gerekiyordu. Bunu da tek başımıza yapabilecek durumda değildik.

YENİDEN VAROLUŞ, YENİDEN DERLENİŞ

2007 yılına geldiğimizde, "Turgutlu'da bir şeyler yapalım," dedik. Farklı siyasi hareketlerden gelmiş ama varolan eski örgütlenmeler içinde kendisini ifade edememiş insanlarla bir araya gelip yeniden bir şeyler yapma ihtiyacı ortaya çıktı.

Sosyalist solun yeniden yapılanmasına bir katkı koyabiliriz, bir tuğla koyabiliriz diye düşündük. Bu zeminde belli şeyler yaptık. Daha çok teorik anlamda etkinlikler düzenlemeye karar verdik. Çünkü sorunların kaynağını yanlış veya çarpıtılmış teoride olduğunu görüyorduk. Bu bakış açısı ile Marksist teoriyi kılavuz edinmiş, sosyalizmi ve devrimi benimsemiş herkesle diyaloglar kurmaya başladık. Bu yöndeki çabalarımız artarak sürüyor.

ŞİMDİ

"Adnan şu anda ne yapıyor ya da yeniden doğsa ne yapardı?" dersiniz, "yeniden doğsam yine komünist olurdu," derim. Komünist olarak doğmadım; ama 13 yaşında devrimci mücadeleye girme şansına sahip olarak tüm ömrümü devrime adadığımı söyleme mutluluğuna ulaştım.

Şimdi 17 yaşında oğlum var. Bakıyorum daha çocuk. Ben o günlerde yaşım gereği çocuktum ama yaşadıklarım çok önemli ve büyük anlamlar taşıyordu, toplumsal yaşamın gereği hızlı büyüyen bir kuşağın insanıydım.

Çok küçük yaşta devrimci mücadeleye katıldığımı öğrendiğinde şaşırarak arkadaşlarıma, "benim köyümde okul yokmuş, annem-babam *İGD*'yi okul sanmışlar, alın bunu okutun demişler," diye espri yaparım.

Yeniden dünyaya gelseydim yine komünist olurdu ama bir farkla; daha bilinçli bir komünist olmak için Marksizmin tüm klasiklerini okurdum. Erken yaşta devrimci mücadeleye

atılmamın avantajını kullanıp, kendimi teorik olarak daha iyi yetiştirebilirdim. Ama bunu yapamadım. 1980 öncesi dönemde birilerinden duyduğumuz sözlerle veya bir iki kitap ve daha çok dergi okumakla kendimizi çok şey biliyor sandık. En büyük yanlışımız aslında buydu.

Hâlâ bizim kuşağın yapacağı şeyler olduğuna, üzerimizde bir sorumluluk taşıdığımıza inanıyorum. Bu sorumluluğu doğru bir şekilde taşımamız gerekiyor. Hedefimiz devrimci hareketi yanlışlıklardan arındırarak, doğru bir şekilde geleceğe taşımak olmalıdır. Gelecek nesillere doğru bir miras bırakmalıyız. Eğer deneyimlerimizi doğru bir şekilde taşıyabilirsek, sosyalizm uzak hedef olmaktan çıkacaktır.

Geçen 1 Mayıs'a arkadaşlarla birlikte katıldık. Arkadaşlara, "öyle bir pankart açalım ki herkese örnek olsun," dedim. Pankartımıza "Gerçek Marksizm, Kurtuluş Sosyalizm" yazdık. Gerçek, Marksizmin kendisidir. Marksizmin hâlâ söyleyecek şeyleri var. Birileri, "Marksizm bitti" derken gerçeğin hâlâ Marksizmde olduğunu vurgulamak için yazdık bu pankartı. Bu anlamda bugün, "gerçek Marksizmdir, kurtuluş sosyalizmdir; başka çözümü yolu yoktur," diyorum.

MUSTAFA PEKDOĞRU

Nüfus cüzdanı kopyası

Kimliğinde yazılı olmayan bilgiler

İdama mahkûm oldu.

11 yıl 6 ay hapis yattı.

RESİMLER

ÇOCUKLUĞUM VE SİYASETLE TANIŞMAM

1956 Manisa doğumluyum. Yedi çocuklu bir ailenin ilk çocuğuyum. Çocukluğum, Turgutlu'ya bağlı Sinirli Köyü'nde geçti. Yalnızca ilkokulu okudum .Okul hayatım bu kadardır. Aile tarımı ile yaşamımızı sürdürüyorduk. On yaşından itibaren tarlada çalışmaya başladım, şu anda da toprakta üretim yapmaya devam ediyorum.

Siyasetle, memleket meseleleri ile dini temelde ilişkilenererek ilgilenmeye başladım. Köyümüzde köy imamının tarikat çalışmaları vardı. İlkokul sıralarında iken, hocadan kuran kursu dersleri alıyor, müezzinlik yapıyordum. Okul bittikten sonra, kuran kursunda okuyan arkadaşlarımla beraber köy imamından dini eğitim almaya devam ettik. Evlerde toplu eğitimler yapıyorduk. Böylece Akıncı Gençlik sempatzanı olarak, siyasetle tanışmış oldum.

Bu süreçte dini eğilimle beraber, milliyetçi bir yönümün de olduğunu söyleyebilirim. İmam Tercüman gazetesi okur, bize de bu gazeteyi tavsiye ederdi. Aynı zamanda Hürriyet gazetesi de getirirdi. Hürriyet gazetesinin logosundaki "Türkiye Türklerindir!" sloganından da etkilendiğimi söyleyebilirim. Hocayla bu konu üzerine çok tartışmamız olmuştur. Hoca ümmetçiydi. Daha sonra Milli Selamet Partisi doğrultusundaki Akıncı Gençler Derneği'ne üye oldum. Bu üyeliğim zannediyorum 1973 yılının başlarına kadar devam etti. Dernekle ve bu çevreyle özellikle de köyümüzün imamıyla ahrete dair sorunlarda değil de , dünyevi adaletsizlikler üzerine yapılan tartışmalarda anlaşılamazdım.

DEVİRİME ADANIŞ

Yıl 1971-72. Bizim köyden üniversitede okuyan iki genç vardı. Gültekin Akgün ve Bekir Akgül. Benden, bir iki yaş büyüktüler. Ankara' da okuyorlardı. Yaz tatilinde köye gelirlerdi. Geldiklerinde benim de içinde bulunduğum dinci çevredeki gençlere, bir şeyler anlatıyorlardı. Devrimden, başka bir düzenden, insanın insanı ezmediği, sömürmediği, eşit bir dünyadan söz ediyor ve kendilerini devrimci olarak tanımlıyorlardı.

İlk defa duyduğum bu söylemler uzun süre beynimi meşgul etti. Bu iki arkadaşla çok tartıştık. Köyün minaresinin dibinde büyük bir yapma taş vardı. Bu taşın üzerine oturur, sabahlara kadar tartışırdık. Bir gece bu arkadaşlardan biri ile sert tartışmalara girdik. Bir ara ortam gerildi ve tıklandık. Arkadaş, bana dönerek sert biçimde, ‘’ bu taş devrimci olur, sen olmazsın,’’ dedi. Gece aydınlığa yüz çevirmişti ki biz dağıldık. Böyle tartışmalı çok gecelerimiz oldu.

Bir yaz dönemi yine köye gelmişlerdi. Yine memleket meselelerini tartıştık. Bu tartışmalar üzerine, Gültekin arkadaş beni Ankara’ya davet etti. Daha önceden bizim arkadaşlardan birini Ankara’ya götürmüşlerdi. Bu arkadaş, Ankara ‘yı ve devrimcileri anlata anlata bitiremiyordu. Daveti kabul ettim ve Ankara’ya gittim. Orada 27 gün kaldım. Bu süre içerisinde etkilendiğim çok şey oldu. Beni en çok etkileyen konuların başında birbirileri arasındaki eşit, samimi ve kolektif yaşamları olmuştur. Özellikle de, kızlarla erkekler arasındaki eşit ve cinsiyet farkı gözetmeyen arkadaşlık ilişkilerinden çok etkilendim. Ankara’dan dönerken arkadaşlar, Maksim Gorki ‘nin ‘‘Ana’’ romanını hediye ettiler. Bu kitap hayatımda önemli bir dönüm noktası oldu.

Köye döndükten sonra yıkık bir köy değirmeninde, arkadaşlarla toplanıp topluca bu kitabı okuduk. Arkadaşlar, Ankara’ da Mahir Çayan’ dan , Deniz Gezmiş’ ten bahsetmişlerdi. Kafamızda bir yığın soru oluşmuştu. Bu arada uzaktan akrabam, ilkokul öğretmenim İbrahim Yalçın vasıtasıyla, İzzettin köyünden olan, Turgutlu’da oturan Erol Özcan’ la tanıştım. Kafamda oluşan sorulara yanıt bulmak için sık sık Turgutlu’ ya gidiyor, bu arkadaşla konuşuyordum. Daha sonra Erol arkadaş yanında iki arkadaşı ile birlikte bizim köye geldi. Bu arkadaşlardan biri Nurettin Gürateş’ ti.

1974 yılı sonlarında Turgutlu’ ya göç ettik. Artık devrimci arkadaşlarla birlikteydim. Koza Pazarı’ndaki Halk Kültür Derneği’ne gidip geliyordum. Köyde birlikte devrimci mücadeleye katıldığım, Mustafa adlı arkadaşım, bir gün bana, ‘‘Sen Mahir Çayancı mısın?, Deniz Gezmişçi misin?’’ diye sordu. Ben oldukça şaşırdım. Bunları ilk defa duyuyordum ve bilmediğim şeylerdi. Bunun üzerine, bu konularda araştırma içerisine girdim. Tam bu sırada Halk Kültür Derneği’nde ayrışma oldu. Ayrılanların bir bölümü GSB ve daha sonra İGD olarak örgütlenen arkadaşlardı. Hem bu ayrışma, hem de içine girdiğim araştırma süreci sonrasında, THKP-C temelinde şekillenen ve Kasabalılar diye anılan, Devrimci Kurtuluş-MLSP-B örgütlenmesi içinde mücadele eden arkadaşlarla beraber hareket etmeye karar verdim.

Örgütlü yaşamım 1978 yılında başlamış oldu. 1975 ile 1980 tarihleri arasındaki beş yıllık süre, insan yaşamında kısa bir süredir. Ancak bu süreçte tarihsel olarak önemi ve anlamı büyük toplumsal olaylar yaşandığından ve yaşanan bu olaylar bizlerin yaşama bakışımızda ve kişiliğimizin oluşmasında belirleyici olduğundan, bir ömür değerindedir.

ÖLÜME DİRENİŞ VE ESARET

*Ölüm buyruğunu uyguladılar,
Mavi dağ dumanını
ve uyur-uyanık seher yelini
Kanlara buladılar.*

Ahmet Arif

Yetmişli yılların sonları, büyük toplumsal çalkantıların olduğu yıllardı. Devrimci dalga yükseliyor, burjuvazi de devrimciler üzerine amansız saldırılar düzenliyordu. Askeri sıkıyönetim ilan edilmişti. Ordu her yerde nokta operasyonlar yapıyordu. Binlerce askerle bir mahalle, kasaba veya köy tümüyle kuşatılarak, ev ev aranılıyordu. Bu nokta operasyonlardan biri de Manisa'nın, Yarasanlar Mahallesi denilen, yoksul kenar mahallesinde başlatılmış, bu mahallede bulunan "örgüt evi" askerlerce kuşatılmış, bu kuşatma sonucunda iki arkadaş çatışmaya girmiş ve yaralı olarak yakalanmışlardı.

Bu çatışmada bir komiser ölmüş, bir polis de yaralanmıştı. Bu evde yaralı olarak ele geçen arkadaşlarla benim de örgütsel bağım vardı. Arkadaşlar yakalandıktan sonra gazetelerde resimleri çıktı. Olaydan haberim olunca gizlenme, kaçma veya başka tedbirler almak yerine; bu arkadaşlara yoğun işkence yaparlar, polise yönelik eylem düzenleyip, onları üzerimize çekerek, arkadaşların üzerindeki işkenceyi hafifletiriz diye düşündük ve eylem kararı aldık. Bu doğrultuda iki silahlı eylem gerçekleştirdik.

6 nisan 1980 akşamı saat 00:02 de silahlı eylemi gerçekleştirdikten sonra eve gelip yattım. O gece saat 00:03 de polisler evi kuşatıp, baskın yaptılar. Yataktan polislin anonsuyla uyandım. Ev örgüt evi değildi. Babamın eviydi, kardeşlerim ve ben aynı evde kalıyorduk. O gece evde annem ve babam dışında, üç kız iki erkek kardeşim, ben, eşim ve iki aylık oğlum vardı. Dışarıya baktığımda her taraf kuşatılmıştı. Önce neden geldiklerini, daha sonra da ne yapmam gerektiğini düşünmeye başladım. Gerçekleştirdiğimiz eylemde yakalanan olmamıştı ve açık vermemiştik. O eylemden ötürü gelmiş olamazlardı. Polislin beni tanımamasına, ellerinde benim hakkımda bilgi olmamasına güvenerek teslim olmayı düşündüm. Bir de ailemin zarar görmesini istemiyordum. Bazı örgütsel dokümanları yok ederek, silah ve mermileri gizleyip operasyonu atlatabileceğimi düşündüm. Silahı eşime verdim. "Ben götürüldükten sonra silahı yok edersin," dedim

Örgütsel yazılı belgeleri sobaya atarak, yakmak istedim. Çatıda bulunan polisler, sobanın yandığını görünce, "dokümanları yakıyor," diye bağırmaya başladılar. Bu arada aşağıdaki polisler pencereyi ve giriş kapısını kırarak içeriye girmeye çalışıyordu. Birden evi silahlarla taramaya başladılar. Her taraftan silah sesleri geliyordu. Yapılacak bir şey yoktu. Ön odayı terk ederek, eşime verdiğim silahı alıp arka odaya geçtim ve beklemeye başladım. Kurşunlar etrafta sekmeye devam ediyordu. İki aylık olan oğlum Mahir ön taraftaki odada kalmıştı. O odaya polisler girmişlerdi. O arada eşim arka bahçeye kaçmış. Orası da polislerce kuşatılmış olduğu için, onu kafasına silah dayayarak etkisiz hale getirmişler.

Yapacak bir şey kalmamıştı, bu adamlar beni öldürmeye kararlı gelmiş diyerek çatışmaya karar verdim ve çatışmaya girdim. Çatışma sloganlar ve karşılıklı mermilerle kırk dakika veya biraz daha fazla sürdü. Gaz bombalarının etkisiyle baygın durumda, başımın üst tarafından ve ayağımdan hafif sıyrık şeklinde yaralarla yakalandım. Polislerden ise dördü yaralanmıştı. Biri, iki gün sonra hastanede öldü.

Beni ele geçirdiklerinde gaz bombalarının etkisiyle baygındım. Saçlarımdan sürükleyerek dışarıya çıkardıklarında, yüzüm ve üzerimdeki atlet tamamen kan içerisindeydi. Temiz havanın etkisiyle kendime gelmeye başladım. Bu sırada sürekli küfür ediyorlardı ve polis telsizinden anons geçiyorlardı. Benim ağır yaralı olduğumu, bayan arkadaşların ikisinin isminden söz ederek yakaladıklarını, bir kişinin de kaçtığından söz ediyorlardı. Bir ara polis amiri, “ bak bakalım orospu çocuğu nerelerinden yemiş kurşunu,” diye emir verdi. Emri alan polis atletimi üzerimden çıkararak, kanları silmeye başladı. Daha sonra, “ bu orospu çocuğunda önemli bir şey yok, sadece iki sıyrık var, ” dedi. Bunun üzerine hastaneye götürecekleri arabadan çuval gibi attılar aşağıya ve araba bastı gitti. Meğer o yaralı polislerden biri de o arabadaymış.

Evdekileri alıp jandarma karakoluna götürdüler. Onlara iki gün işkence ve eziyet yapıp bırakmışlar. Beni ise hemen orada sorgulamaya başladılar. Sürekli kaçan kişinin kim olduğunu soruyorlardı. Israrla Mehmet Ör olduğunu söylemem için sürekli vuruyorlardı. Ben ise hâlâ operasyonun nereden kaynaklandığını çıkarmaya çalışıyordum.

Operasyonu, Turgutlu polisinden bağımsız ve habersiz olarak, Manisa Emniyet müdürü Necdet Menzir yönetmişti. Turgutlu karakoluna götürülürken, karakol amiri, “ nereye götürüyorsunuz bunları, orospu çocukları” diye küfrederek, “ götürün de yarım saat sonra gelip karakolu bassınlar, ” diye tepki gösterdi. Polisler, “ nereye götürelim amirim?” dediğinde, amir “jandarmaya, jandarmaya götürün, ” dedi. Bunun üzerine hepimizi polis karakolu yerine jandarma karakoluna götürdüler.

Jandarma karakolunda hemen işkence etmeye başladılar. Sordukları ilk şey, evden arka bahçeden kaçan kişinin Mehmet Ör olup olmadığı idi. En küçük kız kardeşimi sorguladıklarında, evde “boncuk” lakaplı birinin olduğunu söylemiş. O kişinin Mehmet Ör olduğunu sanıyorlardı. Aslında kardeşim iki gün önce evde olan arkadaşımı korku ve heyecandan, o gece diye hatırlıyor. İki gün önce evde olan arkadaşım ise Manisa’ da çatışmada yaralı yakalanan Remzi Karakaş idi. Kardeşim korkuyla karıştırmıştı. Beni jandarma karakolundan alıp, Manisa Emniyeti Siyasi Şube’ ye götürdüler.

MANİSA EMNİYETİ:

İŞKENCE YUVASI

*şimdi asmalardan korukların tadı silinmiş,
sesimizde sendeleyeyen bir keder,
uykusuzluk serin serin sızıyor acıyan tenimizden;
ziyanı yok, nasıl olsa gönlümüzde aşkın yeri çok derin.*

Manisa siyasi şubeye girişte merdivenleri çıkarken, bütün polisler hazır ola geçip, kenarlara dizildiler. Sonradan vali olduğunu öğrendiğim, sivil giyimli biri, “ kim bu?” diye sordu. Turgutlu ‘ da çatışmaya giren ve polis arkadaşlarını vuran kişi olduğumu söylediler. O sıralar Turgutlu Kaymakamlığında çalıştığım, “ ha, şu kaymakamlıktaki mi?” dedi vali. Polisler de “evet,” dediler. Bunun üzerine vali, “nereye götürüyorsunuz? İndirin aşağıya, kafasına bir mermi sıkın, çatışmada öldü deyin geçin,” diye bağırdı. Polisler, “peki efendim, emredersiniz efendim,” diyerek valinin geçip gitmesini beklediler. Beni götürenlerin başında bulunan ve daha sonra işkenceyi yapan ve yöneten kişi olan Orhan Güler bana dönerek, “görüyor musun? “Vali çekin vurun!” dedi. Biz ise sana yine de iyi davranacağız, ama yardımcı olursan,” diyerek yukarıya çıkardı beni.

Yukarıya çıkardıklarında gözlerimi bir bezle bağladılar ve bir hücreye attılar. Sorgulamamı Necdet Menzir yönetti. Fiziki işkenceyi yöneten ise Orhan Güler’ di.

Sorguda zaman mevhumunu yitirmek için saatleri ve güneş görme olanaklarını ortadan kaldırıyorlardı. Sorguya götürürken, gözlerimi bağlıyor, sürekli, “sağa dön, başını eğ, sola dön, başını kaldır,” diyorlar, böylelikle de yön tayini kabiliyetimi yitirmek istiyorlardı. Başını eğ dediklerinde sert bir cisimle başıma vuruyorlar, sağa dön sola dön dediklerinde elektrikli copla burnuma, enseme, alnıma cereyan veriyorlardı. Önce aç bırakıyorlar, üç gün sonra da tuzlu zeytin veriyorlar, sonra da susuz bırakıyorlardı. Uykusuz bırakıp, vücut direncimi zayıflatmak istiyorlardı. Bütün bunlar işkencenin girizgâhını, hazırlık safhasını oluşturuyordu.

Gözlerimi bağlayıp sorguya götüren polis, sürekli karın boşluğuma vurarak, bazen de çıplak olan ayak parmaklarımı çiğneyerek, “hepsi geçecek, adam gibi davran,” diyordu. Önce ne dediğini anlayamadım. Bir odaya göturdüler ve sandalyeye oturtular. Sorguya başladılar. Sorgu falaka ile başladı. Bu arada kapı açıldı, sorgucular durdu. “Ne var?” diye sert bir biçimde sordu sorgucu. Kapıdan gelen ses, beni sorguya getirenin sesiydi. Ona “ defol!” diye bağırdı içerideki. Sonra bir yandan bana vurmaya bir yandan da bağıarak, “ bu orospu çocuklarından önce, onların anasını belleyeceğiz. Bunları içimizden temizleyeceğiz. Az kaldı,” diye öfkeyle söylendi sorgucu. “Önce bunlardan başlamamız gerekli,” diye mırıldandı içerden biri. Mırıldanan Necdet Menzir’ di. Bana Turgutlu karakolundaki solcu polisleri ve bize yardım edip etmediklerini, bunların kaç kişi olduğunu soruyorlardı. Anladım ki aralarındaki görüş ayrılığı vardı. Beni sorguya getiren polisi de Pol-Der ’li solcu bir polis olduğu için içeri sokmamışlardı.

Önce falakayla başlayan işkence, ayaklarımın berbat bir hal almasıyla olsa gerek elektrik vermeye devam etti. Ayaklarımın patlamaması, uzun süre falakada tutabilmek için ellerinden geleni yapıyorlar, yere tuz serpiyorlar, su döküyorlar, üzerime adam bindirip çıplak ayakla tuz üzerinde yürütüyorlardı. Bunu yaparken de beni düşündükleri için bunu yaptıklarını, yürümezsem ayaklarımın kangren olacağını söylüyorlardı. Meğer falaka faslının olabildiğince uzun olabilmesi için bunu yapıyorlarmış. Elektrik vermeye başladıklarında sürekli bir şeyler istiyorlardı. Ben ise hâlâ ; “bir çözüme var, ama nerede diye,” düşünüyordum. Fakat bir türlü çıkaramıyordum. Elektrik vermeyi durdurarak, kaldırıp başka bir odaya göturdüler ve

gözlerimi açtılar. “Şimdi geldiğinde göreceksin,” dediler. Kim gelecek diye merakla beklerken, Ormancı’ yı getirdiler. Durumu çok kötüydü. Öyle işkence yapmışlar ki; tanınmaz bir haldeydi. Başları sarılı ve iki kat şişmiş vaziyetteydi. Yüzüne baktığımda içim parçalandı. O ise yüzüme bakmıyordu. Polis bana ‘‘ bunu tanıyor musun ?’’ diye sordu. Ben Ormancı’ nın yüzüne baktım, “tanımıyorum,” dedim. Polis, “iyi bak, iyi bak!” diye bağırdı. Ben tekrar “tanımıyorum,” dedim. Polis bu kez Ormancı’ ya sordu; Ormancı da beni tanıdığını ve adımı söyledi. Ben Ormancı’ nın üzerine yürüyerek, “kendi başını yakmışsın, benimde başımı yakıyorsun,” diyerek üzerine yürüdüm. Polisler Ormancı’ ya dönüp, “görüyor musun, biz olmasak seni burada öldürür,” dediler. Bana dönerek, “ öldürürsün değil mi?” diye sordular. Ben hiç tepki vermedim. Sonra da Ormancı’ yı alıp götürdüler. Ben de operasyonun nereden patladığını öğrenmiş oldum.

Düz falaka ile başlayan işkence diğer yöntemlerle devam ediyordu. Eller kelepçeli, yukarı kalorifer borusuna asılı vaziyette uzun süre askıda tutulmak; ellerin tersten kelepçeli olarak asılı kalmak; tek kolla asılı kalmak; çıplak soyularak, tazyikli su ile ıslatılarak, araba lastiğine oturtulmak; bütün vücudunu ıslatarak yanan kaloriferin karşısında zorla tutulmak; copla tecavüz etmek; cinsel organına, diline elektrik vermek; manevi olarak işkence uygulayıp güçsüz düşürmek için psikolojik baskı uygulamak gibi bir çok işkence uygulamalarını yaşadım.

Bu akla gelmeyecek işkence yöntemleri uygulanırken, zaman zaman vücudumun dayanıklılığına kızdığım anlar bile oldu. Öyle ki; işkence uygulamalarının uzun ve acı verici olması nedeniyle, öyle anlar oldu ki ölmek istedim. Ama insan bedeni çok dayanıklı. Ölssem işkenceler bitecek diye ölmek istedim. Ama istemekle ölmüyordum.

İşkencenin beşinci günüydü, beni Manisa şubeden alıp, gözlerimi bağlayarak dışarıya çıkardılar. İzmir Birinci Şubeye götürdüklerini söylediler. Bir yere geldik, geceydi saati bilmiyorum. Sabaha karşı, saat 3 veya 4 olabilir. Araba durdu ve beni arabadan indirdiler. Ormanlık bir bölgeydi. Ellerinde liste vardı ve özellikle benden istedikleri Mehmet Ör’ dü. Hazırladıkları listeyi kabul etmemi ve Mehmet Ör’ ün nerede olduğunu ve İzmir’de onunla nerede görüştüğümü ve 3. Şahıs olarak kiminle görüştüğümü istiyorlardı. Yere diz çöktürüp gözlerimi açtılar. Uzun uzun konuşmaya devam ederek beni buraya öldürmeye getirdiklerini, ama yardımcı olur ve konuşursam kurtulacağımı ve buradan salıvereceklerini , kaçı diyerek beni bırakacaklarını söylüyorlardı.

Sonuçta istedikleri olmayınca gözlerimi yeniden kapatarak, kafama silah dayayarak, üçe kadar sayıp ya istediklerini vereceğimi ya da kafama kurşun sıkıp öldürüp, atacıklarını söylediler. Yere diz çöktürüp, üçe kadar sayıp silahı ateşlediler. Karanlık ve gözlerim bağlı olduğundan önce vurduğumu ama nerelerimden kurşun yediğimi, vücutta ağrı noktalarını hissetmeye çalıştım. Çok kötüydü. Belli bir süre sessizlikten sonra kahkahalarla gülüyorlar ve kafama silah kabzasıyla vuruyorlardı. Ölmediğimi o zaman anladım.

Sonra gözlerimdeki bağı çözdüklerinde, ileride hafif ışıkların olduğu bir ormanlık alanda, bir tarla içinde olduğumu gördüm. Sık sık geçen arabaların ışıklarından, ileride bir yol olduğu belli oluyordu. ‘‘Ölmedim diye sevinme, hayatta olduğuna bin kere pişman edeceğiz seni.

Ölmek için bize yalvaracaksın, '' dediler. Kısa bir süre sessizlik oldu. Daha sonra kendi aralarında alçak sesle konuştular. Bu konuşma sonrasında beni ayağa kaldırdılar. Ellerimdeki kelepçeyi sökerek, gitmemi istediler. Ben bu defa beni vuracaklar diye düşünürken, sürekli itekleyerek gitmemi ve serbest olduğumu söylüyorlardı. Bense öylece, gecenin soğuşunda beklemeye devam ediyordum. Sonra döverek, gözlerimi bağlayıp arabaya bindirdiler ve Manisa Birinci Şubeye geri getirdiler.

İşkenceciler ayrı ayrı gruplar halindeydi. Daha çok yönlendirici pozisyonunda olan, dayak ve işkence safhalarında değil, sorgulama safhalarında bulunan yabancı kökenli sorgucular da vardı. Bunlar sorgu dayken şiddet uygulamaları ve işkence faslı durduruluyor ve gözlerim açılarak, daha çok konuşmak istiyorlardı. O zaman yüzlerini gördüğümde ve konuşmalarının şivesinden ve de diğerlerinin onlara hocam veya komutanım şeklinde hitap etmesinden çıkarsamıştım bunu. Yabancı olduklarından emindim.

İşkencenin en yoğun olduğu bir gündü. Birden ortalığı bir sessizlik aldı. Bir nefes aldık, adeta dinlendik. Ortalıkta kimseler yoktu. O gece ne olduğunu öğrenemedim, ama rahat bir gece geçirdiğimi söyleyebilirim. Ertesi gün öğrendik ki; Manisa Devrimci Yol davasından proleter Ahmet diye bir devrimciyi 5. kattan aşağıya atmışlar. O da önce aşağıdaki bir otomobilin üzerine düştüğü için ölmemiş, beli kırılmış. Onun için ortalık sessizmiş. Ne kötü bir şey, biz biraz rahat ettik, işkence durdu diyoruz. Sonra da öğreniyorsunuz ki; başka bir devrimcinin canına kastedilmiş olması, bize bu soluk almayı sağlamış. Duyduğumda üzüntüm ve öfkem bin kat daha artmıştı. Çok karmaşık duygular yaşamıştım.

İşkence sonucu bedenimde oluşan derin yaralar ve morluklar giderilsin diye son günleri sürekli merhem sürerek geçirdik. Bu tedavinin nedenini anlayamıyordum. Meğer hâkim karşısına çıkarılacağım için yapılmış. Sorgu hâkimliğine çıkarıldığımda, hâkim hiçbir şey sormadı, yüzümüze bile bakmadı. Tutuklayıp cezaevine yolladı. Yine de hapishanede dilekçe vererek, işkence gördüğümü kanıtlamak için doktora çıktım. Doktor bana 27 gün iş göremez raporu verdi. İşkenceyi ispat ederek, mahkemeye sundum. Fakat işkence gördüğümüne dair rapor mahkeme süresince, hiçbir zaman göz önünde bulundurulmadı.

Yakalanmadan önce devrimcilerin yaşamları ve polis sorgularını, işkenceleri ya da hapishane yaşanmışlıklarını anlatan romanlar okurdum. Hiç unutmuyorum, bunlardan biri de Kızılkayalar romanıydı. Orada işkence edilen devrimcinin yaralarının üzerine polisler bir de işiyorlardı. Ben bu bölümleri okuduğumda kendi kendime gülümseyip, bizimkiler de amma abartmışlar diye düşündüğümü, işkence anında hatırladım. Bu kez kendi kendime bu romanda yazılanların bizlerin yaşadıklarının yüzde biri bile olmadığını düşündüm. Herkes kendi gerçekliğini yaşar, başkalarının yaşanmışlığı ise sadece hissedilir.

Şimdi yaşadığım işkenceleri anlatırken, demirin yorgunluğu gibi ağır bir yorgunluk hissediyorum. Vücudum, beynim bütün hücrelerimle işkenceyi şu an da yaşıyor gibi. Adeta işkencecileri, Necdet Menzir' i, Orhan Güler' i karşımda görüyorum. O anı tekrar yaşıyorum. Bunları tekrar yaşıyor olmak, belki de bir yönüyle iyi bir şey. Bunun insanın nereden geldiğini, durduğu yeri, nereye gideceğini çok iyi tarif eden bir duygu durumu olduğunu

düşünüyorum. Yani insanlar işte yaşandı, geçti, bitti falan diye düşünmemeli. Çünkü insanın kötü yaşantıları unutmaması gibi bir yönü vardır. Ama asla unutmamak lazım. Yaşadığım bütün acılara rağmen böyle düşünüyorum.

YURDUMUN MAHPUS DAMLARI

*Zaman akar, zaman geçer,
Zaman zindan içinde;
Biz mahpusta gürül gürül yatarız
Yılan çıyan içinde .*

Enver Gökçe

MANİSA

Önce Manisa Cezaevine götürüldüm. Önce diyorum çünkü, sonraki süreçte birçok cezaevi yaşamım oldu. Cezaevlerinin her biri yeni bir işkence merkezi idi. Her biri uzun işkence ve direniş öyküsü ile dolu olan, bu cezaevlerinde yaşadıklarımı kısa kısa özetlemeye çalışacağım.

Manisa Cezaevi'ne konduğumda bedenimdeki yaralar iyileşmemişti. Burada benimle en çok ilgilenen, günde üç kez yaralarımın pansuman yapan Zeki Çetinkoç' un dayanışmasını unutamam. Zeki Çetinkoç TKP İşçinin Sesi davasından, Turgutlulu bir arkadaşım. Bu devrimci dayanışma Zeki arkadaşla daha sonraki hapisane yaşamımızda da devam etti. Şu anda da devam etmektedir. Ben ve Zeki değişik siyasal hareketlere mensup olmamıza karşın, Turgutlu' da başından buyana var olan dayanışma ruhu, burada da yaşama geçmişti.

Manisa Cezaevi'nde adli mahkûmlarla iç içe bulunuyorduk. Biz devrimciler olarak komün şeklinde yaşıyorduk. İlk komün yaşamını orada yaşayıp öğrendim. Adli mahkûmların ise kötü alışkanlıkları vardı, kumar oynuyor, esrar içiyorlardı. Biz onlara da müdahale ediyorduk. Cezaevinde siyasal çalışma yapıyor, onlara örnek olmaya çalışıyorduk. Cezaevi idaresi de bu durumdan rahatsızlık duyuyor, adli mahkûmları bize karşı kışkırtıyordu. Bu durum bizi adli mahkûmlarla karşı karşıya getiriyordu. Cezaevi idaresi ve devlet bu durumu görerek, çok sonraları bütün cezaevlerinde adli mahkûmlarla siyasî mahkûmları birbirinden ayırdı. Komün yaşamı ise bütün cezaevi süreci ve bugünkü yaşamımda çok anlamlı bir deneyim ve bir hayat tarzı kazandırmıştır bana.

İZMİR, ŞİRİNYER

Toplu siyasî davadan dolayı, sıkıyönetim mahkemelerinde yargılanmak üzere Manisa Cezaevi'nden, İzmir Şirinyer Askerî Cezaevi'ne götürüldük. Şirinyer askerî cezaevine getirilişimiz 1980 Ağustos başlarıydı. Cezaevine girişimiz yeniden büyük işkencelerle gerçekleşti. İlk defa askerlerle karşılaştık. Sivil gardiyanlar yoktu. Kapı altında tek tek sorgulandıktan sonra, hepimiz çırılçıplak soyularak banyoya sokulduk. Banyo süresince

coplarla dövülüyorduk. Soğuk suyun ya da kaynar suyun altına zorla sokulduk. Koyun sürüleri gibi yerlere yatırılarak, saçlarımız zorla kesildi ve döve döve koğuşlara yerleştirildik.

Yeniden işkenceli günlerimiz başlamış oldu. Askerî cezaevine girdiğimde ismini ilk defa duyduğum birçok yeni örgütlenmeyle karşılaşmış olmak, siyasal olarak benim için önemliydi. Çünkü bulunduğum kasabada sadece İGD örgütlenmesi vardı, onun dışında hiçbir örgütü ve siyaseti tanıımıyordum.

Askerî cezaevinde bütün baskılara rağmen kaçmayı kafamıza koymuştuk. Bunun için olanakları değerlendirip, firar etmenin yollarını aramaya başladık. İlk iş olarak bir tünel kazmayı örgütledik. Bunun için dışarıdan gelecek malzemeye ihtiyacımız vardı. Onun için askerlerle iyi ilişkiler kurmaya çalıştık.

İdarenin belli zamanlarda rutin aramaları vardı. Bu aramalardan birinde, tünel girişimi belli bir aşamaya geldiği sırada, tünel dışardan fark edildi. Kepçeyle dışardan kazmaya başladılar. Kepçe belli bir bölgeyi kazdıktan sonra, içerdeki giriş deliğini aramaya başladılar. Bütün aramalarına rağmen giriş kapağını bulamadılar.

Albay giriş kapağını söylememizi istiyordu. Kimse söylemeyince aramalar bir hafta sürdü. Albay kovuşturma yapmayacağını, anlaşma yapıp olayı kapatacağını söylüyordu. Bunun üzerine tünele devam edemeyeceğimiz için anlaştık ve kapağın olduğu yeri söyledik. Ranzanın altında bir insan geçecek kadar genişlikte, 10 cm kalınlığındaki beton zemin kesilerek çıkarılmış bir kapaktı. Albay kapağı gördüğünde büyük bir şaşkınlık içindeydi. Bizden büyük keski makinelerini teslim etmemizi istiyordu. Nasıl kestiğimizi söylediğimizde şaşkınlığı daha da artmıştı. Beton keskiyle değil, dışarıdan rezistans getirip elektrik vererek kesmiştik. Önce elektrikle betonu yakıyor, daha sonra rezistansın yaktığı yere tuz ruhu döküyor ve yemek kaşığının tersiyle çizerek kesiyorduk betonu. Daha sonra kesilen yerleri dış macunu ile sigara küllerini karıştırıp yaptığımız harçla kapatıyor, böylece kapağı gizlemiş oluyorduk. Aşağıdan çıkan toprakları tuvaletlere döküyor, çeşmelerin hepsini açarak, toprakların eriyip, merkezi lağım sistemine akıp gitmesini sağlıyorduk.

Albay Hacı Mirza bunları duyunca büyük bir şaşkınlıkla yeni bir emir yayınlayarak, askerlerin bizimle görüşmesini tümünden yasakladı. Bizi de koğuşlarımızdan alıp, değişik koğuşlara dağıttılar. Herhangi bir soruşturma yapılmadı. O gün herhangi bir şiddet de uygulamadılar. Albay sözünde durmuştu. İlk firar maceramız böylece başarısızlıkla sonuçlanmış oldu. Ama daha sonrası için önemli tecrübeler edinmiştik.

12 Eylül 1980'e çıkan gece erkenden yatmıştık. Sabaha karşı kadınlar koğuşundaki yoldaşların bağırmasıyla uyandık. Radyoda marşlar çalıyordu. Birisi durmadan bildiri okuyordu. Böylece darbe yapıldığını öğrendik. O sabahtan sonra cezaevinde her şey birden değişti. Askerler koğuşlara gelerek, "artık her şey bitti, devrim falan kalmadı," diyerek, en azgın biçimde saldırılara başladılar. Koğuşlardan arkadaşları alıp, alt hücrelerde işkence uygulama, arkadaşları yeniden polise, karakollara götürme safhası başladı. Yepyeni bir süreç başlamış oldu. Tutsak edilmiş olmak yetmiyordu. Aynı zamanda teslim olmamız isteniyordu. Bunu açıkça söylüyorlardı. İleriki süreçlerde de bunu yaşadık.

İZMİR, BUCA

*Saydam ve ıslak ölüm
eğer boyunlarına geçirilen ilmikten
gökten bir fırtınayı koparır gibi
koparacaksa ciğerlerini
nefesimi onlara vereceğim*

Nihat Behram

Çok kısa süre sonra Buca Cezaevi'ne götürdüler. Burada da durum askeri cezaevinden farksızdı. İlk yaptıkları faşistlerle devrimcileri bir araya getirerek aynı koşullara toplayıp, "karıştır, barıştır!" uygulaması yapmaya çalıştılar. Biz devrimciler faşistlerle bir arada kalmayı kabul etmedik. Faşistler kabul etti. Faşistleri koşullardan çıkardığımızda en azından saldırılara maruz kaldık. Aynı süreçte bir de tek tip elbise giymemizi söylediler ve bizlere tek tip elbiseler verdiler. Biz elbiseleri yırtarak koridorlara attık. Daha sonra teker teker hücrelere alınarak, işkenceden geçirildik.

Hücreye alındığımda, alt hücrelerde Türkiye Komünist Emek Partisi (TKEP) davasından idam cezası almış üç arkadaşın bulunduğunu öğrendim. Hücrelerden bağırarak kendileriyle konuşuyorduk. İsimlerinin Seyit Konuk, Necati Vardar ve İbrahim Ethem Coşkun olduğunu öğrendim. Birbirimizi görmeden sohbet ediyorduk. Her akşam bana bir türkü söylüyorlar ve öyle yatıyorduk. " Akşam olur tepelerin ardından," diye başlayan bir türküyü.

Bir gece çok ani ve hiç beklemediğimiz bir hareketlenme oldu. İnfazlar gerçekleşmeye başlamıştı. Bir konuşmamızda, "eğer bizi götürürlerse; hücrelerin ön tarafında bulunan çocuk koğuşuna, oradan da kadınlar koğuşuna haber ver," demişlerdi. İdam cezaları mecliste onaylanmış, o gece infazlara başlamışlardı. 13 mart 1982 gecesiydi. Sloganlarla uyandım. Benim bulunduğum hücrenin çaprazındaki bir pencere infazların yapıldığı bahçeye bakıyordu. O gece ışıklandırılmış olan bahçede idam sehpası gözüküyordu. Hangisi olduğunu bilmiyorum, içlerinden biri " bizi götürüyorlar," diyerek bana seslendi. Bahçedeki idam sehpasını ve bana seslenişlerini bugün gibi hatırlıyorum.

Hemen bağırarak, çocuk koğuşuna haber verdim. Sonra 5-6 asker ve gardiyan yanıma gelerek bana susmamı söylediler. O andan itibaren bütün cezaevinin sloganlarla inlediğini hatırlıyorum. O gece sabaha kadar ve o gün akşama kadar cezaevi hiç susmadı. Darağacında Üç Fidan'ı okuduğumda Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın idamında hissettiklerimi, 13 mart gecesi bizzat kendim yaşıyordum. Yaşananlar ancak yaşandığında anlaşılıyor, tarif edilemez, yazıyla anlatılmaz bir duygu yükü içindeydim.

Ertesi gün, aşağıdaki hücrelerden gelen sesler artık yoktu. Konuştuklarımızı anımsamaya çalışıyordum. TKEP'ten söz ediyorlardı. Arkadaşlarından, liderlerinden, Teslim Töre'den söz ediyorlardı. Bense TKEP hakkında bilgim olmadığından, Teslim Töre'yi tanımadığımdan bahsetmişim onlara. Onları bilmiyor olmaktan büyük utanç ve derin acılar yaşadığımı

hatırlıyorum. Bu gün de onları büyük sessizliği yırtan çığlıklarıyla, başkaldıran sloganlarıyla tekrar tekrar hatırlıyorum.

Beş gün sonra beni hücreden alarak koğuşa verdiler. Koğuşlardaki arkadaşlar büyük acılar içindeydi. Derin bir sessizlik vardı. Tam bir fırtına öncesi sessizlik. Fırtına ha koptu ha kopacak! Sanki koğuşlara atom bombası atılmış gibiydi. Tarif edilmez bir acı, müthiş bir kin içindeydik.

Aynı dönemde darbeciler faşistlerden ve adli mahkûmlardan da idamlar gerçekleştiriyordu. Bunu da ayırım yapmıyoruz diye kamuoyuna sunuyorlardı. Bir gece faşistlerin idam edileceği duyuldu. İdam edilecek faşistler, benim kasabam Turgutlu' da dört fırın işçisini öldüren faşistlerdi. 5 Haziran 1983 gecesi idam cezalarını infaz etmeye başladıklarını haber aldık. Bütün koğuşlardan cuntaya karşı, faşizme karşı sloganlar atmaya başladık. İdareden askerler gardiyanlar gelerek bize müdahale etmeye başladılar. Susmamızı istiyorlardı. Bize " niye slogan atıyorsunuz, sağcılar infaz ediliyor, sizin sevinmeniz lazım, " diyorlardı. Biz susmayıp sabaha kadar slogan attık.

Ertesi sabah bütün koğuşlardan onar kişilik gruplar halinde cezaevi savcısına çıkarıldık. Savcı niye slogan attığımızı, hangi sloganları attığımızı sordu. Hakkımızda idareye karşı gelmekten ve darbeye karşı olmaktan dava açılıyordu. İfade sırası bana geldiğinde Turgutlu'da savcılık yapmış Yılmaz isminde bir savcıya ifade vermeye çıktım. Savcı, " bu sloganları sen de attın mı?" diye sordu. Ben de attığımı söyledim. " Niye atıyorsun, infaz edilenler sağcı, size ne ? Bu ifadeleri kabul edersen yargılanıp ceza alacaksın. Onun için slogan atmadığını söyle, ceza yeme!" diyerek, beni vazgeçirmeye çalışıyordu. Bense faşizmin her türlü zulüm uygulamalarına karşı olduğumu, infaz edilenlerin sağcı olmasının fark etmediğini, faşizmin tutsak ettiği insanları boğazladığını, devrimciler olarak bunu asla kabul etmeyeceğimizi, dostluğunda düşmanlığında mertçe olmasını istediğimi söyledim. Savcı, "Ankara' da Kenan Evren sizi duymuştur artık, sizi anlamak mümkün değil. Aptalsınız. Cezayı alın da görün gününüzü. At şuraya imzanı!" deyip gönderdi beni.

Bu soruşturmadan uzun süre bütün devrimciler olarak toplu şekilde sıkıyönetimde yargılandık. Belli bir süre daha Buca Cezaevi'nde kaldıktan sonra da Çanakkale Cezaevi'ne gönderildim.

ÇANAKKALE

Çanakkale Cezaevi'nin yeni bir sistemle yapıldığı söyleniyordu. Burası Amerikan hücre tipi cezaevleri örnek alınarak inşa edilmişti. Bu, burada daha sıkı bir yönetim altında olacağımız ve daha çok işkenceye maruz kalacağımız anlamına geliyordu. İlk girişte tek tip elbise dayatması ile karşılaştık. Tek tip elbise giymeyenleri önce karantinada tutup, daha sonra da hücrelere koydular. Tek tip elbise giymeyi kabul etmeyen arkadaşlarımla birlikte 20 gün yoğun işkenceye maruz kaldım.

Bu cezaevinde 3 kategoride mahpus vardı: 1- Tek tip elbiseyi giymeyenler, 2- Elbiseyi giyip koğuşta olan siyasiler, 3- Tarafsızlar, elbiseyi giyip siyasal etkinliği terk etmiş olanlar .

Uzun bir süre hücrede kaldım. Bu süre içerisinde koğuşlarda elbise giymiş ama siyasal etkinlik içinde olan arkadaşlarla irtibata geçip, elbiseleri çıkarıp atma konusunda anlaştık. Bu arkadaşlar elbiseleri atarak eyleme katıldılar. İdare,onları da koğuşlardan alıp hücelere koydu. Yanımızda ve üzerimizde ne kadar özel eşyamız varsa idare tarafından el konuldu. Üzerimizde bir kilot, kısa kollu bir atlet kaldı. Hücreler bir kişilikti. Bu hücrelerin her birine on kişiyi tıka basa doldurdular. Yattığımız yer, yataksız bir demir ranza idi. Önceleri ranzalara birer yatak verilmesi için mücadele ettik. Dokuz ay boyunca bu koşullarda hücrelerde tutulduk. Öyle yöntemler uyguluyorlardı ki; hücrelerin sularını kesiyorlardı, banyo yaptırmıyorlardı. Tuvalet, dışkı kokusundan durulmaz haldeydi. Su olmadığı için tuvaletlerimiz açıkta duruyordu. Bu durumu ortadan kaldırmak için iki-üç defa uzun süreli açlık grevleri yaptık. En sonunda bu durumu bir parça değiştirmeyi başardık. Sular akmaya başladı, eşofmanlarımızı aldık. Ama elbise giymediğimiz için; mahkemeye,doktora, havalandırmaya, görüşe çıkartılmıyorduk.

Bir gün yeniden uzun süreli açlık grevine başladık. Çünkü her gün işkence yapmak için bir bahane yaratıyorlardı. Bir gün saçlarımızı kesmek istiyorlardı, bir gün istiklal marşı söyletmek. Velhasıl işkence etmek için gerekçeleri boldu. Allah var mı yok mu, alevi misin değil misin gibi,bir yığın işkence gerekçeleri vardı. Bu baskılar üzerine başladığımız uzun süreli açlık grevi eylemimiz 26 gün devam etti. Açlık grevi süresince el arabalarının üzerine, köfteler, haşlama et yemekleri, tatlılar koyup hücrelerin önünde gezdiriyorlardı. Normal zamanda bulgur pilavı ve mercimekten oluşan yemek listesi, bizi açlık greviden caydırmak için zenginleştirilmişti.

İyice güçten düşmüştük. Hastaneye kaldırılmalar başladı. 11 şubatta başlayıp 13 şubatta sona eren büyük bir saldırı gerçekteştirdiler. Büyük bir direniş sergiledik. Koğuşlardan destekler geldi. Bağımsızlar koğuşundan bile eyleme katılanlar oldu. Eyleme katılan aşağı yukarı 900 kişiyi bulmuştu. Açlık grevinin 26. gününde, bu saldırıda yaralananlar, sakat kalanlar, öldü diye bırakılanlar oldu. Bu saldırıdan üç gün sonra bir arkadaşımız beyin kanamasından öldü. 13 şubat akşamı 26 kişi hariç diğer arkadaşlar elbiseleri giyerek sağ taraftaki hücelere ve koğuşlara gittiler. Ertesi gün bir saldırı daha gerçekteştirdi, geriye 14 kişi kaldı direnen.

Bu 14 kişi daha çok siyasî temsilci düzeyinde olan arkadaşlardı. Mevcut durumu yeniden değerlendirerek bir karara varmak gerekiyordu. 14 kişi olarak direnmeye, açlık grevine devam mı etmeliydik, yoksa yeniden bizden ayrılan arkadaşlarla birlikte mi olmalıydık? Kendi aramızdaki görüşmelerden sonra kararımız; yeniden arkadaşlarla birlikte olup, yeniden ayağa kalkmak oldu. Bu karar doğrultusunda idareyle diyalog kurmak için, Devrimci Yol davasından Coşkun Üsterci arkadaşı sözcü olarak belirledik.

Benim kişisel olarak yaklaşımım 14 kişi kalmış olsak da, eylemi sürdürelim temelindeydi. Bazı arkadaşlar da benimle aynı görüşteydi. Tartışma ve ikna süreci sonucunda, karara benim gibi düşünenler şerh koymasına karşın, çoğunlukla ortak elbise giyme ve diğer arkadaşların

yanına gitme kararı aldık. Şimdi, o zaman düşündüğümün çok da doğru olmadığını düşünüyorum.

Coşkun Üsterci, Celal Pedük, A. Rıza Öğüt, Nesip Uzun, Cafer Koparan, Muharrem Mezin, Selahattin Akdağ, Nezir Karakuş, Orhan Apak bu direnişten adı aklımda kalan arkadaşlarımdır. Sözcümüzün cezaevi savcılığı ile görüşmek için verdiği dilekçe bir türlü yanıt bulmadı. Daha sonra tekrar dilekçe yazdık. Üçüncü dilekçede savcı ve müdürler görüşmek üzere hücrelere geldiler. Ne istediğimizi sorduklarında, tek tip elbise giymeyi kabul ettiğimizi ve arkadaşlarımızın bulunduğu koğuşlara verilmemizi istediğimizi söyledik. Önce ellerinde elbise olmadığı söylediler. Daha sonra tekrar görüştük. Bayram geliyor, herkese dağıtacağız, o zaman size de veririz dediler. Bir hafta daha bekledik, gelen giden olmadı. Tekrar görüştüğümüzde, bu kez yine elbise yok dediler. Biz ısrar edince de ağızlarındaki baklayı çıkardılar. “Memleketin en akıllısı siz misiniz? Bakın keyfinize, size televizyon da vereceğiz, havalandırmaya da çıkaracağız, ama siz burada kalacaksınız,” dediler. Biz üstelediğimizde, “siz direndiniz, onları boş verin. Size istediklerinizi vereceğiz,” diyerek elbise vermeyeceklerini söylediler. Biz tekrar üstelediğimizde, “boşuna uğraşmayın. Sizi bu duruma getirene kadar dokuz ay uğraşmışız. Ne diye size elbiseyi verelim. Verelim de tekrar onları ayartın ve tekrar elbiseleri attırın, yok öyle şey,” dediler.

Bu durum uzun süre böyle devam ederken, biz de revire çıkarak orada görüştüğümüz arkadaşlarla yeniden görüşüp, tekrar elbiseleri atma eylemi örgütlemeye giriştik. Uzun uğraşlar sonucunda, müşahededeki arkadaşlar elbiseleri atma eylemine evet dediler. Koğuşlarda bulunan arkadaşlar da elbiseleri atmayı kabul ettiler.

Bu aşamada bir gece beni ve benimle beraber 35 arkadaşı hücrelerden aldılar, “başka cezaevine gidiyorsunuz,” diyerek bütün eşyalarımızı alıp hazır olmamızı bildirdiler. Nereye hangi cezaevine gidiyoruz diye sormamıza rağmen söylemediler. Kapı altına götürdüklerinde yolcu otobüslerini sıralamışlar bizleri arabalara bindirdiler. Olağanüstü bir durum vardı. Ellerimiz ikişerli birbirine kelepçeli, ayaklarımız prangalı, ayrıca herkesin ayağındaki prangalar orta zincire bağlı bir vaziyette otobüsler hareket etti.

On saatlik yolculuktan sonra biz nerede olduğumuzu tahmin etmeye çalışırken, ilk açıklamayı yaptılar. Gaziantep cezaevine götürüldüğümüz söylendi. Buranın hücre tipi yeni bir sistemde cezaevi olduğu, hücrelerin yeraltında olduğu, “köpeği bile koymuşlar orada on beş günde ölmüş,” propagandaları ile bizim doğru durmamızı, iyi davranılmasını istiyorsak kendilerine zorluk çıkarmamamızı, firara teşebbüs etmememizi söylüyorlardı. Bu bir yığın propaganda nedeniyle, nereye gittiğimizi öğrenip merakımızı gidermiş oldular.

Kapalı cezaevi arabalarından sonra ayaklarımız ve kollarımız prangalı olsa da, sivil otobüslerle yolculuk yapmak harikaydı. Özellikle Burdur gölünün kenarından geçerken, sulara kavuşmasına bir adam boyu kalmış güneşin ,bütün loş kırmızı ışıkları ile göle vurmuş hali unutulmaz bir andı. Zeki Güven arkadaşın sesiyle kendime geldim, “doğanın , güneşin güzelliğine bakın, ellerimiz, ayaklarımız kelepçeli olsa da, beynimize ve gözlerimize pranga vuramıyorlar. Oligarşi o kadar da güçlü değil,” diyerek hepimizi gülümsetti. Uzun bir

yolculuktan sonra, belli illerde cezaevleri ve askeri kışlalarda molalar vererek, Antep mahpusuna geldik.

ANTEP

Antep cezaevi, mimarisi bambaşka bir cezaevi. Girdikten iki yıl sonra ancak çözebildim. Üçer ve tek kişilik hücrelerden oluşan bir cezaevi idi. İçeriye alınırken, adet olduğu üzere işkence beklemiştik. Ancak öyle büyük saldırılar, hoş geldin partisi yapılmadı. Tek tek saldırılar oldu. Yine çıırılçılak soyularak, teker teker hücrelere alındık.

Hücrelerde beton bir yatma yeri ve masa niyetine musalla taşı gibi bir şey dışında hiçbir şey yoktu. Çanakkale hücrelerinden farklı olarak duvarlar fayanslı, kaloriferler petekli ve çeşmeler son modeldi. Ancak hiçbiri iş görmüyordu. Kalorifer yanmıyor, çeşme akıyor, yatma yerleri betondan ibaret, üzerinde yatak, yorgan yoktu. Havalandırma yok, yemekler hücrelere getiriliyor, alt mazgaldan itirilerek veriliyor, yemeği vereni bile göremiyorduk. Konuşmak yasak, ismini söylemek yasak , gardiyandan bir şey istediğinde, kapıyı tıklatarak, sadece hücre numaramızı söyleyebilirdik.

Bir süre sonra havalandırmaya çıkarmaya başladılar. Havalandırmaya tek tek ve iki asker eşliğinde çıkarıyorlardı. Beş dakika sonra arkada ve önde ikişer gardiyan , iki de asker eşliğinde içeri alıyorlardı. Sağa, sola bakma, sadece önüne bak, yürü ve voltanı at komutları ile bahçeye çıkabiliyorduk. İlk eylemimiz, beş dakikalık havalandırma süresine karşı oldu. Tepkimizi çeşitli biçimlerde ortaya koyduk.

Burada en önemli sorun bizi yalnızlaştırılmaları oldu. Diğer cezaevlerinde toplu bir yaşam vardı. Hücrelerde belli bir süre tutulur ya da Çanakkale’de olduğu gibi hücrelere kalabalık bir şekilde doldurulurduk. Uzun süre yalnız kalmazdık. Burada hem sürekli hücrelerde tek başına kalıyor, hem de havalandırmada kimseyi görmüyorduk. İlişki kurma ve haberleşme sorununu çözmemiz gerekiyordu. Bunun için mors alfabesi kullanmaya başladık. Su ve kalorifer boruları birbirine bağlı olduğundan, bulunduğumuz hücreden mors alfabesiyle haberleşmeyi öğrendik. Bir süre sonra idare kullandığımız mors alfabesini çözüyordu. Biz de hemen yeni şifrelerle yeni bir mors alfabesi oluşturuyorduk. Bu şifreleri idare tarafından kırılana kadar kullanıyorduk.

İkinci eylemimiz üzerimize örttüğümüz battaniyeler ve altımıza verilmesi gereken yataklar için başladı. Yatak ve battaniye eylemimiz uzun sürmedi. Yalnız verilen yatakların alt kısmı betondan yoğun nem alıyordu. O yüzden yatakların altına sunta konulması gerekiyordu. Sunta eylemimiz tam tamına bir yıl sürdü. Bir yıl sonra suntaları aldık. Tek tip elbise eylemi, havalandırma süresinin uzatılması, okumak istediğimiz kitapların verilmesi, hücre kapılarının açılması ve görüş hakkı üzerine yoğunlaşan mücadelemiz, her gün her saat olmak üzere tam dört yıl sürdü.

Hücrede bana yemek getiren personeli ayak seslerinden tanır olmuştum. Yemek zamanı geldiğinde, insan yemekten çok bir insan yüzü görme arzusu ile seviniyor. Ancak yemeği

getiren kişi üst mazgalı açmıyor, yemeği alt mazgaldan köpeğin önüne atar gibi iteleyip, bırakıp gidiyordu. Ben de öfkeleniyor, bazen de küfrettiğim oluyordu.

Bir gün, “mazgalı aç!” diye bağırdım. Yine açmadı. Yemeği alt mazgaldan verdi ama gitmedi. Mazgalın arkasında durduğunu hissettim.. Ben yine bağırarak mazgalı açmasını söyledim. Mazgal yavaşça açıldı. Elli elli beş yaşlarında biri. Sadece yüzünü, daha doğrusu iki çift göz gördüm. Göz göze geldik. Adamın gözlerinden yaşlar akıyor ve hiçbir şey söylemeden öylece bana bakıyordu. Bense mazgalı niye açmadığını, yemeğe dair bir şeyler söyleyeceğimi, bu yapılanları insani bulmadığımı söyledim. Yavaş ve titreyen bir sesle, “ sizi anlıyorum, ama yapabileceğim bir şey yok. Kusura bakma, ” diyerek mazgalı yavaşça kapatıp gitti. Ben ise bir yandan öfke, bir yandan sevinç içinde derin düşünçelere dalarak, karmaşık duygular yumağıyla dolu halde kalakaldım.

Cezaevinden çıktıktan sonra mazgaldan bana bakan amca ile 1996 yılında Tarsus ilçesinde karşılaştık. Daha doğrusu kendisini ziyaret ettim. Üniversitede okuyan ve devrimci olan bir yoldaşla sohbet esnasında, Gaziantep’ten söz ettiğimde, dedesinin o dönem Antep cezaevinde çalıştığını, hücreme yemek getiren şahsın dedesi olabileceğini söyledi. Tarsus’a arkadaşın dedesini ziyarete gittim. Karşılaşmamız müthiştı. Karşılıklı karmakarışık duygular içinde, oturup ağladığımız da oldu, güldüğümüz de. Rakı içtik, o günleri yad ettik.

Dört yıllık yoğun mücadele sonucunda hücre kapıları açıldı.Yeniden koğuş sistemine dönüldü. Hücreler hem tek kişilik, hem üç kişilik komşu odalara dönüştü. Havalandırma, spor ve değişik etkinlikleri akşama kadar ve kapılar açılarak yapar olduk. İsteddiğimiz kitaplar verildi.

Antep mahpusunda bu hakları elde etmemiz hiç kolay olmadı. Çok çetin mücadele günlerimiz oldu. Havalandırmaya sadece 15 dakika çıkarıldığımız dönemdeydi. Havalandırmadan hücreye götürülüyorum. Baktım salona televizyon kurmuşlar. Üstelik televizyon renkli. Ben renkli televizyonu ilk defa görüyorum. Televizyonda basket maçı var. Havalandırma dönüşü hücreye girmeyip televizyonun karşısına oturdum. Beni götüren gardiyanlarda bir panik “kalk hücrene git,” dediler. “Kalkmayacağım. İlk defa renkli TV izliyorum. Biraz izleyeyim,” dedim. “Olmaz !” dediler. Benden sonra hücrelerinden çıkıp havalandırmaya gidecek arkadaşa şikâyette bulunuyorlar, “bak hücremine girmiyor, senin havalandırma saatini kullanıyor, ” diyorlar. Amaçları bizi karşı karşıya getirmek. Arkadaş da “o TV izlesin, beni de havalandırmaya çıkarın, iki işi birden halletmiş olursunuz, ” diye cevap verince, tekrar bana dönüp hücreye girmemi söylediler.

Ben kesinlikle girmeyeceğimi söyleyince, ikinci müdüre şikâyette bulunmuşlar. Müdür yanıma geldi, niye içeriye girmedeğimi, gardiyanlara niye karşı geldiğimi sorunca, ben de sadece 15-20 dk TV izlemek istediğimi, renkli TV’ yi ilk defa gördüğümü, ona da anlatmaya çalıştım. “Siz burada televizyon izleyeceksiniz, biz başımızı bile çevirmeden yanınızdan geçip hücreye gideceğiz. Yok böyle bir şey. Sizi protesto için bu televizyonu izleyeceğim, beni ancak zorla hücreye sokabilirsiniz,” deyince benimle pazarlık etmeye başladı. “15 dakika izledikten sonra girecek misin?” diye sorunca, ben de “evet 15 dk izleyip sonra hücreye

gireceğim,” dedim. Bunun üzerine müdür gardiyanlara emir vererek, “bunu bırakın, 15 dakika TV izlesin,” dedi. Diğer arkadaşım havalandırma saati bitene kadar televizyon izledim. Bu olaydan sonra 15’ er dakika renkli televizyon izlemek hakkını elde etmiş olduk.

Bir gün havalandırmadayım. Arkamda askerler,önümde gardiyanlar volta atmaktayım. Malatya cezaevinden devrimcileri getirmişler. Aralarında bizim davadan arkadaşların da olduğunu öğrendim. Havalandırmaya çıkar çıkmaz, bizim arkadaşın olduğu hücre penceresinin altına koştum. Pencere diyorum, ama hiç bir şey gözüküyor. Pencere camının üzerine saç bir kapak kaynaklamışlar, üzerine de küçük delikler açmışlar. İçerdeki dışarıyı görüyorsa da, dışarıdaki içeriği göremiyor. Ama seslerimiz duyuluyor. Ben pencerenin altında arkadaşım ile konuşuyorum. Asker müdahale ediyor. Ben onu duymuyor gibi davranarak, konuşmaya devam ediyordum.

Bana müdahale edip uzaklaştıramayınca, şikâyet için ikinci müdüre gitmişler. Müdür elleri arkada yanıma geldi. Bana, “ niye askerleri dinlemiyorsun, yasak olduğunu bilmiyor musun?” diye çıkıştı. Derhal pencereyi terk etmemi söyledi. Ben de terk etmeyeceğimi söyledim. Konuşmaya devam ederek, niye terk etmediğimi anlatmaya çalıştım. “Benim yerimde siz olsanız, zor koşullar altında olan arkadaşımızın halini sormaz mısınız? Birileri engel olsa, siz sırtınızı döner, arkadaşınıza bir hoş geldin veya merhaba demez misiniz?” gibi karşı sorularla direnip, pencerenin önünden asla gitmeyeceğimi ve konuşmaya devam edeceğimi söyledim. Bunun üzerine müdür çekip gitti. Bundan sonra da pencerelerden konuşmaya başladık. Daha sonraki süreçte ise pencerelerdeki o kaynaklı saçları da söktürdük.

Bu dönemde itirafçılık yarasını kabul etmemiz için yoğun baskılar uygulanıyordu. Dilekçe verip, bu yasadan yararlanmak isteyenleri hemen salıyoruz propagandası işleniyor, cezaevinde merkezi yayından sürekli bu anlamda anonslar yapıyordu.

Bir açık görüşme günü babamla konuşurken, babam “yeni bir yasa çıkmış, dilekçe verenler bundan yararlanıyor ve salıveriliyormuş. Sende dilekçe ver, yeter artık. İdareye iyi davran. Çık artık, ” diyerek bana öğütler vermeye başladı. Ben “nereden duydun bu yasaı?” diye sordum. Babam, “ziyarete girişte, bütün aileleri toplayan savcı, müdür, imam, müftü, sosyolog ve bir binbaşı sırayla bu yasadan bahsettiler ve sizleri ikna etmemiz konusunda tembihte bulundular. Çocuklarınıza söyleyin bu kadar hasretlik yeter, dilekçe versinler. Dilekçede artık bu işlerle uğraşmıyoruz diye yazsınlar yeterli. Yasadan yararlandırıp salalım, “ diyorlar dedi. Babama, “dışarıda beni eve almış, ekmek vermiş veya merhaba demiş kim varsa isimlerini verin, ayrıca yaptıklarınızdan pişman olduğunuzu ve bir daha siyasetle uğraşmayacağınızı yazıp imzalayın, dosyanızı kapatalım diyorlar. Ben dışarıya çıkmak için dostluk yaptığım, merhaba dediğim bir arkadaşımın bile adını versem ve bunlar dosya kapatmak adına işkence görse ve ben salınsam; dışarıya çıktığımda hangi yüzle bu insanların yüzüne bakarım. Onlar dosya kapatacaklar diye, ben dışarıya çıkacağım diye, ne diye insanlara eziyet çektireyim. Oğlunun yaptıklarından pişman olup, dışarıya çıkmak için bunca yıl sonra isim vermiş, namussuz herifin teki olarak anılmasını mı istersin, yoksa onuruyla

hapishanede yatmasını mı?” dedim. Babam hiddetlenerek, “ siktirsinler ordan. Hayır istemem. Bize böyle söylemiyorlar. Sanki normal salıverme yasası varmış gibi anlatıyorlar. Bunların içinde bir de imam var . Salıverme yasası var, ama sizin çocuklar istemiyor, onlara akıl verin diyorlar bize. Burada akıl lazım ama kime lazım. Boş ver oğlum boş ver, kapatalım bu bahsi, ” diyerek bitirdi sözlerini.

TEKRAR MANİSA

1991 yılının Nisan ayında Antep cezaevinden Manisa Cezaevi’ne geldim; 12 yıl sonra tekrar Manisa’ ya geldim, fakat cezaevi yerinde yoktu. Yeni yerinde, yeni bir cezaevi olarak karşıladı bizi. 1991 yılının Ağustos ayında da şartlı tahliye ile salıverildim.

Cezaevinden çıktığım anın duygularını anlatmak pek mümkün değil. Bunca mahpusluk, bunca eziyet ve işkence, şairin dediği gibi biraz daha ustalaştırmıştı beni taşı kırmakta. O ustalığın harcında, omuz başlarımda kaybettiğim yol arkadaşlarımla, sakat bırakılanların acıları ve anıları vardı.

Cezaevinin kapısına geldiğimde beni dışarıda bekleyenler vardı. Onlara kavuşmak, özgürlüğüme olduğu kadar, adeta devrimci mücadeleye de yeniden kavuşmaktı. Benimle çıkan bir arkadaşım, “dışarıya çıkıyoruz işte, şimdi ne yapmayı düşünüyorsun?” dedi. Mücadeleye devam edeceğimi söyledim. Sonra birbirimize sarılıp cezaevinden çıktık. O şimdi nerede ve ne yapıyor bilmiyorum, ama ben söylediğim gibi devrimci mücadelem devam ediyorum.

Son olarak, beni sosyalizmle buluşturan insanlara büyük insanlığın mücadelesi adına, sonsuz şükranlarımı sunmak istiyorum. Bir kelebek kadar ömrüm olsa bile, son saniyesine kadar örgütlü yaşamayı yeğlerim. Gerçek Marksizm, Gelecek Komünizmdir!

HAYRİ BÖKÜ

Nüfus Cüzdanı Kopyası

Nüfus Cüzdanında eksik olan bölüm

11 yıl 8 ay hapse mahkûm oldu

4 yıl 6 ay hapis yattı

RESİMLER

ÇOCUK HAYRİ

Manisa ili Turgutlu ilçesinde, 1953 yılında doğdum. Babam öğretmen, annem ev hanımıydı. Babamın babası Turgutlu'nun ilk maarif müdürü. Dedeme kadar maarif müdürleri hep alaylılardan, din adamlarından seçilmiş. Dedem, Turgutlu'nun ilk okullu maarif müdürüymüş. Babamın aile adı Alimoğulları. Dedem, soyadı kanunuyla Bökü soyadını alıyor. Bökü Uygurca'dan geliyor. Bilgin, alim anlamında Alimoğulları'na uygun düştüğü için seçiliyor dedem tarafından.

Çocukluğum çok ilginç ve renkliydi. O dönemde Turgutlu'da Yahudiler vardı, Yahudi mahallesi vardı. Biz Yahudilerle beraber yaşadık. Yahudi bir arkadaşım vardı, Alberto. Alberto'yu hâlâ hatırlıyorum. Kart sesli bir çocuktü. Annelerini de hatırlıyorum, çok sevimli bir anneleri vardı. Biz onlarla Yahudi-Müslüman ayrımı olmadan, bunu hiç aklımızın köşesinden bile geçirmeden, kardeşçe yaşadık. Turgutlu'da Yahudilerin ibadet yaptığı bir havra vardı, sinagog vardı. Her cumartesi günü ibadet yaparlardı. O gün ateş yakmazlardı. Tertemiz giyinirlerdi. Hiç kimse onlara farklı gözle bakmazdı.

İlkokula Namık Kemal İlkokulu'nda başladım, daha sonra Cumhuriyet Okulu'na geçtim. İlkokul öğretmenim Macide Samur'du. Macide öğretmenimiz başağrılarından muzdaripti. Bazen sınıfta başını tutarak ağlardı. O ağlarken biz de ağlardık, onun ağlaması bittiği zaman biz de gülmeye başladık. Bende ilk doğruluk, hak kavramlarını yaratan bir öğretmenimdi.

Çocukluğumda bende iz bırakan bazı olaylar var. Öğretmen ailesinden geliyorum. Üç kardeşiz, yaşam standardımızın belli bir düşüklüğü var. Parasızlığı hatırlıyorum, yoksulluğu hatırlıyorum. Babamın eski pantolonlarının bana oldurulduğunu, benden sonra da kardeşime kısa pantolon yapıldığını hatırlıyorum. O zaman bize verilen harçlık yirmi beş kuruştü.

Şambalici Saniko vardı. Harçlığımızı aldıığımızda soluğu onun yanında alırdık. Benim hayalim büyük bir parça şambali yemektü. Çocukluğum boyunca hiç büyük bir parça şambali almaya yetmedi harçlığım. Saniko' nun eline bakardım, genişçe bir bıçağı vardı şambaliyi

kesen. Yirmi beş kuruşu verir, Saniko' nun hareketlerini takip ederdim. Saniko tam yirmi beş kuruşluk keserdi hep. Ben gözümle keseceği parçayı arttırmayı çalışırdım. Ama o şambaliyi tam yirmi beş kuruşluk keserdi, ama o kadarı beni doyurmazdı. Yani çocukluğum şambaliye doyamadan geçti.

Çocukluğumda doyamadığım başka bir şey de coca coladır. Coca cola genelde ufak bir şişede alınır, bir bardakla içilebilirdi. Bir bardak içildiğinde de felaket bir hararet hisseder, doya doya içme özlemi duyardım. Daha ileriki yaşlarda, ilk gençliğimde, bu özlemlerle, iki buçuk litrelik bir kola aldım. Kimsenin olmadığı bir yere saklandım. Kolanın bende yıllarca yarattığı tahribatı, özlemi gidermek için, “doya doya, kusuncaya dek içerek bitireceğim hepsini,” dedim. Birinci bardağı o eski çocukluğumun tadıyla içtim, sonra ikinciyi, üçüncüyü, dördüncüyü içtim. Beşinci veya altıncıda tılandım. “Daha da içeceğim, söndüreceğim bu özlemi,” dedim. Çocuklukta yaşadığım bu ezgi, doyumsuzluk ve yoksulluğun, benim devrimci olmamda bir altyapı oluşturduğuna inanıyorum.

LİSE YILLARI VE DEVRİMCİ YÖNELİŞ

Lise yılları. 12 Mart'tan çıkış yılları. Koyu bir gericilik dönemi. Daha sonraki süreçte MHP olarak adlandırılan faşist örgütlenme hızlı büyümeye başladı. Bu faşist örgütlenme, devrimci hareket karşısında çok açık bir şekilde devlet destekli olarak büyütüldü. Kasabada belediyenin şu anda ekmek fabrikası olan bir elektrik trafosu vardı, oraya boksörler getirdiler. Yaklaşık yüze yakın genci orada boks eğitiminden geçirmeye başladılar. İyi bir kavgacı grup yarattılar. Turgutlu'da büyük bir terör estirmeye başladılar. Bu terörü aynı zamanda lisede de sürdürmeye başladılar. Biz de o zamanlar üç dört kişilik bir grubuz. O terör dalgasına karşı biz de kendimizi korumak, varlığımızı sürdürebilmek için hazırlık yapmaya çalışıyoruz. Evlerde kum torbalarımız var, kum torbasında saatlerce boks çalışıyoruz, onlara karşı direnmeye çalışıyoruz. Halde çalışırken Erzurumlu bir boksör arkadaşla tanışmıştık. O boks taktiklerini gösteriyor, bir kum torbası yapmıştı bize, evimizde onun çalışmalarını yapıyoruz. Biz de onlara karşı fizikî bir güç haline gelmeye çalışıyoruz.

Biz küçük bir grup olarak birlikte davranmaya başladık, dört beş kişilik bir arkadaş grubuyduk. İzmir'de eski sol kitapların satıldığını öğrendik. Nurettin'le beraber İzmir'i filan bilmediğimiz halde o kitapçının adresini aldık, aramızda para toplayıp hemen İzmir'e gittik. Nurettin Gürateş, öğretmen çocuğu olmanın verdiği ayrıcalıkla, içimizde okumaya en meraklı arkadaşımızdı. Paramız yettiği kadar Sol Yayınları'nın kitaplarından aldık. Kitapçı, “bunlar yasak kitaplar,” diyerek başka kitaplar da gösterdi, biz o heyecanla onları da aldık. Bu heyecanla kasabaya dönüyoruz, artık bir örgüt oluyoruz. Nurettin,” gel sandviç yiyelim,” dedi. Ben o güne kadar hiç sandviç yememiştim. O zamana dek sandviç ekmeği, sucuk ve salçanın oluşturduğu lezzeti bilmiyordum. Nurettin'le beraber orada ilk defa yedim. Bir yandan yasak kitap bulundurmanın korkusu, bir yandan da o sandviğin lezzetiyle beraber bir heyecan karmaşası yaşadım.

O heyecan içinde Turgutlu'ya geldik, beş altı arkadaş bir evde toplandık. Artık aramızda bir birliktelik oluşmaya başlamıştı. O kitapların hiçbirini okumadık. Yani *Emperyalizm* kitabını

aldık, hiç okumadan orada durdu. Lenin'in *Bir Adım İleri İki Adım Geri* kitabını aldık o da durdu orada. Bizlerde o kitapları okuyacak, yorumlayacak bilinç yok ama onları alacak istek ve yüreklilik vardı. Böylece bir ekip olduk fakat bu ekip bir yandan faşistlerin de dikkatini çekiyor, hedeflerini oluşturuyordu.

* * *

Bizim devrimci yönelişimizde öğretmenlerimizin etkisi büyüktü. Fikri Çalışkan'ın ve Dincel Peker'in adlarını anmak gerekir. O öğretmenlerimiz okumamız için genellikle toplumsal romanlar öneriyorlardı ve bir de Nazım Hikmet'i.

Bu arada faşistlerle ilk kavgamızı yaşadık. Okul koridorunda faşistlerin lideri ile karşı karşıya geldik. Onunla ilk önce ben dövüştüm, merdivenlerde. Kavgadan sonra zil çaldı, sınıfa girdik. Dersten çıktığımızda sınıf kapısının önünün onbeş yirmi faşistle çevrildiğini gördük. Kavga yeniden başladı, merdivenlerde devam etti. Bahçeye çıktık. Okulun bahçesinde, aşağı yukarı iki dönümlük bir alanda Nurettin Gürateş, Kazım, ben, Sedat, Ali, beş kişi okul bahçesinde yürürken karşıdan faşistlerden Abdullah Baysak yanında biri daha bizi ortadan böldü. Böldü ve yürüdü gitti. Hemen karar verdik, şu anda dönüp kavga etmezsek bu mücadele kırılır. Dayak da yesek kıran kırana dövüşmek lazım, kavga ya burada büyür ya kırılır kararını verdik. Döndük kavgaya girdik ve beş kişilik bizim grup tahminen yirmi beş kişilik faşist grupla kıran kırana dövüştük. Hepimiz darbeler aldık ve faşistlerle kavga böyle başladı. Arkasından kavga yayılmaya başladı. Evlere ikişerli üçerli gitmeye başladık. Karşılaştığımız her yerde faşistlerle kavga vardı. Bizim gücümüz çok az olduğu için saçımdaki ilk beyazlıklar o zaman başladı. Yani 17 yaşında. Daha sonraki yaşamıma yön veren kırılma anlarından biriydi.

O yaşta bir yanda faşist saldırılarla, bir yanda da aile baskısı ile baş etmek güçtü. Büyük bir basınçla karşı karşıyaydık. Bu dönemde birlikte olduğum yiğit arkadaşımı, Nurettin Gürateş' i saygıyla anıyorum. Devrimci mücadelemiz daha sonra farklı bir alanlarda sürdü. Nurettin, *Devrimci Kurtuluş'* a katıldı. Adana'da devrimci bir eylemde vuruldu ve işkencede öldü.

Aramızda 550 lira topladık. Nurettin ile ikimiz, mezarlığın oradan bir silah satın aldık. Bende o zamanlar uzun bir palto vardı, gri bir palto. Parayı verdik, silahı cebime koydum. Silahı nasıl taşıyacağımızı da bilmiyoruz. Silah öyle ağır ki, omzum o yana düştü. Nurettin de öbür yandan asılıp dengelemeye çalışıyor. Dengeleyerek geldik. Bizde silah almanın bir heyecanı, bir güveni, bir rahatlığı oldu. Altı kör mermisi olan bir Lagan silahımız vardı ama silahı saklayacak yer bulamıyorduk. Onu saklamak için büyük çabalar sarf ettik. Sonra da o silahı saklayamadığımız, koruyamadığımız için geri verdik. Silahlanmanın hiç de görüldüğü gibi kolay olmadığını yaşayarak öğrendik.

* * *

Lise bitiminde, grup olarak Üniversiteyi Diyarbakır'da okumaya karar verdik. Amacımız Diyarbakır'dan Filistin'e gitmekti. Kafamızda Filistin'e gitmek var. Filistin'e gitme isteğimizin altında da, Filistinli gerillaların mücadelesine saygının yanı sıra, Filistin'de

devrimcilerin yetiştiriliyor olması var. Denizler orada yetişti. Biz de oralara gidip Denizler gibi yetişeceğiz. Hepimiz tercihlerimizi Diyarbakır okullarına yaptık. Nurettin Gürateş Diyarbakır'ı kazandı, Necati Diyarbakır'ı kazandı. Ben Diyarbakır'da İngilizce'den beşinci yedek oldum. Ve sıram gelmeyince kasabaya döndüm, onlar Diyarbakır'da kaldı.

Ön kayıtlar sırasında Diyarbakır' da bir evde bir hafta on gün beraber kaldık. Bağlar semtinde, bekâr hayatımız oldu. Ben patlıcanın bekârların düşmanı, patlıcan kızartmasının bekâr düşmanı bir yemek olduğunu orada öğrendim. Onun kadar yağ emen bir sebze yok. Yağa verecek o kadar paramız da yok. Derhal patlıcan kızartmaya son verdik. Patlıcan yerine patates, biber kızartmaya başladık.

Diyarbakır'dan döndük. O yaz Nurettin'lerle Serpiltepe'de, bir şeyler yapmamız gerekir diye düşünüyoruz. O zaman şimdiki gibi örgütsel deneyimler, önümüzde örnekler de yok. Cumhuriyet Halk Partisi'ni ele geçirmeye karar verdik. Fikir çok cazip geldi, Cumhuriyet Halk Partisi' ni ele geçireceğiz. Bugün düşünülürse olacak bir şey değil. Ama Cumhuriyet Halk Partisi' ni ele geçirmek için yola çıktık. Bayağı kararlıyız. Cumhuriyet Halk Partisi'ni ele geçireceğiz, ama ele geçirincede ne yapacağız, bilen yok.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin eski bir kahvesi var, heyecanla içeri girdik. Nurettin vardı, bir iki arkadaş daha vardı. O okumadığımız Marksist Leninist kitaplar duruyor bizde, onların heyecanı da duruyor, baktıkça moral veriyor ama hiç okumuyoruz. Yalnızca önsözünü okuyoruz. Ama kendimizi güçlü hissettiriyor bize o kitaplar. O güçle girdik içeriye.

O sırada Cumhuriyet Halk Partisi'nin arka tarafındaki bir odada yönetim kurulu var. Yönetim kurulunun başında Zeki Karagözlü var, daha sonra milletvekili oldu. Yanında da dilsiz Ethem var. Dilsiz Ethem beğendiği şeyleri el hareketleri ile onaylıyor. Onun hareketleri hoşumuza gidiyor. Zeki Karagözlü "Buyurun," dedi, biz oturduk, bayağı ciddi bir şekilde, yaşımız 17 - 18." Biz Cumhuriyet Halk Partisi'nde çalışmak istiyoruz," dedik. "Çok memnun oldum," dedi, "onurlandırdınız buyurun oturun," dedi. Onun hareketleri bizi etkiliyor. "Biz köylere gideriz, çalışırız, yardımcı oluruz," dedik."Teşekkür ederim," dedi. Çaylar geldi. Dilsiz bağırıyor, çaylar geliyor biz çayları içiyoruz.

Sonra başkan konuşmaya başladı. "Bizim sizin gibi gençlere ihtiyacımız var, çok memnun olduk, bizi sevindirdiniz," dedi. "Bayramlarda çelengimizi önde, emin adımlarla götürün sizin gibi gençlere ihtiyacımız var. Bizim çelengimizi en önde götürür, Atatürk heykelinin önüne koyarsınız," dedi. "Bu görev sizin, seviniriz," dedi. Biz Nurettin'le birbirimize bakıyoruz, "tabii olur," dedik.

Arkasından eliyle karşıda duran bir dolabı işaret etti. "Bakın gençler, gözlerim yaşıyor, o eski günlerim geldi aklıma," dedi. "O dolabı açarız, Cumhuriyet Halk Partisi'nin bandosunun elbiseleri, saksofonlar, ziller, davullar hepsi orada duruyor, onlardan sizinle yeni bir bando takımı kurarız ve bayramlarda yürürsünüz," dedi. Baktık olacak gibi değil, bir çay içtik kalktık.

Tekrar bir araya geldiğimizde birbirimize rol yakıştırıyoruz: "Nurettin sen saksofonu iyi çalarsın, diğerine sen zili iyi çalarsın. Sen davulu iyi çalarsın," gibi espriler türedi aramızda.

Örgütsel deneyiminin olmaması, önünde örneklerin, bir modelin olmaması, bir yönlendiricinin olmaması böyle komik durumlara düşmemize yol açıyordu.

* * *

Daha sonraki yıllarda Türkiye'deki devrimci hareketlerin yansımaları Turgutlu'da da görülmeye başladı. Farklı siyasetlere yönelmeye başladık. Ama pratikte birlikteliğimiz devam ediyordu. 1974'te hep birlikte *Devrimci Halk Kültür Derneği*'ni kurduk. Dernekte yönetici olarak görev aldım. Orada mücadeleyi sürdürdük. Dernek 300- 400 kişiyi toparladı. Turgutlu'da büyük bir güç olduk. Faşistlere karşı üstünlük sağladık.

Bundan sonraki süreçte artık siyasi hareketler ve ayrı örgütlenmeler öne çıkmaya başladı. Her birimiz değişik örgütlenmeler içinde devrimci mücadelemizi sürdürdük. Ama hiçbir zaman birbirimize saygımız, bağlılığımız eksilmedi. Bu saygı ve bağlılık, daha sonraki süreçlerde Turgutlu'daki devrimci grupların dayanışmasına temel teşkil etti. Benim "*Kasabalılık Ruhu*" diye adlandırdığım direnişçi, savaşçı, dayanışmacı geleneğin temelleri bu yıllarda oluştu. Öyle sağlam bir temel ki; bu saygı ve bağlılık otuz beş yıl sonra da devam ediyor.

ÖRGÜTLÜ DİRENİŞ

Biz kasabalı gençlerin el yordamıyla, 68 hareketinin etkisi altında geliştirmeye çalıştığımız devrimci hareket, 74 affi ile cezaevinden çıkan belli kesimlerle bağlar kurulması, daha doğrusu onların bizlere ulaşması sonucu bir üst evreye ulaştı. Nurettin Gürateş ve birçok arkadaş *THKP-C, Devrimci Kurtuluş* grubuna katıldı. Ben *Türkiye Sosyalist İşçi Partisi*'ne (*TSİP*)'e katıldım. *TSİP* içinde yine *THKP-C* geleneğinden gelen kişilerle birlikteydim. Bu birliktelik daha sonra parti içi ayrışım ile *Öncü Hareketi* olarak devam etti. Bu süreçte Turgutlu'da ağırlıklı olarak iki siyasi akım kitleselleşmiş olarak faaliyet gösterdi. Bunların bir tanesi biraz önce anlattığım gibi *TSİP, Öncü Hareketi, TKP ve İşçinin Sesi* olarak devam eden, benim de içinde bulunduğum hareket, diğeri de *Kasabalılar* grubu olarak adlandırılan, *THKP-C, Devrimci Kurtuluş* hareketi. Ancak Türkiye'nin değişik yerlerinde yaşanan siyasi hareketlerin birbirine tahammülsüzlüğü Turgutlu'da yoktu. Birbirimize karşı en ufak bir kötü söylemde bile bulunmayan, hiçbir şekilde kavga etmeyen, birbirine karşı fizikî şiddet kullanmayan örnek bir devrimci süreç yaşadık.

* * *

TSİP ilçe örgütünde görev aldım. Benim dışımda iki işçi arkadaş, iki de köylü arkadaştan oluşan beş kişilik yönetim kurulu oluşturduk. Yönetim kurulunda hatırladığım, Sami, Ramazan, ben ve bir de Ağuş Kısmetli vardı.

TSİP içinde daha sonra *Öncü Hareketi* olarak anılacak devrimci kanatla birlikte çalıştım. Benim örgütsel yaşamımda çok şey öğrendiğim, ayakları yere basan, kitle ile buluşmanın yollarını, kanallarını bilen, özveri

yüklü bir örgütlenmeydi. Benim için iyi bir okul oldu. 1976 da *Öncü Hareketi*'nin *TKP*' ye katılma kararı alması ile *TKP*' li yaşamım başlamış oldu.

TKP' de çalışma alanım *Ege Köy-Der* idi. Ege Bölgesinde partinin köylü örgütlenmesi bu örgütlenme ile yapılıyordu.. Genellikle Manisa, Turgutlu ve Kemalpaşa'da köylü örgütlenmesinde görevler aldım. Partili olarak yurdun değişik yerlerine, Diyarbakır Lice'ye kadar gittiğim de oldu.

TKP' ye katılımımız teorik, ideolojik bir katılım değildi. Pratik olarak bizi kendine çekmiş bir örgütlenmesi de yoktu. *TKP* İzmir ve Ege bölgesinde *Öncü Hareketi*'nin, *Genç Sosyalistler Birliği (GSB)*' nin katılımı ile vücut bulmuştu. *TKP*' nin birçok teorik yaklaşımından adını koyamamak, fazla dillendirmesek de rahatsız olduğumuz açıktı. Bunun en belirgin örneği, biz Turgutlu gibi çatışmaların çok yoğun olduğu bir yerde, her an kendimizi korumamız ve yüz yüze çatışmada bulunmamız gereken bir yerdeydik. Ama partinin bu konularda bir politikası, bir örgütlenme anlayışı yoktu.

Daha sonra *TKP* içinde ayrışma süreci yaşandı. *İşçinin Sesi* bizi işin teorik yönlerinden ziyade devrimci söylemi ile etkiledi. *İşçinin Sesi* dergisini okudukça, oradaki devrimci söylem ile bizde zaten bir damar olarak var olan devrimci yönümüz üst üste çaktı.

İşçinin Sesi'nin görüşleri bizde teorik yönünden ziyade devrimci yönüyle yanıt buldu. Savunma komiteleri, can güvenlikleri meselesi, *İşçinin Sesi*'nde yer almamızda öncelikli konuları oluşturdu. Daha sonra teorik sorunları yakalamaya çalıştık. Sovyetler Birliği'ne bakış, devrimci durumla, Kürt sorunuyla ilgili yaklaşımlar ve buna benzer bir sürü teorik açıklamalar, devrimci etkilenmeyle birleşince *İşçinin Sesi* 'nde benliğimizi bulduk.

Ayrışma süreci sancılı bir süreç oldu. Bugün de belli anlamda hassasiyetini koruyor olması nedeniyle, yaşanmaması gereken bu acıları deşmek, bu konuda konuşmak istemiyorum.

BOLŞEVİK HAYRİ

İlk devrimcilik dönemlerimizde kafamızda belli hayaller var. Bazı şeyleri çok farklı değerlendiriyor veya olmasını istediğimiz, kafamızda düşündüğümüz gibi yorumluyoruz. Biz de yaşanan belli süreçlerden sonra, giderek *Türkiye Komünist Partisine (TKP'ye)* doğru meyletmeye başladık. *TKP* özlemi, Sovyetler Birliği özleminden geliyor. Bu sırada ben *Türkiye Sosyalist İşçi Partisi (TSİP)* İlçe Sekreteri olarak görev yapıyorum. TSİP, işçi sınıfının öncülüğünü öne çıkaran, utangaç da olsa Sovyetler Birliğini savunan bir parti.

Rus romanlarından, *Ana*, *Ve Çeliğe Su Verildi*, *Durgun Akardı Don* romanlarındaki karakterlerden kaynaklanan, bir Bolşevik devrimci tipi var kafamda. Çocukluğumda özlemim hep *Ana* romanının kahramanı Pavel gibi olmaktı. Pavel beni çok etkiliyor, "Pavel böyle mi yürürdü," diyordum yürürken. "Pavel böyle yürümezdi biraz yürüyüşünü değiştir. Konuşurken Pavel gibi konuş." Pavel ve Bolşevik devrimciler örnek insanlarımdı. Devrim uğruna her şeyini feda eden, sevgilisinden bile vazgeçen, sert, kararlı ve sözü dinlenen bir lider tipi idi Pavel. Kafamdaki, hayallerimdeki devrimi Rus devrimcileriyle Bolşeviklerle yaşıyordum.

Bir gün, "kasabaya Zonguldaklı birisi geldi," dediler. O zamanki söylentilere göre Zonguldak, *TKP* 'nin örgütlendiği yer. "Zonguldak'ta *TKP* çok güçlüymüş, herkes *TKP*' liymiş. *TKP*

Turgutlu'ya da örgütlenmeye geliyormuş, bir çırçır fabrikasını örgütlemişler,” gibi söylentiler dolaşiyor ortalıkta. Kulaktan kulağa olmayan *TKP*' nin söylentileri yayılıyordu. O dönemde *TKP* gerçek yaşamda olmasa bile bizim kafamızda var. Gelen insan nasıl biri, gerçekten *TKP* li mi bilen yok. Belki de sıradan bir insan, geldi gitti.

Hemen benim aklıma Bolşevik kahramanlar geldi. Bir Bolşevik geldi ise kasabaya mutlaka görmem, tanımam gerek. Hayallerini bolşevik kahramanların süslediği, onları model alan,”keşke anam adımlı Bolşevik koysaydı,” diye düşünen ben mutlaka onunla tanışmalıydım. Partiden çıktım merdivenleri patır patır indim. Nefes nefese Rus romanlarındaki Bolşevik tipi arıyorum, uzun paltolu, siyah şapkalı, esrarengiz şekilde yürüyen, kalın bıyıklı bir adam arıyorum yollarda. Bir sokağa gidiyorum koşuyorum yok. Oradan çıkıyorum, yahu diyorum başka bir yerlere gidemez, mutlaka buralardadır. İyi ki o anda kalın bıyıklı Bolşevik tipli bir adam görmedim. Görsem sarılacağım, “yoldaşım hoş geldin,” diyeceğim.

Şimdi geçmişe dönüp baktığımızda, o dönemde Türkiye'nin hiçbir yerinde *TKP*' nin ve *TKP* linin olmadığını, benim gibi *TKP* özlemi duyanların yurtdışına çıkarak onu aradığını biliyoruz.

Şimdi düşünüyorum da, *TKP* yönetimini suçladığımız “idealizasyon” politikasının, “olmayanı var gösterme”, “olanın abartılması” politikalarının yaratılmasına belki bizler de katkıda bulduk. Ya da onlar Bolşevik devrimci özelemlerimizi kötüye kullandılar. Veyahut o zamanki şartlar, komünist partinin atılım yapabilmesi için böyle bir politika gerektiriyordu. Bilemiyorum. Ama bildiğim ve öğrendiğim bir gerçek, yalancının mumu yatsıya kadar yanar misali, olmayan bir şeyin var gösterilmesi, zayıf olanın güçlü gösterilmesi; daha sonra gerçekler ortaya çıkınca; acılara, hayal kırıklıklarına, moral bozukluklarına yol açıyor.

KÖYLÜ SOSYALİSTLERİN ATATÜRK AŞKI

TSİP Turgutlu ilçe örgütünü benim dışımda iki işçi, iki de köylü beş kişi ile oluşturduk.

Parti kapısından içeri girdiğimizde bizi sırasıyla Marx, Engels, Stalin, Lenin ve Dimitrov'un fotoğrafları karşıladı. Üyelerden, “her partide Atatürk fotoğrafı var, bizim partide niye yok,” şeklinde talepler gelmeye başladı. Ne bizim bunu açıklayacak cesaret ve bilincimiz var, ne de sıradan üyelerin bunu anlayacak durumu. Kaçamak cevaplar veriyoruz. “Gerek yok,” diyorduk ama tatmin edici açıklamalar da yapamıyorduk.

Ben her gün düzenli olarak partiye geliyordum, her zaman da kapıyı açtığım zaman beni karşılayan Marx, Engels, Lenin ve Stalin oluyordu. Bir gün kapıyı açtım, baktım hiçbiri yok. Onların yerine Atatürk'ün mavi gözleriyle göz göze geldim. Şoke oldum. “Yanlış bir yere mi geldim,” diye düşündüm.

O sinirle karar defterine baktım. İki köylü yönetim kurulu üyemiz, Aguş ağabeyi de yanlarına alarak Marx- Engels ve Lenin'in fotoğraflarının indirilmesine, Atatürk fotoğraflarının asılmasını karar altına almışlar. Hemen diğer yönetici arkadaşları çağırdım, Aguş ağabeyi de

ikna ettik. Bu kez biz yeni bir karar alıp Atatürk resminin indirilip onun yerine Marx- Engels ve Lenin'in fotoğraflarının asılmasına karar verdik. Onların fotoğraflarını astık.

Ertesi gün köylüler toplanmışlar, denetlemeye gelmişler. Biz nasıl şoke oldu isek, bu kez kapıyı açıp istemedikleri fotoğrafları görünce onlar şoke olup, masanın üzerinde istifa dilekçelerini bırakıp gitmişler.

Sınıf örgütlenmesini, sınıf partisi tartışmalarının ve arayışlarının devrimci hareketin gündemine yeni girdiği döneme ait ilginç, ilginç olduğu denli ders dolu bir anıdır.

AİLE İÇİ DİRENİŞ

*Ne azgın canavarlar üstüne yürümüşüz bir demet
çiçek için,
neyimiz var neyimiz yok vermişiz bir narin dilek için,
yıllarını taş duvara örmüşüz ömrümüzün bir hırçın
yürek için;*

Nihat Behram

Ailelerde çocuğa asker öncesi bakışla asker sonrası bakış farklı oluyor. O zamanlar ben de çok bilinçli değilim, ufkum da o kadar açık değil, ne yapacağımı bilemiyorum. Ailenin ilk başta düşündüğü çocuğunu iş sahibi yapmak ve mümkünse de yakın olduğu biriyle evlendirmek, torun sahibi olmak. Her ailede klasik özlem bu.

Ben askerden geldiğimde babam benim için belli ilişkiler kurmuş. Halk Bankası'nda işimi ayarlamış. O zaman lise mezunları bu tip işlere çok kolay girebiliyordu. O sıralarda da benim partiye üyeliğim gerçekleşmiş, parti görevi bekliyorum. Pazartesi sabahı veznedar olarak göreve başlayacağım. O sabah evde farklı bir ortam var. Ben bir şey söyleyemiyorum. Bir gece önce bana, "İzmir'e yerleşeceksin, yeni parti görevin şurası, orada seni şu yoldaş bekliyor şeklinde parti görevi geldi," diyemiyorum. O sabah hayatımda verdiğim en kritik kararlardan birini, yaşadığım en stresli anlardan bir tanesini yaşadım.

Evde de çok heyecanlı bir ortam yaşanıyor. Ailem 17 yaşından 21- 22 yaşına kadar beş sene süren o devrimci mücadeleyle beraber bir kaosu yaşadı. Her an çocuğunun vurulması, ölmesi gibi, çevre baskısı gibi. Onlar da kendilerince haklı olarak bir durulma bekliyor benden. Çocuk bir işe girecek, bankacı olacak... Babam sevinçli, annem de öyle. Çocukları askerden geldi, bankada işe başlıyor, bütün evraklar tamam.

Boğazımdan çay dahi geçmiyor. Bir yandan parti görevim var, partiye bağlılığım var, bu görevi reddetmek kendime yabancılaşmak gibi bir şey. Diğer yanda ailem ve umutları. Ağır bir sorumluluk. Kendi kendimle hesaplaşıyorum. "Önce işe başlasam daha sonra partide başka bir görev olur nasıl olsa," desem, bunun oportünist bir tavır, bir kaçış olacağını görüyor, yediremiyorum kendime. Her şeyi, ailemi, onların umutlarını, işi bırakıp gitmek de kolay bir karar değil. Ağır bir basınç, çelişki yaşıyorum. Anneme bakıyorum, partiye bakıyorum,

kendime bakıyorum. Doğruyu yapmak lazım. Yanlış yaparsam, yarın bunun hesabını veremem. Hiç unutmuyorum, kendimi topladım, “ben bankaya gitmiyorum, bankada çalışmayacağım,” dedim. Babamın daha önce anlattığım o saldırgan durumu yoktu bu kez. “Neden?” dedi. “İşe gitmek istemiyorum, başka görevlerim var,” dedim. “Oğlum,” dedi, “askere gitmeden önce hoş karşıladık, ama şimdi durum değişti. Yapma bunu. Önünde yeni bir yaşam , yeni bir gelecek var.” “Olmaz” dedim, “kesinlikle işe gitmeyeceğim.” Annem başladı ağlamaya, ben kalktım, yürüdüm. Annem önüme çıktı, “oğlum Allahını seversen beni ez öyle git,” dedi. “Yapma annem,” dedim. “Ben seni ezmem, ezemem ama gidiyorum. Parti görevi beni bekliyor, kesinlikle kabul edemem banka işini,” dedim. Orada onların anne baba olarak heyecanını, umudunu partiye bağlılık ve yanlış yapmama adına ezdim, geçtim. Ama kendi içimde yaşadığım fırtınayı anlatmak mümkün değil.

Sonuç olarak annem babam benim için bir şeyler yapmaya çalışıyordu. Kararlılığımı anlayan ve beni tanıyan babam, anneme “üzerine gitme,” dedi. “Bitti, dönmez,” dedi. Kapıdan çıktım, onları arkamda bırakarak uzaklaştım. Partiyle buluştum...

Bugün çocuk sahibi bir baba olarak onların kaygısını, acısını daha iyi anlıyorum. Ama ne o gün, ne de yıllar geçse de bu gün o isyanımı anneye babaya saygısızlık olarak algılamadım. Ama duygu yükü anlamında her ailede farklı bir şekilde yaşandığı için çok uç bir örnek olmasa da bende bıraktığı iz anlamında hâlâ sıcaklığını koruyor bu olay.

12 EYLÜL

*Döğüşenler de var bu havalarda
El, ayak buz kesmiş, yürek cehennem
Ümit, öfkeli ve mahzun
Ümit, sapına kadar namuslu
Dağlara çekilmiş
Kar altındadır*

Ahmet Arif

12 Eylül darbesi açıklandığında ben evdeyim. Sabahın erken saatlerinde Hüseyin Demirdal uyanıyor ve marşları dinlemeye başlıyor. Hüseyin’le bizim evimizin arası da en fazla 50- 60 metredir. Kapımızın zili çalıyor, o sırada babam evde. Kapıya babam çıkıyor. Hüseyin “darbe oldu, haber vermeye geldim,” diyor. Babam beni uyandırıyor, “kalk oğlum darbe olmuş galiba,” diyor. Radyoda marşlar çalıyor.

Hüseyin Demirdal, devrimci yaşamımızda hep omuz omuza olduğumuz, tanıdığım en fedakâr, en yiğit insan. Onunla beraber evden çıktık. O zamanlar bizim bulunduğumuz mahallede bahçelikler var. Şehir merkezinde belli yerler tutulmuş; ama bizim bulunduğumuz yerden şehri terk etmek daha kolay. Dikkatli bir şekilde şehri terk ederek, çayın içerisinden güvenilir bir köye gittik.

Orman içinde güzel bir köy. Köylüler köy kahvesinde çaylarını içerlerken, sabahın erken saatinde bizi görünce şaşkırdılar. Kahve sahibi yan tarafa kurutmak için üzüm sermiş. Darbeden haberleri yok. “Asker idareye el koydu,” dedik. Kahve sahibi küfürle karışık, “olan benim üzüme oldu gene,” dedi. Çünkü üzüm fiyatları düşecek, kafası hemen oraya gitti.

Turgutlu’daki devrimci harekete çok büyük katkısı olan bir ağabeyimiz vardı: Laz İbrahim lakaplı. Bugün kasabalı devrimcilerin, sağ salim ayakta kalanların çoğunun ona can borcu vardır. Kendi kaçak yaşarken kaçan insanlara kucak açtı, onların saklanmasını sağladı.

LAZ İBRAHİM

*Leylim - leylim
Ayvalar nar olanda
Sen bana yar olanda.
Belalı başımıza
Dünyalar dar olanda.*

Ahmet Arif

Laz İbrahim ile 1975 yılının kışında, Kayrak köyünde tanıştım. Tanışmamızı köyün öğretmeni sağladı. Okulun sobası gürül gürül yanıyordu. İki silahını masanın üzerine koymuş, güvendiği birkaç köylü ile birlikte beni bekliyordu.

O dönemde *Türkiye Sosyalist İşçi Partisi (TSİP)* ilçe sekreteri idim. Köyde kaçak olarak yaşamını sürdürdüğünü öğrendim. Kaçak duruma düşmesinin nedenini anlattı bana o gün.

İzmir Bayındır ilçesi, Sarıyurt köyünde yaşarken bir kıza sevdalanıyor. Ailesi kızı vermeyince, kaçırmaya karar veriyor. Dört arkadaşı ile birlikte Bayındır’a gidip bir cip kir alıyor. Köye doğru giderlerken, orman yolunda cipin şoförünü ormanda bir ağaca bağlayıp, cipe el koyuyorlar.

Köye vardıklarında kızın evinin elektriklerini kesip eve giriyorlar. Kızın babası ve abisi ile dövüşürlerken, kız yandaki eve atlayıp kaçıyor. Kızın babası ve abisini etkisiz hale getirip, silahlarını da alıyorlar ama kızı kaçırmayı başaramıyorlar.

Köyden ayrılıp, cipi teslim edip, şoförünü serbest bırakıyorlar. Ondan özür dileyip, ücretini de ödüyorlar. Bu olaydan sonra kaçıyor, gıyabında ceza alıyor. Bozdağ’a sığınıyor.

Laz İbrahim Bozdağ eteklerinin, Bayındır ve Kemalpaşa ilçelerine bağlı dağ köylülerinin sakladığı, koruduğu, sevdiği bir kahraman oluyor. Torosların “İnce Memet”i gibi, o da Bozdağ köylülerinin “Laz İbrahim”i oluyor.

Daha sonraları Laz İbrahim sadece köylülerin değil, devrimcilerin de saygı duyduğu bir kahraman oldu. Ağırıklı olarak Turgutlulu, Manisalı ve İzmirli devrimcilerin en zor günlerinde onlara kucak açtı.

O dönemde devrimcilerin güven içinde saklandıkları bir yer olmuştur, Laz İbrahim'in mekânı. Başlı sıkışan, saklanması gereken malzemesi olan tüm devrimciler, onun yanında almıştır soluğu.

Özellikle 12 Eylül faşizmi sırasında komünistlere verdiği destek unutulur gibi değildir. 12 Eylül sabahı bir grup arkadaşla onun yanındaydık. Karnımızı orada doyurmuş, kendimizi güvende hissetmiştik. Onunla beraber odun kömürü yaparak, atlatmıştık 12 Eylül'ün ilk şokunu. Onlarca komünistin yakalanmadan, güvenli yerlere taşınmasına kadar saklanmasında büyük emeği geçmiştir.

1995 yılında akciğer kanserinden ölüncüye dek dostluğumuz devam etti. Fırsat buldukça yanına giderdim. Cezası zaman aşımına uğrayıp serbest kalmasına karşın dağdan inmedi.

“İnce Memet” gibi “ini timi belli olmadan”, bu dünyadan göçmüş olsa da, biz devrimcilerin yüreğinde farklı bir yeri vardır Laz İbrahim'in.

YOLDAŞLIK VE DAYANIŞMA

Biz belli bir süre yanımızda iki arkadaş, daha sonra çok ciddi eylemlerden dolayı aranan bir arkadaşımızı daha alarak dağda bir buçuk aya yakın bir süre saklandık. Hepimizin evleri basılıyordu. Orada odun kömürü yapmasını öğrendik. Orada bitlendik. Kazanlar kurduk. Ortalık yerde toplu hamam eyledik. Elbiselerimizi kaynattık, bittin arınmak için.

12 Eylül'ün en karanlık günlerinde yoldaşça güven, birbirimizin elini bırakmama, en sıkıntılı anda birbirini bırakıp gitmeme, en büyük zorlukları birlikte aşma, her şeyi paylaşma ve birbirimizi koruma anlamında yaşadığımız dayanışma, o günden bugüne birlikteliğimizin sürmesinde çok zor ve bir o kadar da anlamlı olarak önemini koruyor.

Önemli olan bunun zevkini, bunun tadını almak. Zor bir iş tabii. İnsana mutluluk veren şey belli acılardan sonra oluyor. Biz, o en zor günlerde hata yapmadan yaşamanın ne kadar güzel bir şey olduğunu yaşayarak öğrendik. Kendimizi korumak çok zordu. Birbirimizle olan bağlantılar ancak randevularla mümkündü. Bir randevu koparsa, yeni bir randevu bağlamak çok zordu. Artık ortalıkta o heyecanlı insanlar, kitleler kalmamıştı. Ağır bir dönem başlamıştı. O dönemde kendini korumak, teslim olmamak, ayakta kalabilmek mücadelenin en önemli parçasıydı.

* * *

O ağır süreçte bende iz bırakmış olan, Hüseyin'le yaşadığım bir anım var. Hüseyin o dönemde aranıyor, ben de aranıyorum. Değişik alanlarda çalışıyoruz, Hüseyin'in yurtdışına çıkma durumu var. Sahte pasaport işlemleri sürüyor. Hüseyin'i bir otele bıraktım. Ben onun pasaportunu alıp ona ileticeğim. Otele geldim, kapıyı kırarcasına çalıyorum. Bir türlü otelin kapısı açılmıyor. Rahat bir durumda da değiliz, resepsiyona gidip, “şu kapıyı aç,” diyemiyorum. İsimlerimiz değişik, ikimiz de kaçağız. Hüseyin uyumuş galiba. Sonunda kapıyı daha kuvvetli bir şekilde çalmamla uyandı. Hüseyin'i uyandırınca büyük bir sevinç

yaşadım. Şimdi bakıldığında sıradan bir sevinç olmalı ama o koşullarda onun uyanması, kapıyı açması büyük bir mutluluktu. Sonunda Hüseyin'in yurtdışına çıkışını gerçekleştirdik.

KASABADAN LONDRA'YA

Daha sonra benim yurtdışına çıkışım söz konusu oldu. *TKP-Leninciler İkinci Konferansı* Londra'da yapılacaktı. Biz üç yoldaş birlikte gidecektik Londra'ya. Ben İstanbul'a ilk kez geliyordum. Hem İstanbul'a ilk gidişin, hem de yurt dışına ilk çıkışın tedirginliği ile 12 Eylül'ün ağırlığı bir kat daha artmıştı. Üç kişinin pasaportları hazırlandı. Onlarla beraber gitmek tedirginliğimi bir parça azaltıyor, biraz da olsa beni rahatlatıyordu. Sahte pasaportlar geldiğinde, "senin pasaportunda bir eksiklik var, sen kalacaksın diğer iki yoldaş gidiyor," dediler. Benim hiç bilmediğim İstanbul'da yaşadığım o yalnızlığı, sıkıntıyı anlatmak çok zor.

İstanbul'da benim pasaportumda bir sorun olduğu anlaşıldı. Diğer İki yoldaşı Haydarpaşa garına gönderdiler. Bana da, "yarın şu adrese geleceksin, pasajın altında sana yeni pasaport vereceğiz," dediler. Otele döndüm. Otelde geçirdiğim o geceyi hiç unutmuyorum. Felaket bir yalnızlık, kimseyle bağlantım yok, otelde geçirdiğim saatler benim için çok ağır geçen zamanlardı.

Sabah oldu. İstanbul'u bilmiyorum, Eminönü'nden Galata köprüsü yoluyla karşıya geçtim. Köprü'nün altında Karaköy tarafındaki pasaj olduğunu anladım. Orada şişmanca, tanımadığım bir yoldaş beni tanıdı, casusvari bir tavırla verdi bana pasaportu. Pasaportu alınca yaşamımda bir değişimin olduğunu hissettim. Bilmediğim bir yerlere gidiyordum. Dümensiz bir arabada gidiyormuş gibiydim. "Azgın dalgalarla boğuşan bir gemiye binmiş, bu dalgalar nereye vurursa vursun, yarın utanılacak veya hesabı verilmeyecek bir şey yapmayayım," diye kendi kendime düşünüyordum.

* * *

Trenin geleceği saati bekliyorum. Pasaporttaki kimlik bilgilerini ezberlemeye çalışıyorum. Bir heyecan sarmaya başladı, hiçbir şey düşünemiyorum. İnsanlar bir şey alıyorlar, bir şey almam, bir şey yemem lazım. Baktım karşıda kuru bir şeyler satılıyor, ne olduğunu bilmeden onlardan aldım. Bütün kaygım yakalanmadan kendimi yurtdışına atmak. Bir de su aldım, kompartımana geçtim. Zaman geçmek bilmiyor. Çevremdeki insanlarla dikkatli bir şekilde, havadan sudan konuşarak suyla peksimetleri yiyerek geçirdim o zamanı. Daha sonra pasaportları topladılar, "pasaportu alınan aşağı insan," dediler. O anı hiç unutmuyorum. Kış günü, Ocak veya Şubat. Soğuk bir hava, indim trenden. Aşağıda sekiz on kişiyiz. Tedirginlik zirvede. İsimlerimiz okundu, "trene gidin," dediler. Felaket bir sevinç. Orada bir istasyon çeşmesi var. Ne yaptığımı bilmiyorum o anda, gittim elimi yüzümü yıkadım, su içmek istiyorum, o şaşkınlıkla herhalde bir litreden fazla su içtim. Sonra pasaportları dağıttılar. Pasaportumu alınca rahatladım.

İtalya'dan geçerken, İtalya polisi cebimdeki parayı yetersiz buldu, indirdi. Sınırdaki küçük cezaevi gibi bir gözaltı yeri var, orada tuttular beni. Benimle birlikte Türkiye'den siyasi olmayan iki işçi var. İçeride bizim dışımızda sekiz on kişilik bir grup daha var, bunların bir

kısmı Ganalı, Pakistanlı falan. Pakistanlılardan biri Türkçe konuşuyor. “Ne oldu?” dedi. Ben durumu anlattım. Birlikte hareket etmeyi teklif etti.

Türkiye’ye dönmeme konusunda kararlıyız. Bizi tekrar Yugoslav polisine verecekler. Yugoslav polisi, Bulgaristan polisine teslim edecek, sonra da Türkiye’ye iade edileceğiz. “Yugoslav polisi ile anlaşırız,” dedik. “Pasaportlarımızı alırız, Yugoslavya’dan Alpleri aşarak tekrar döneriz,” diye anlaştık Asyalı grupla. Geriye dönen trene, o grupla beraber bindik. Onlar Yugoslav polisiyle bağlantı kurdular, insan kaçırarak bir ekipmiş, Yugoslav polisine para verdiler, daha sonra bizi Yugoslavya’nın ilk istasyonunda indirdi polis. Pasaportlarımızı da verdi. Orada pub gibi bir yerde kaldık. Havanın kararmasını bekledik, soğuk bir gün. Bizimle beraber olan Mersinli çocuk, “ben geri döneceğim dedi,” o kaldı. Ben beş altı kişilik Pakistanlı insan kaçakçısı mafyayla beraber, orada gecenin kararmasını bekledim. Yugoslavya’nın sınır köyünden, dağlardan Trieste’ye indik. İki gün Trieste’de kaldım. Pakistanlıların otelinden örgütle bağlantı kurup başka bir pasaportla Londra’ya gittim.

Londra’da ikinci *TKP-Leninciler* konferansı yapıldı. O zaman *TKP*’de ayrışma netleşmişti. *İşçinin Sesi* ve *TKP*’nin diğer kesimi iki ayrı merkez komitesi ve iki ayrı örgüt olarak faaliyet sürdürüyordu. Yani, “iki ayrı parti vardı,” diyebiliriz. Biz partinin Leninci kesiminde kalmıştık. Birinci Leninciler konferansı önceden yapılmıştı. Şimdi toplanan ikincisiydi. Dönemi değerlendiren, dönemin koşullarına uygun örgütlenme biçimlerini, mücadele şekillerini belirleyen bir konferans yapıldı. O konferans sırasında bir aya yakın Londra’da kaldım.

DİRENEN HAYRİ

*Bu zindan, bu kırgın, bu can pazarı,
Macera değil.
Yaşamak, sade "yaşamak"
Yosun, solucan harcıdır.
Öyle açar ki murat.
Susuz, güneşsiz de kalsa, koparılsa da
Şavkı, bulut güllerinden daha bir suna,
Daha bir burcu – burcudur.*

Ahmet Arif

GAYRETTEPE

Yıl 1981. Aylardan Ekim olabilir. Yer İstanbul. *TKP-İşçinin Sesi* örgütlenmesi için üç yoldaşla birlikte İngiltere'den yurda döndük. Onlar kısa bir süre sonra değişik nedenlerle geri döndüler. Ben kaldım. Daha sonra başka bir yoldaş geldi. Örgütlenmemizi onunla sürdürdük. Yoldaş merkezi örgütlenmede benim üstümdeydi.

Bu yoldaşla bir pastanede gerçekleştirdiğimiz buluşma sırasında polis tarafından basıldık. Bizi yakındaki bir araba galerisine aldılar. Yoldaş üzerinde çok önemli toplantı belgelerinin olduğunu söyledi. Polis, yoldaşı ve ilişkilerimizi bilmiyordu. Her şey benim ifademe bağlı olacaktı. Yoldaş daha çok kurye görevi üstlenmişti ve polis onu tanımıyordu. Örgütsel açıdan kilit bir noktada olduğumu hissediyordum. Hemen kararımı verdim ve yoldaşıma söyledim. Polislere vurup kaçacaktım. Yoldaş, “zor karar, senin için bedeli ağır olabilir, ama sen bilirsin,” dedi. Mesajı almıştım.

Aniden yanımdaki polise vurdum ve kaçmaya başladım. Polis yere düştü, onlar şaşkınlığı atlatıp toparlayıncaya dek epey bir mesafe aldım. Arkamdan koşmaya başladılar. Birçok sokağa girip çıktım. Bu arada yoldaşdan aldığım, önemli örgütsel dokümanlar içeren paketi elimden attım. En sonunda çıkmaz bir sokakta, bir kireç kuyusuna düştüm. Onlarca polis başıma üşüştü. Vurmaya başladılar. Saçlarımdan tutup başım yerde sürüklemeye başladılar. Peşimden koşarken, polislerden biri şarjörünü düşürmüştü. Bir yandan beni sürüklüyor, bir yandan da şarjörü arıyorlardı. Sonunda buldular ve beni kaçtığım yere, galeriye getirdiler. Bu sırada polislerden biri, “bunun elinde bir paket vardı,” dedi. Paketi aramaya başladılar ve buldular. Bizim için kötü olmuş, onların işini kolaylaştırmıştı bu paket.

Sonra Gayrettepe’deki Emniyet müdürlüğüne doğru yola çıktık. Yol boyunca yeni bir sürecin başladığını düşünüyorum, bu sürecin ne getirip ne götürebileceğini hesap etmeye çalışıyordum. Tek bir kaygım vardı, bu süreçten örgütüme zarar vermeden ayakta kalabilmek. O anda ne kendim, ne karım, ne de geleceğimi düşünüyordum, tek kaygım örgütsel yaşamla ilgiliydi. Kafamdaki tek düşünce: Yarın yüz yüze geleceğim yoldaşların yüzüne bakabilecek, kimseden utanmayacak bir şekilde bu süreçten çıkabilmek idi. Bir sürü iç fırtına...

Ayrıca benim ilk ciddi polis deneyimimdi. 12 Eylül faşist darbesi olmuş, devrimci hareket yenilmişti. Düşman güçlü ve pervasız, direnmek her zamankinden daha önemli ve daha zordu. Tüm devrimci geçmişim, inancım, insanlığım sınavdan geçecekti. İfadesi zor bir süreç...

* * *

Sorgu başlıyor. Soyuyorlar, bir donla bırakıyorlar. Kaba dayakla başlıyorlar. O lastiğin içine nasıl girdiğimi hatırlamıyorum. Bir lastik, lastiği önce ayaklarından sokuyorlar, başını eğip ters getiriyorlar, o şekilde falakada dövmeye başlıyorlar.

Falaka başladığında aklıma gelen, o ilk devrimcilik yıllarımdan başlayarak hep söylenen, bende iz bırakmış, “beş altı tane sopayı yediğin zaman ayak uyuşuyor, hiçbir şey duymuyorsun,” şeklindeki söylenti oldu. Falaka başladığında, “en fazla beş altı sopaya dayanmam lazım. Altıncı yedinciden sonra hiçbir şey duymayacağım,” diye düşündüm. Neyse falaka başladı, bir iki üç dört beş on, hiç de öyle söylendiği gibi değil. Son sopada bile o

beyninde çakan şey olunca, “neden bana böyle manyakça bir şey söylediler,” diyorum. “Falakada son dakikaya kadar acı devam eder,” deseler, en azından o psikolojiyle hazırlardım kendimi. Daha sonra elektrik, soğuk su sıkma şeklinde işkence devam ediyor...

* * *

İşkencede psikoloji meselesine gelince; bütün yapmak istedikleri şey, seni kendine yabancılaştırmak, örgütle bağına koparmak, en zayıf yerinden hareketle kendine güvenini kırıp direnemeyen bir insan haline getirmek. “Hayri, eşin de burada,” gibi bir sürü korkutma ve tehditler. Bir yandan da, “onlar Londra’da rahat bir şekilde yaşıyor, onlar burada değil, sen buradasın,” gibi hep örgütün yönetim kesimiyle aranda bir uçurum yaratma çabaları. Bana dayak atan falakacı polise, “şu anda sen de müdürün adına yapıyorsun bu işkenceyi,” dedim. “Bu genel olarak örgüt işleyişinde hiyerarşidir, nasıl bizim içimizde bir hiyerarşi varsa, sizin de kendi aranızda aynı var” dedim. Verdiğim cevap polisin saldırganlığını arttırdı.

Daha sonra işkencede saatler, günler geçmeye başladı. “Yarın öbür gün siz, belli yetkileri aldığımızda, bizi yakaladığımızda ne yaparsınız?” gibi sorular sormaya başladılar. Orada bekledikleri cevap, “hemen beynine kurşun sıkarsınız,” gibi bir şey. Ben öyle demedim. Ben, “böyle katletmekten, cezalandırmaktan yana değilim,” dedim. “Siz bu düzenin parçası olarak, bu işkenceyi yapan insanlarsınız. Bu sistemin meselesidir, sizin bu görevinizi de acıyarak karşılıyorum,” dedim. Hep amaçladıkları bir şey var, bütün o süreç boyunca seni teslim almak, boyun eğdirmek. Yaptıklarından pişman olmuş, onlara yalvarır duruma düşürecek bir hava yaratmaya çalışıyorlar. Seni zavallı hale getirmeye çalışıyorlar. Bunu 45 gün boyunca değişik şekillerde hep denediler. Toplam 45 gün!

Sorgulama devam ettikçe yer yer “zarflama” denilen ağız aramalar oluyor. Gelip bir “zarf” atıyorlar, “beyaz araba diyorlar, pastane diyorlar, sen söylemezsen biraz sonra başka biri gelecek, o söyleyecek,” diyorlar. Düşünüyorsun hakikaten beyaz araba da var, pastane de var, beyaz arabayla biriyle bir yerden geldik. Hakikaten rahatsız oluyorsun, birinin gelmesini bekliyorsun. Değişik “zarflamalar” şeklindeki psikolojik işkence, fiziki işkenceyle beraber devam ediyor.

Orada, işkence dışında yaşanan anlar da var. Yaşam ne kadar işkence altında sürse de, tekrar kuruluyor. Orada, belli bir süre sonra insanlar karşılıklı konuşmaya başlıyor, belli bir şekilde dayanışma oluyor. Polisin de değişik bilgi alma yöntemleri var. Ufacık hücrelerde sekiz on kişi kalıyoruz. Havasız bir ortam, koğuşun altından hava almaya çalışıyoruz, sorgular devam ediyor.

Polis değişik yöntemler kullanıyor. Bazı kişileri değişik yerlerinden yaralanmış, bağlanmış, hatta saç sakalı karışmış şekilde tutuyordu sorgu odasında. Aslında o kişi bir polis. Sorguya alınan insanı çözmek için, devamlı direnen insan modeli yaratıyor orada. Gayrettepe’de çok yaygın bir şekilde kullandılar bu modelleri. Zincirli biri duruyor orada, saç sakalı karışmış, ayağında yaralar da var, makyajla onu da yapmışlar. “Sakın hiç konuşma, ben direniyorum,” diyor; direnen bir insan imajı veriyor. Gelen kişilere yakın duruyor. Sorguya yeni gelen kişilerin tecrübesizliğinden yararlanarak, kendi aralarındaki konuşmaları, “tuvalete gidiyorum,” diyerek çıkıp sorguculara sızdırıyordu.

* * *

Günler geçtikçe işkence altında da bir günlük yaşam, dostluklar oluşuyor. Bir gün Trakyalı bir genci getirdiler. “Nedir, nasıl oldu?” dedik. Tekirdağlı imiş. Tekirdağ’ daki bir operasyonda onun da ismini vermişler. Askerdeymiş, askerden alıp getirmişler. Sorguya alıyorlar. Her siyasi örgütün ayrı sorgu timi var, masaları var, hem ideolojik hem işkence masaları var. “Anlat bakalım,” diyorlar: “Gelirler be bizimkiler köylerden şehirlere, kuşatırlar be şehirleri, alırlar be iktidarı, kurarlar be sosyalizmi,” diyor yerel şivesiyle. “Dur lan,” diyor sorgucu, “yavaş ol, nasıl oldu,” diyor. O tekrar başlıyor, “Gelirler bizimkiler köylerden şehirlere, kuşatırlar şehirleri, alırlar be iktidarı, kurarlar be sosyalizmi,” diyor. Bu sözler polislerin arasında espri halini alıyor. Polisler bu genci getirirken, “gel bakalım be köylerden, kurtar be şehirleri, kur be iktidarı,” diyerek sabahleyin sorguya tekrar alıyorlar. Yaşam orada işkenceyle beraber değişik motiflerle, polisin de işkence dışında, sıradan bir insan olarak belli şeylerden etkilenerek, espriler türettiği bir şekilde de sürüyor.

Arkasından yine bir gün birini getirdiler, belediyede çalışıyormuş, zabıta olarak. Bir örgütle bağlantısı olmuş. Onun da ismi verilmiş. Düğünü daha yeni olmuş, kınası elinde. O anlatırken, *DHKP-C* den, daha sonra vurulup ölen bir arkadaşı, “Desene, daha maymunu bile görmedin sen,” dedi. “Maymun” kelimesi ile işkencenin ağırlığı altında bile espri konusu yapılabiliyordu. O sıkıntılı anlara espri de bir yerden giriyor. İnsanlar arasında bir dayanışma oluyor, yiyecekler paylaşıyordu.

* * *

Her devrimcinin, her komünistin idealinde olan, ser verip sır vermeden direnmek ideal bir şey. Ama teoride olduğu gibi, romanlarda abartılarak anlatıldığı kadar kolay ve dümdüz yaşanmıyor direniş süreci. Bu direniş sürecinin ne kadar ağır, ne kadar zor psikolojik ve fiziksel bir süreç olduğunu, işkenceye maruz kaldığında, işkenceci ile birebir kaldığında görüyorsun. İşkenceye direnmenin, yaşamadan, hayali olarak kurgulanamayacak bir şey olduğunu, işkence altında anlıyorsun. Bir kere bunu yaşadım. Hiç kolay bir şey olmadı.

Öncelikle bulunduğun noktadan, başka yerlere sıçratmadan örgütü koruma davranışı geliyor. Yadsıyamadığın belli şeyleri kabullenmek ve yakalanmakla beraber gelen bir ezikliği yaşıyorsun. Belki verdiklerin zaten onların malumu, ama o konularda bile yeterli bir direnci gösterememenin onları da reddedememenin, yakalanmanın verdiği bir ezikliği yaşıyorsun. Ama bir yanıyla da ayakta kalmanın, örgütsel ilişkileri ele vermemenin, örgütünü ve yoldaşlarını korumanın da moralini, gücünü yaşıyorsun. Ama seni orada bitirmeyi, teslim almayı hedefleyen, o yoğun saldırıların basıncı altında, bu işin zorluğunu da yaşıyorsun. Ne kadar zor olduğunu, kolay bir şey olmadığını anlıyorsun. İşkencenin de ne kadar ağır bir şey olduğunu yaşıyorsun. Yaşamadan bir şeyi anlamanın ne kadar zor olduğunu kavriyorsun.

“Keşke hiç acı duymayan demirden bir insan olsam,” diyorsun. Hayalini de kuruyorsun. Onların söylediği hiçbir şeyden etkilenmeyen, yaptıkları işkenceden hiçbir acı duymayan değişik bir yaratık olabilmeyi düşünüyorsun.

İşkenceciler, bir avcının mutluluğu gibi bir mutluluk peşinde. Bende istediklerine ulaşamadıkları için o sevinci, mutluluğu gözlerinde göremedim. Ama orada görüyorsun işkenceciler her aldığı şeyde, her teslimiyette heyecanlanıyor, seviniyor. Teslim alamadıkça onların da morali bozuluyor. Daha da saldırganlaşıyorlar.

METRİS

Ölüm, adın kalles olsun!

Enver Gökçe

45 gün sonra önce Selimiye'ye, sonra Alemdar Askeri Cezaevi'ne, yaklaşık bir yıl sonra da Metris'e geldik. Bu arada Alemdar'la ilgili önemli bir anım var. Alemdar'da kaldığımız sürede, içimizden bir yoldaşı tekrar sorguya almak istediler, onunla ilgili cezaevinde bir direniş başladı. Kazım isimli bir arkadaştı. Onu Emniyete vermedik. Bu ayaklanma sırasında cezaevi içine aşağı yukarı 7- 8 tane bomba atıldı. İki kişi bu ayaklanmada öldü.

Daha sonra Metris süreci. Metris'te durum daha farklıydı. O dönemde, burjuvazinin bizleri kişiliksizleştirmek için uyguladığı tek tip elbise giydirmeye politikasına karşı yaygın bir direniş vardı cezaevlerinde. Metris cezaevindeki devrimciler de direniyordu, tek tip elbise giymemek için. Cezaevine girildiği andan itibaren devamlı baskı vardı. Politikaları, mümkün olduğu kadar direnenlerin sayısını azaltmak, şu veya bu şekilde uzlaşan insanların sayısını artırmaktı. En sonunda Metris'te E koğuşunun bir yüzü, bir de D koğuşu olmak üzere bir buçuk koğuş kaldık direnen. Aşağı yukarı A, B, C koğuşları idareye teslim oldu. Teslim olan kesimde sayı daha fazlaydı, 700- 800 kişi vardı. Direnen kesimde aşağı yukarı 140- 150 kişi civarında kalmıştık. Bu kesim tek tip elbiseyi giymeyen kesimdi, diğerleri elbiseyi giydi. Yaptırımların hepsini kabul ediyorlardı. Bu direniş sürecinde cezaevi yönetimi direnenlerin koğuşundan her şeyi aldı, masa sandalyeyi aldı, televizyonu aldı. Kantin satışını, çay servisini kaldırdı. Ziyaretleri yasakladı. Direnişçileri tamamen izole etti, bağlantılarımızı kesti. Bir yandan bu yaptırımları sürdürürken, bir yandan da bizi fizikî olarak bitirmeye çalıştı. Kaloriferler yanmıyor, camlar kırık. Zaman geçtikçe cezaevinde verem hastalığı artmaya başladı.

Tek tip elbiseyle ilgili yapılan direnişlerde mahkemeye giderken zorla elbise giydirmek için koğuştan operasyonla çıkarıyorlardı. Elbiseyi giymediğin zaman don atlet mahkemeye götürüyorlardı. Mahkemeye don atlet götürülünce, mahkeme heyeti isim soyadı aldıktan sonra, don atlet gelenleri hemen havalandırmaya atıyordu. İstanbul'un o soğukunda, arkadan zincirli bir şekilde, don atlet havalandırmada tutuyorlardı. Bu arada işemek için çiş gelenler donunu indiremediği için, iki kişi yan yana geliyor, ortaya arkadaşını alıp ihtiyacını öyle yapıyordu. Yaklaşık sabah ondan akşam beşe kadar havalandırmada, yalın ayak, don atlet bir şekilde İstanbul'un soğukunda duruyorduk.

Akşam olduğunda da doğrudan koğuşlara götürmüyorlar, odaya alıyorlardı. Bu kez donu da çıkarıyorlar, "direnenler bu yana, direnmeyenler o yana, hangi tarafa geçeceksin?" diyorlardı. "Beni aldığınız koğuşa bırakın," dediğinde, dört asker bu tarafta, dört asker öbür tarafta seni upuzun yatırıyorlar, buna kış falakası deniyor. Ondan sonra topuktan bele kadar iki taraflı

falaka çalışıyor. Sonra kaldırıyorlar, tekrar soruyorlar, “bu yana mı, o yana mı?” diyorlar. Tekrar “Aldığınız koğuşa bırakın,” diyorsun, yine iki posta falaka, zaten sonra yürüyecek halin kalmıyor. Yerde sürükleyerek koğuşuna itiyorlar. Koğuştaki “Bengay Postaları” var. Bu arkadaşların görevi, merhem yapmak, ve yaptıkları merhemleri işkence yaralarına sürmek. Daha koğuşun kapısından girince, hemen Bengay gibi bir merhem yapıp, yaralara sürülüyordu. Metris’te 12 Ocak 1985 yılında tahliye olduğumda bu işkence devam ediyordu.

* * *

Espri, işkenceyle beraber buradaki yaşamda da var. İşkence devam ederken espriler de devam ediyor. Tek tip elbise giymeyen, elbiseleri yırtanlar kendi süren davalarının dışında, bu tutumları nedeniyle de ifade vermek için Selimiye Adliyesi’ne götürülüyor. Orada ifade veriliyor. Oraya giderken de elbiseleri yırtıyoruz. Yine dayak faslı sürüyor. Kendi davalarımız için, sevk zinciriyle, askeri arabayla Selimiye’ye götürüyorlar. Tabii Selimiye’de, normal yargı da devam ediyor, orası kalabalık. İnsanların içerisinde askerlerle beraber geçiyoruz. Bizi gören insanlar kendi aralarında konuşuyorlar; kadının bir tanesi “bunlar ne?” diyor. Yanındaki kadın, “görmüyor musun şunların halini, zina bunlar, zina suçlusuz,” diyor. Metris’ten don atlet gelenlere yaşlı kadınların yakıştırmaları, “bunlar zinacı,” oluyor.

Kadınların bu sözleri, aramızda espri konusu oldu. Cezaevine gelince hiç kimse birbiriyle görüşemiyor, bütün havalandırmalar kapalı, ancak aynayla birbirimizin yüzünü görebiliyoruz, hiçbir bağlantımız yok. Metris Cezaevinin içinde olmakla Kars Cezaevi, Diyarbakır Cezaevi’nde ayrı ayrı yatmak arasında hiçbir fark yok. Kars’la Diyarbakır arasında haberleşme daha kolaydı. Aynı cezaevinin alt ve üst koğuşunda kalanların arasında hiçbir bağlantı yoktu. Bu esprileri havalandırmada anlatırdık. “Zinacılar geldi, zinacılar gidiyor,” diye.

* * *

Verem bizi kırmaya başladı. Aşağı yukarı iki sene üç sene hiç güneşi görmeden yaşadım. Cezaevinin içerisinde yiyecek sıkıntısı da devam ediyor, kantin satışı yok. Her verem olanı kurtarmaya çalışıyoruz, yemeğin içinden etleri ayırıp, onlara veriyoruz. Yemekler azaldı, iki kaşık fasulye, bir kaşık bulgur şeklinde yiyecek veriyorlardı. Bu süreç içerisinde verem vakaları artmaya başladı. Biz bir arkadaşı koruyalım derken, yiyecekler yeterli değil, bu defa biz de hastalandık. Bende terlemeler, ishaller başladı, hızla kilo kaybetmeye başladım. Ayna da yok bakamıyoruz, bilemiyoruz ne haldeyiz. İyice bitkin bir hale geldim. Metris yalnız yakalanıp, basit bir cezaevi hayatı yaşamak değildi. Direnen, teslim olmayan insanı, içerde bile yan gelip yatırmıyorlardı. Metris direnişi, girdiğim ilk andan son dakikaya kadar teslim olmama kavgasıydı. Son dakikaya kadar ayakta kalmanın bir kavgasıydı Metris. Metris direnişinin doğru okunması gerekir. Metris Türkiye devrimci hareketinin önemli bir sayfasıdır.

O ağır koşulları, hastalığı yaşarken her an şunu düşünüyorsun, “mazgala vurduğumda her şey bitebilir.” Orada her an kendinle hesaplaşıyorsun. Mazgala vurduğunda , “ben elbiseyi giyeceğim,” dediğin anda teslim oluyorsun. İşkenceden, baskıdan, zor koşullardan kurtulmak senin elinde. Emniyetteki sorgu işkencesinden farkı yok. İşkenceden, ölümden kurtuluyorsun

ama kendini veriyorsun, teslim alınıyorsun. Ben bu ikilemi o süreç içerisinde her dakika yaşadım. O mazgala vurmadığın anda ölmek, ama bir yerde teslim olmadan ölmek anlamında bir savaşı her dakika yaşadım. Her dakika ölüme gidiyordum. En son geldiklerinde baktılar, “sen ölüme gidiyorsun,” dediler. “Evet mi hayır mı? Tedaviyi kabul etmen için elbiseyi giymen lazım, elbiseyi giyersen hastaneye götürürüz, elbiseyi giymediğin müddetçe seni hastaneye götürmeyiz,” dediler. Yani açıkça, “teslim olursan bakarız, yaşarsın, teslim olmadığın müddetçe ölüm var,” diyorlar. Bu benim için yaşamımda kendimle en ağır en ciddi hesaplaşmaydı. O hesaplaşmayı son dakikaya kadar yani devamımıza yönelik tahliyeye kadar yaptım. Ki o dava, daha sonra devam etti, cezalarımız onaylandıktan sonra kalan bakiye 13 aydı, daha sonra yattım o cezayı da. Öyle bir tahliye olmasaydı, ölüm sürecine zaten girmiştim.

* * *

Metris burjuvaziye karşı, faşizme karşı direnenlerin son dakikaya kadar teslim olmadıkları bir direniş yeri idi. Türkiye’deki devrimci mücadelenin, devrimci örgütlerin teslim olmayan bir kalesiydi, öyle bakmak lazım. Bu direniş siyasal örgütlerin, tek tek devrimci kişilerin -çünkü bazıları da komünizme inançlarıyla, direnişlerini bireysel anlamda sürdürdüler - Türkiye devrimci hareketine hediyesidir. Ben Metris’te en zor koşullarda sonuna kadar savaşmış ve o uğurda ölen bütün devrimci arkadaşlara saygı duyuyor ve onları selamlıyorum. O mücadelede Fatih Öktülmüş’ler, *Dev Soldan* ölen diğer arkadaşlarımızın acıları benim bulunduğum direniş sürecinde yaşandı.

* * *

Tahliye öncesi muayene için bir odaya götürüyorlar, soyuyorlar, bir don kalıyorsun. Ben de gittim, soydular. Orada askeri yetkililer var, büyük rütbeli subaylar, bir albay ve doktor vardı. Baktılar, o bitkin ve hasta halime rağmen doktorun yazdığı normal zayıflık, “bir hastalığı yoktur,” anlamında bir raporla tahliye ettiler.

Aynı gün Ege Üniversitesi Gastroenteroloji kliniğine yattım. Ve üç ay bilfiil tedavim sürdü, belki otuz kırka yakın serum, on beş şişeye yakın kan, arkasından bir ameliyat ve ameliyat sonrası mücadele. Ameliyattan sonra doktorlar, “biz açarken kanser diye açtık, enterit çıktı, bağırsak veremi çıktı,” dediler. “Tedavi süreci uzun sürer ama en azından ölüm tehlikesi ortadan kalktı,” dediler.

Ama askeri hastaneden, “asteni” yani normal zayıflık anlamında bir doktor raporu var. Bunu yargıya taşıyamamak ve sonuçlandıramamak anlamında hâlâ bir eksiklik hissederim.. Bunu kendi çıkarım için değil, en azından faşizmin teşhiri anlamında yapmam gerektiğini düşünürüm. Yaşadıklarını, yapılanları her ne kadar işkence olduğunu söylersen de, işkence var desen de, somut verilerle ortaya koymak başka olurdu. Bu kanıt kişisel hesaplaşmadan ziyade faşizmi teşhir etme anlamında, yaşanan işkence ve baskıların bir belgesi olarak önemli olurdu.

DIŐARIDAKİLER

Bir akőamüstüdür katil, muhteőem

Alıp götürmüşler dost dediğini

Almış rüzgârlar içini,

Ümide benzer, sevdaya benzer...

Ahmet Arif

İçerdekiler bu baskı ve işkencelere karşı direnirken, onuru ile hayatta kalma mücadelesi verirken, dışarıda olanların da yaşamı kolay değildi. Devrimci hareket yenilmiş, insanlarda yılgınlık var, yenilgi var. Onların da yaşamda sıkıntıları var. Yakınlarımız, eşlerimiz de sıkıntıları yaşıyor.

Metris’ de yaşadıklarımın yanı sıra bende iz bırakan önemli duygusal bir anım var. Bir yandan baskılar ve işkence, diğer yandan her türlü yaptırımlar devam ederken, yakınlarımızla bir bağlantımız yoktu. Mektuplar elimize aylar sonra ulaşıyor. Değişik yerleri gezerek geliyordu. Çünkü hangi koşušta kaldığımız da belli olmuyordu. On beş gün yirmi gün bir yerde tutuluyor, sonra ani bir asker baskısıyla darmadağın ediliyoruz. Mesela ben E-3 koğuşunda iken, birden tek başıma D-24’e atıyorlar. Bizim gerginlik olmaksızın, bir yerde bir aydan fazla kalmamızın koşullarını bırakmıyorlar. Bizi sık sık darmadağın etmelerinin asıl nedeni, psikolojimizi bozmak. Artık son aşamalarda, iyice zayıfladığım, yatağımdan inemediğim, bana yatakta baktıkları, iyice bittiğim bir dönemde eşimden bir mektup geldi.

Biz eşimle beraber tutuklanmıştık. O daha sonra çıkmış, dışarıdaydı. Bizim 12 Eylül’den önce çocuk konusunda bir kararımız yoktu, mücadelenin zorlukları içinde yaşarken hiç düşünmemiştik bunu. Eşim dışarıda yaşadığı sıkıntılarla yüklü bir mektup yazmış. Ben ağır hasta yatıyorum. Metris’te camlar kırık, dışarısı soğuk, kar yağıyor. Kötü cezaevi günleri yaşıyorum. O sırada mektup geldi, mektup orayı gezmiş, burayı gezmiş, bir sürü yeri gezmiş. Eşimin sıkıntılarını, duygularını anlatan mektubunu böyle koşullarda okuyorum. “Senin içerde çektiklerini biliyorum, ben de dışarıda sıkıntılar yaşıyorum, keşke çocuğumuz olsaydı,” diye yazmış. “Turgutlu’dan İzmir’e giderken şeftali bahçelerini seyrettim, hiç şeftali yapraklarının sonbahardaki kırmızılığının güzelliğini seyrettin mi?” diyor. “Ben onları seyrederken düşündüm, keşke bizim de bir çocuğumuz olsaydı, zorluklara karşı büyütürdük onu,” diyor. “Adı da Ekim olsaydı,” diyor. Özlemini duyduğu çocuğun adını da koymuş, o duygularla anlatmış özlemlerini.

Verdiler mektubu, ben de havalandırmaya doğru yatıyorum, durumum giderek kötüye gidiyor, mektubu okudum, duygulandım. Sonra mektup onun eline geçer mi geçmez mi, eline geçtiğinde ben hayatta olur muyum bilmeden ona cevap yazdım:

“Peki doğmayan, doğmayacak çocuğumuzun ismi Ekim olsun!”

Çünkü ben ölümü göze aldım. Çocuğumuzun olmayacağını düşünüyorum, giderek kendimi ölüme hazırlıyorum.

O tahliyeyle beraber her Őey deęiŐti. Tahliyeden ve tedavi sűrecinden sonra, bir çocuęumuz oldu. Adımı Ekim koyduk.

Ekim daha sonra cezaevlerine bezinin arasında dergi taşıdı. *İŞçinin Sesi* gazetesi onun elbiselerinin arasında taŐındı.

SON SÖZ

*son ana kadar onuru koruyanlar yaşayacak
söylenecek son söz kahramanca olmalıdır.*

Nihat Behram

Cezaevinden çıktıktan sonraki yaşamım da hiç kolay olmadı. Yaşamımı sürdürebilmek için, hızcılık, ağaç ticareti ve kıraathane işletmeciliği yaptım. İki erkek çocuk yetiştirmek, hem de dürüst, emeğe saygılı insanlar olarak büyütmek, hiç de kolay olmadı.

Başından bu yana söz ettiğim, “kasabalılık ruhu” diye adlandırdığım, hâlâ devam eden dayanışma geleneğimiz, bu süreçte bana güç verdi. Bu yıl emekli oldum.

Şimdi dönüp, o fırtınalı yıllara baktığımda; o yaşananların kişiliğime damgasını vurduğunu, beni şekillendirdiğini düşünüyorum ve bundan onur duyuyorum. Pişmanlık duygusu aklımın kenarından bile geçmedi, geçemezdi.

Eski deneyimler, bu deneyimlerden çıkarılan dersler; yapılan hatalar, bu hataların üzerinden, sosyalizmi tekrardan doğru bir teori ile Marx’ı temel alarak, Lenin’in örgütçülüğünü ve yaptıklarını da dikkatli bir şekilde değerlendirerek, ondan sonraki o süreçte yapılan hataları da göz önüne alarak, sosyalizmi tekrar yükseltmek önemlidir. Geçmiş mücadeleleri daha akılcı, daha iyi bir deneyimle, dünya örneklerinden de dersler çıkararak, sosyalizmin Türkiye topraklarında yeniden yükseltilmesini önemsiyorum.

Bu ileri yaşımda, bu konuda gayret gösteren komünistlerle beraber, bu topraklarda sosyalizmi yığınların tekrar gözünü çevirdiği bir umut haline getirilmesi için görevlerimiz olduğunu düşünüyorum. Bu gayretin içindeyim. Buna inanıyorum. Türkiye’de bunun için gayret sarfeden, mücadele eden gerçekten nitelikli komünistler var. Dünyada olumlu gelişmeler var, o çözülme sürecine direnen Küba örneği var.

Ben sosyalizmin yenilmediğini, sosyalizmin yanlış algılandığı, yanlış uygulandığını düşünüyorum. Bu anlamda umudun yine sosyalizmde olduğunu, zengin bir deneyim olan Sovyetler Birliği deneyiminin çok dikkatli değerlendirilmesi gerektiğini, Sovyetler birliğindeki çözülmenin sosyalizmin çözülmesi olmadığını, sosyalizmin yanlış uygulanmasından kaynaklanan yozlaşmış bir işçi devletinin, bürokratik sosyalizmin olduğunu anlamak ve anlatmak gerektiğini düşünüyorum. Marksizmin kazanacağına, önümüzdeki yılların sosyalizmin yılları olacağına inancımı sürdürüyorum.